

KUZEYBATI ANADOLU BÖLGESİNDE HÜKÜM SÜRMÜŞ BİR DEVLET: CANDAROĞULLARI

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH**

Muhammed BOSTAN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU**

**KUZEYBATI ANADOLU BÖLGESİNDE HÜKÜM SÜRMÜŞ BİR
DEVLET: CANDAROĞULLARI**

Muhammed BOSTAN

Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU

T.C.

**Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

KARABÜK

Ağustos 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
GİRİŞ.....	14
1. Candaroğulları Devleti’nin Hâkimiyet Alanı	14
2. Devletin Adı	14
3. Soy Meselesi	15
3.1. Kayı.....	15
3.2. Alayunt	15
3.3. Halid b. Velid	16
1. CANDAROĞULLARI HÂKİMİYETİNE KADAR KUZEYBATI ANADOLU BÖLGESİNİN TARİHİ	19
1.1. Kuzeybatı Anadolu Bölgesinin Türk Hâkimiyetine Kadarki Tarihi	19
1.2. Kuzeybatı Anadolu Bölgesinin Türkler Tarafından Fethedilmesi.....	20
1.2.1. Kuzeybatı Anadolu Bölgesinin İlk Türk Fatihi: Emir Karatekin	21
1.2.2. Türkiye Selçuklu Devleti Dönemi	22

1.2.3. Danişmendliler Dönemi.....	22
1.2.4. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Bölgedeki İkinci Hâkimiyeti.....	23
1.2.5. Çobanoğulları Dönemi	26
1.1.6. Pervaneoğulları Dönemi (1277-1322)	31
2. CANDAROĞULLARI'NIN BÖLGEDEKİ HÂKİMİYETİ	36
2.1. Candaroğulları Devleti'nin Kuruluşu	36
2.1.1. Anadolu'nun Genel Durumu.....	36
2.1.2. Candaroğulları Devleti'nin Kurulması (1292).....	37
2.2. Şemseddin Yaman Candar (1292-1309?).....	38
2.2.1. Şemseddin Yaman Candar'ın Faaliyetleri.....	39
2.2.2. Şemseddin Yaman Candar'ın Vefatı	39
2.3. Şücâeddin Süleyman Bey (1309?-1341?).....	40
2.3.1. Şücâeddin Süleyman Bey'in Kastamonu İle Safranbolu'yu Ele Geçirmesi.....	41
2.3.2. Şücâeddin Süleyman Bey'in Sinop Şehrini Ele Geçirmesi	41
2.3.3. Şücâeddin Süleyman Bey'in Oğulları Ali Bey ve İbrahim Bey'e Topraklar Vermesi	42
2.3.4. Şücâeddin Süleyman Bey Döneminde Moğollarla (İlhanlılar) İlişkiler	42
2.3.5. Şücâeddin Süleyman Bey Döneminde Cenevizlilerle İlişkilerin Başlaması.....	43
2.3.6. Şücâeddin Süleyman Bey'in Vefatı	44
2.3.7. Şücâeddin Süleyman Bey Döneminde Candaroğulları ve Toprakları Hakkında Verilen Bilgiler	45
2.4. Gıyâseddin İbrahim Bey (1341?-1345?).....	46
2.4.1. Gıyâseddin İbrahim Bey'in Hükümdar Olmadan Önceki Hayatı.....	46
2.4.2. Gıyâseddin İbrahim Bey'in Hükümdar Olması	47
2.4.3. Gıyâseddin İbrahim Bey Döneminde Venedik ve Cenevizliler İle İlişkiler	48
2.4.4. Gıyâseddin İbrahim Bey'in Vefatı	48
2.5. Âdil Bey (1344-1345?-1362?).....	49
2.5.1. Âdil Bey Döneminde Cenevizliler İle İlişkiler.....	50
2.5.2. Âdil Bey Döneminde Venedikliler İle İlişkiler	50
2.5.3. Âdil Bey'in Vefatı	51
2.6. Celâleddin Kötürüm Bayezid Bey (1362?-1385)	51
2.6.1. Celâleddin Bayezid Bey Döneminde Cenevizliler İle İlişkiler	52
2.6.2. Celâleddin Bayezid Bey Döneminde Venedikliler İle İlişkiler	52

2.6.3. Celâleddin Bayezid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu İle İlişkilerin Başlaması.....	53
2.6.4. Celâleddin Bayezid Döneminde Kadı Burhaneddin Devleti İle İlişkiler	54
2.6.5. Celâleddin Bayezid Bey'in Oğlu Şehzade Süleyman'ın İsyanı.....	54
2.6.6. Celâleddin Bayezid Bey Döneminde Candaroğulları Devleti'nin İkiye Ayrılması	57
2.6.7. Celâleddin Bayezid Bey'in Vefatı.....	57
2.7. II. Süleyman Bey (1384-1392)	58
2.7.1. II. Süleyman Bey'in Hükümdar Olması.....	58
2.7.2. II. Süleyman Bey Döneminde Cenevizliler İle İlişkiler	58
2.7.3. II. Süleyman Bey Döneminde Osmanlı İmparatorluğu İle İlişkiler	58
2.8. İsfendiyar Bey Dönemi (1385-1440)	63
2.8.1. İsfendiyar Bey'in Hükümdar Olmadan Önceki Hayatı.....	63
2.8.2. İsfendiyar Bey'in Sinop Merkezli Candaroğulları Devleti'nde Hükümdar Olması.....	64
2.8.3. İsfendiyar Bey'in Osmanlı Devleti İle İlişkileri	65
2.8.4. İsfendiyar Bey'in Kadı Burhaneddin İle İlişkileri	66
2.8.5. İsfendiyar Bey'in Timur İle İlişkileri	67
2.8.6. İsfendiyar Bey'in Osmanlılar İle Fetret Devrindeki İlişkileri.....	68
2.8.7. İsfendiyar Bey'in Bafra'yı Ele Geçirmesi	72
2.8.8. İsfendiyar Bey'in Osmanlı Sultanı I. Mehmed İle İlişkileri	73
2.8.9. İsfendiyar Bey'in Çelebi Mustafa İsyanına Yardım Etmesi.....	73
2.8.10. İsfendiyar Bey'in Şeyh Bedreddin İsyanına Yardım Etmesi (1416)...	74
2.8.11. İsfendiyar Bey'in I. Mehmed'in Eflak Seferine Yardım Etmesi.....	75
2.8.12. İsfendiyar Bey'in Oğlu Şehzade Kasım Bey'in İsyanı	76
2.8.13. İsfendiyar Bey'in Samsun'u (Müslüman Kısmını) Ele Geçirmesi ve Elden Çıkması.....	77
2.8.14. İsfendiyar Bey'in Oğlu Kasım Bey'in Elindeki Toprakları Geri Alması ve II. Murad'ın Müdahalesi.....	79
2.8.15. İsfendiyar Bey'in (Küçük) Mustafa Çelebi'ye Yardım Etmesi ve Osmanlılarla Borlu Savaşı	80
2.8.16. İsfendiyar Bey Döneminde Memlûklüler İle İlişkiler	83
2.8.17. İsfendiyar Bey'in Vefatı	84
2.9. Tâceddin İbrahim Bey (1440-1443)	85
2.9.1. Tâceddin İbrahim Bey'in Vefatı	86

2.10. Kemâleddin İsmail Bey (1443-1461).....	87
2.10.1. Kemâleddin İsmail Bey Döneminde Kardeşi Kızıl Ahmed Bey'in İsyanı.....	88
2.10.2. Kemâleddin İsmail Bey Döneminde Osmanlılar İle İlişkiler	89
2.10.3. Osmanlı İmparatorluğunun Amasra'yı Ele Geçirmesi ve Kemâleddin İsmail Bey'in Bu Durum Karşısındaki Hareketi.....	91
2.10.4. Kemâleddin İsmail Bey'in Tahtan İndirilmesi	92
2.10.5. Kemâleddin İsmail Bey'in Hükümdarlıktan İndirilmesinden Sonraki Hayatı.....	98
2.10.6. Kemâleddin İsmail Bey'in Vefatı	100
2.11. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey (1461-1461).....	102
2.11.1. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey Döneminde Candaroğulları Devleti'nin Yıkılması (1461).....	102
2.11.2. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Candaroğulları Devletini Tekrar Kurmak İçin Faaliyetleri	103
2.11.3. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Mücadeleden Vazgeçmesi ve Osmanlı İmparatorluğunun Hizmetine Girmesi	106
2.11.4. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Vefatı	107
SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	110
ÖZGEÇMİŞ	127

TEZ ONAY SAYFASI

Muhammed BOSTAN tarafından hazırlanan “KUZEYBATI ANADOLU BÖLGESİNDE HÜKÜM SÜRMÜŞ BİR DEVLET: CANDAROĞULLARI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU

.....

Tez Danışmanı, Tarih Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Tarih Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 19.08.2022

Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Seyfullah KARA (BEU)

.....

Üye : Prof. Dr. Muhittin KAPANŞAHİN (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yaptığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Muhammed BOSTAN

İmza :

ÖNSÖZ

Türkler bilinen tarih boyunca bağımsız hareket etme güdüsü sonucunda dünyanın çeşitli yerlerinde birçok küçük ve büyük siyasi yapılar meydana getirmişlerdir. Türk kavimleri çeşitli sebeplerle Anadolu'ya göç etmeleriyle birlikte bu toprakları yurt edinerek siyasi yapı oluşturmaya başlamışlardır.

“Kuzeybatı Anadolu Bölgesinde Hüküm Sürmüş Bir Devlet: Candaroğulları” isimli tezin hazırlanmasındaki amaç bölgede yüz altmış dokuz yıl boyunca varlık göstererek bölgenin Türk yurdu olmasında büyük katkı sağlayan Candaroğulları Devleti'nin Türk tarihi içindeki önemini ortaya koyabilmektir.

Bu tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde; Kuzeybatı Anadolu bölgesinin Candaroğulları hâkimiyetine kadarki tarihi incelenmiştir. İkinci bölümde ise Candaroğulları Devleti'nin kuruluşu, gelişmesi ve yıkılması incelenip, değerlendirilmiştir.

Tez konusunun belirlenmesi ve hazırlanmasında yardımlarını benden esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammed BOSTAN

Ağustos, 2022

ÖZ

Kuzeybatı Anadolu bölgesi bilinen tarihi zamanlardan beri birçok insan topluluğu için yaşam alanı olmuştur. Türkler, XI. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'ya gelmişler ve Kuzeybatı Anadolu bölgesinde sırasıyla Türkiye Selçukları, Danişmendliler, Çobanoğulları ve Pervaneogulları hüküm sürmüştür.

Candaroğulları'na Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki taht mücadelesine yaptıkları katkıdan dolayı Eflani bölgesi ikta olarak verilmiştir. Candaroğulları bir süre sonra Türkiye Selçukları ve Moğollara olan bağılıktan kurtularak Eflani ve çevresinde siyasi bir yapı kurmayı başarmışlardır. Kastamonu, Safranbolu ve Sinop şehrinin alınmasıyla hâkimiyet alanlarını genişleterek bölgede önemli bir devlet olarak ortaya çıkmışlardır.

Yıldırım Bayezid'in Anadolu topraklarını ele geçirme politikası sonucunda yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Candaroğulları, Osmanlılara bağlı bir devlet olmayı kabul ederek bu tehlikeden kurtulmuşlardır.

Timur'un Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'i yenmesinden sonra meydana gelen karışıklıktan yararlanarak Osmanlılara olan bağılıklarından kurtuldular. Fakat bu durum uzun sürmedi ve I. Mehmed döneminde yeniden Osmanlılara bağlandılar. Osmanlı tehlikesine karşı siyasi hamleler ile çözüm ararken, II. Mehmed'in 1461 yılında düzenlediği sefer sonucu Candaroğulları egemenliği sona erdi.

Candaroğulları, Kuzeybatı Anadolu bölgesini Türk yerleşimine açan Selçuklular, Çobanoğulları ve Pervaneogullarının mirasını sahip çıkarak bölgenin Türk yurdu olmasında büyük katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzeybatı Anadolu; Candaroğulları Devleti; Candaroğulları; İsfendiyaroğulları; Kızıl Ahmedliler; Çobanoğulları; Pervaneogulları

ABSTRACT

The Northwest Anatolian region has been a habitat for many human communities since known historical times. Turks came to Anatolia towards the end of the 11th century and Turkish Seljuk State, Danishmends, Çobanoğulları and Pervaneogulları ruled in the Northwest Anatolia region, respectively.

The Eflani region was given to the Candaroğulları as ikta because of their contribution to the struggle for the throne in the Turkish Seljuk State. After a while, Candaroğulları got rid of their loyalty to the Turkish Seljuks and the Mongols and managed to establish a political structure in and around Eflani. With the capture of Kastamonu, Safranbolu and Sinop, they expanded their areas of domination and emerged as an important state in the region.

Faced with the danger of collapse due to Yıldırım Bayezid's policy of seizing Anatolian lands, Candaroğulları got rid of this danger by accepting to be a state dependent on the Ottomans.

They got rid of their loyalty to the Ottomans by taking advantage of the confusion after Timur's defeat of Yıldırım Bayezid in the Battle of Ankara. However, this situation did not last long, and they were again attached to the Ottomans during the reign of Mehmed I. While seeking a solution with political moves against the Ottoman danger, because of the expedition organized by Mehmed II in 1461, the reign of Candaroğulları came to an end.

Candaroğulları made a great contribution to making the region a Turkish homeland by protecting the heritage of Seljuks, Çobanoğulları and Pervaneogulları who opened the Northwest Anatolia region to Turkish settlement.

Keywords: Northwest Anatolian; State of Candaroğulları; Candaroğulları; Isfendiyoğulları; Kızıl Ahmedliler; Çobanoğulları; Pervaneogulları

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Kuzeybatı Anadolu Bölgesinde Hüküm Sürmüş Bir Devlet: Candaroğulları
Tezin Yazarı	Muhammed BOSTAN
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sami AĞAOĞLU
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	2022
Tezin Alanı	Tarih Ana Bilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	129
Anahtar Kelimeler	Kuzeybatı Anadolu; Candaroğulları Devleti; Candaroğulları; İsfendiyaroğulları; Kızıl Ahmedliler; Çobanoğulları; Pervaneoğulları

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	A state ruled in the Northwest Anatolia region: Candaroğulları
Author of the Thesis	Muhammed BOSTAN
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Sami AĞAOĞLU
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	2022
Field of the Thesis	History
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	129
Keywords	Northwest Anatolian; State of Candaroğulları; Candaroğulları; Isfendiyaroğulları; Kızıl Ahmedliler; Çobanoğulları; Pervaneogulları

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
A.Ü.D.T.C.F.D. Dergisi	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
BETAV.	: Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İSTEM.	: İslam, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi
M.Ö.	: Milattan Önce
ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TOEM.	: Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası
TTEM.	: Türk Tarih Encümeni Mecmuası
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınlayan

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Kuzeybatı Anadolu’da hâkimiyet kurmuş olan Candaroğulları Devleti’nin kuruluşu, gelişmesi, yıkılışı ve Türk tarihindeki öneminin ele alındığı “Kuzeybatı Anadolu Bölgesinde Hüküm Sürmüş Bir Devlet: Candaroğulları” başlıklı tez çalışmasında öncelikle Candaroğulları’na kadar bölgenin tarihi ve daha sonra Candaroğulları’nın bölgedeki hâkimiyeti eldeki tarihi kayıtlar doğrultusunda incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada; Kuzeybatı Anadolu bölgesinde hâkimiyet kurmuş Candaroğulları’nın siyasi, askerî ve kültürel alanlardaki gelişimleri dolayısıyla Türk tarihinde önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Candaroğulları Devleti’ne ait doğrudan tarihi bir kaynak olmaması sebebiyle araştırmanın temel kaynaklarını ilişki halinde oldukları Osmanlı İmparatorluğu kronikleri ve Kadı Burhaneddin’in emri ile Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî’nin kaleme aldığı Bezm u Rezm isimli eser oluşturmaktadır. Araştırmada Bizans, Selçuklular, Moğollara ve Memlûklere ait dönem kaynakları, bölgeye ziyarette bulunmuş seyyahların kayıtları incelenip, değerlendirilmiş ve birçok çağdaş makale, kitap ile tez kullanılmıştır.

Candaroğulları Devleti’ne ait kitabeler için Hüseyin Hilmi’nin Sinop Kitabeleri, Ahmet Gökoğlu’nun Paphlagonia (Paflagonya) Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi (Kastamonu, Sinop, Çankırı Safranbolu, Bartın, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı), Mehmet Behçet’in, Kastamonu Asâr-ı Kadîmesi, Talat Mümtaz Yaman’ın Kastamonu Tarihi (XV inci asrın sonlarına kadar), Yaşar Yücel’in Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I: Çoban-Oğulları Beyliği - Candar-Oğulları Beyliği - Mesalikü’l-Ebsar’a Göre Anadolu Beylikleri kitapları ile M. Şakir Ülkütaşır’ın “Sinop’ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler”, Mehmet Behçet’in “Sinop Kitabeleri”, makaleleri ve Deniz Esemeli’nin “Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi”, Ahmet Gedik’in “Candaroğulları Beyliği Mimarîsi’nde Celî Yazı” doktora tezlerinden faydalanılmıştır.

GİRİŞ

1. Candaroğulları Devleti'nin Hâkimiyet Alanı

Türkler tarafından fethedilmeye başlanılan Anadolu coğrafyasında Candaroğulları Kuzeybatı Anadolu bölgesinde hüküm sürmüştür. Candaroğulları Devleti'nin en geniş sınırları bugünkü Sinop ve Kastamonu merkezli kuzeyde Karadeniz, batıda Bartın (Amasra'ya kadar) ve Bolu'nun bir kısmı, doğuda Samsun (Bafra), güneyini ise Çankırı ile Karabük'ün tamamı ve Çorum'un bir kısmı ile Ankara'nın kuzeyinde yer alan Kalecik oluşturmaktaydı.

2. Devletin Adı

Candaroğulları'nın kurmuş olduğu devletin adı kaynaklarda üç farklı şekilde geçmektedir. Hanedanın kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar'dan dolayı *Candaroğulları*, yedinci hükümdar İsfendiyar Bey'e ithafen *İsfendiyaroğulları* ve son hükümdar Kızıl Ahmed Bey'e binaen *Kızıl Ahmedliler* olarak geçmektedir.

Anadolu'ya gelen Türk beylerinin meydana getirdiği siyasi yapıların isimleri yerleştikleri bölgeye, kendini birleştiren bir küçük oymağın ismine ve son olarak da kurucusunun ismiyle anılmış ve bilinmiştir.¹ Bu geleneğe bağlı kalınarak devletin adı genel olarak kurucusu Şemseddin Yaman Candar'dan dolayı Candaroğulları olarak isimlendirilmektedir.

Devletin yedinci hükümdarı olan İsfendiyar Bey, elli beş sene gibi oldukça uzun bir süre hüküm sürmüştür. Uzun süren hükümdarlığı boyunca yaptıkları önemli işler dolayısıyla hanedanın en çok ün yapmış simalarından biri haline gelmişti. Bu sebepten dolayı devletin ismi onun dönemiyle birlikte *İsfendiyaroğulları* diye anılır olmuştur.

Devletin Kızıl Ahmedliler diye anılması ve bilinmesi Kızıl Ahmed'in Candaroğulları'nın son hükümdarı olması, kendisinin, oğullarının ve torunlarının Osmanlı Devleti'nde önemli mevkilerde yer alması olarak gösterilebilir. Ayrıca Peçevi tarihinde Kızıl Ahmed Bey'in torunu olan Şemsi Paşa'nın "*padişaha rüşvet aldırırım ve bununla bu devletten Kızıl Ahmedlilerin öcünü aldım*" ifadesi yer almaktadır.² Bu

¹ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1944, s. 173-174.

² Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, C. II, (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 7-8.

ifadeden anlaşıldığı üzere hanedanın yıkılması ile birlikte Kızıl Ahmedliler diye kendilerini dile getirmekteydiler.

3. Soy Meselesi

Candaroğulları'nın soyuna dair kaynaklarda kesin bir bilgi yer almamaktadır. Bu nedenle hanedanın hangi Türk boyundan geldiğine dair çeşitli görüşler yer almaktadır. Ayrıca bizzat Candaroğulları hanedanının bazı mensupları kendilerinin Halid b. Velid soyundan geldiğini iddia etmişlerdir. Bahsi geçen iddiaları tarihi kayıtlar ışığında değerlendirmeye çalışacağız.

3.1. Kayı

Yılmaz Öztuna *Devletler ve Hanedanlar*³, Zuhuri Danişman *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*⁴ ve Enver Behnan Şapolya'da *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*⁵ eserinde Candaroğulları'nın soyunun Oğuzların Kayı boyundan geldiğini yazmışlardır.

Kuzeybatı Anadolu bölgesinde Kayılar diğer boylara göre daha nüfuzlu ve etkili olmuştur. Kayılar, Çobanoğulları gibi önemli bir hanedanlığın kurucusu olmuşlar ve hüküm sürdükleri dönemde önemli işler başarmışlardır. Buna binaen Çobanoğulların'dan sonra bölgede kurulan yapıların Kayı boyundan gelenler tarafından bizzat kurulmuş olduğu ya da kuranlara yardım ettiği düşünülebilir. Ayrıca bölgede XVI. yüzyılda Kayı yerleşimlerine dair kayıtların da yer alması⁶ küçük bir bağ oluşturmaya karşın, Candaroğulları'nın soyunun Kayı boyundan geldiğine dair kesin bir kayıt bulunamadığından dolayı bu fikir iddiadan öteye geçememektedir.

3.2. Alayunt

Candaroğulları'nın Oğuzların Alayunt boyuna mensup olduğuna dair iddialar yer almaktadır. Bu iddiayı ilk olarak Hüseyin Hüsameddin *Amasya Tarihi* eserinde dile getirmiştir.⁷ Bununla birlikte Hüseyin Hüsameddin'in bu kaydına dayanarak çeşitli

³ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 80.

⁴ Zuhuri Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, Zuhuri Danişman Yayınevi, İstanbul, 1966, s. 222.

⁵ Enver Behnan Şapolyo, *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Güven Matbaası, Ankara, 1972, s. 209.

⁶ Bölgedeki Kayı yerleşimi için bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972, s. 423-424.

⁷ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C. II, (Haz: Mesut Aydın, Güler Aydın), Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2004, s. 256.

araştırmacılar bu bilgiyi olduğu gibi yazmışlardır. Örnek olarak Talat Mümtaz Yaman *Kastamonu Tarihi* eserinde⁸ ve Yegen Atagiriyeve de *Orta Çağ'da Ön Asya'nın Türkleşmesi* adlı makalesinde Candaroğulları'nın Alayunt boyuna mensup olduğunu kaydetmişlerdir.⁹

Candaroğulları'nın Alayunt boyundan geldiğini söyleyen araştırmacıların bu konuda ayrıntılı bilgi vermemesi ve kaynak göstermemesi bu fikri zayıflatmaktadır. Ayrıca XVI. yüzyılda Kastamonu ve çevresinde Alayunt boyuna mensup bir küçük grubun yaşaması ve bu boyun bölgenin iskânına katıldığı yer adlarına dayanarak dile getirilmesi, Candaroğulları'nın Alayunt boyuna mensubiyetine dair oldukça zayıf bir bağ oluşturmaktadır.¹⁰ Bu konuda tarihi bir kayıt yer almamasından dolayı fikirden öteye geçememektedir.

3.3. Halid b. Velid

Candaroğulları hanedanına mensup Şemsi Ahmed Paşa ve Mehmed Bey kendilerinin Halid b. Velid soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir. Bu konuda çeşitli tarihi kayıtlar yer almaktadır.

Candaroğulları'nın son hükümdarı Kızıl Ahmed Bey'in torunu olan Şemsi Ahmed Paşa, bizzat kendisi yazmış olduğu *Manzum Vıkaye Tercümesi*¹¹ eserinde ve kendisine ait vakfiyede¹² soyunun Halid b. Velid'e dayandığını dile getirmektedir. Candaroğulları soyundan olan bir diğer hanedan üyesi Musa Paşa'nın oğlu Mehmed Bey de Emiri mahlasıyla yazmış olduğu divanında soyunun Halid b. Velid'den geldiğini söylemektedir.¹³

Peçevi eserinde Candaroğulları hanedanından Şemsi Paşa hakkında bilgi verirken onun Halid b. Velid soyundan gelmesiyle övündüğünü dile getirmektedir. Daha sonra Peçevi eserinde Şemsi Paşa'nın kendi hayatı ve soyuna dair yazmış olduğu şiiri

⁸ Talat Mümtaz Yaman, *Kastamonu Tarihi (XV inci asrın sonlarına kadar)*, Ahmed İhsan Matbaası, 1935, s. 84.

⁹ Yegen Atagiriyeve, "Orta Çağ'da Ön Asya'nın Türkleşmesi", *Yeni Türkiye*, S. 43, (2002), s. 201.

¹⁰ Bölgedeki Alayunt yerleşimi için bkz. Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, s. 351.

¹¹ Zahir Süslü, "Şemsi Ahmed Paşa'nın İtikâd Manzumesi", *TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IX, S. 25, Ankara, (2019), s. 35.

¹² Mehmet İnbaşı, "Şemsi Paşa Vakfiyesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. XI, S. 27, (2005), s. 258.

¹³ Yasemin Yaylalı, "*Emîrî Divanı*", (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2013, s. 29-30.

de vermiştir. Şiirde *Şems olsam n'ola cihanda ferid Cedid-i a'lam Halid bini Velid* diyerek ceddinin nereden geldiğini belirtmiştir.¹⁴ Peçevi yine aynı eserinde Şemsi Ahmed Paşa'nın kardeşi Vezir Mustafa Paşa hakkında bilgi verirken onun Halid b. Velid soyundan geldiğini söylemektedir.¹⁵

XVI. Yüzyılda Arap seyyah Nehrevali (ö. 1582) Medine, Suriye ve Anadolu'yu takip ederek İstanbul'a yaptığı yolculuğu seyahatnamesinde anlatmıştır. Bu seyahatnamede yer yer kişilerle yaptığı görüşmelerden bahsetmiştir. Nehrevali eserinde Candaroğulları soyundan olan Rumeli Beylerbeyi Ahmed Şemsi Paşa'nın kardeşi Mustafa Paşa ve bir diğer kardeşi ile görüştüğünü, bunların kendilerini Halid b. Velid soyundan geldiklerini iddia ettiklerini söylemiştir.¹⁶

Kınalızade Hasan Çelebi (ö. 1604) *Tezkiretü'ş-şuara* eserinde Şemsi Ahmed Paşa'yla ilgili kendisinin Halid b. Velid soyundan gelmesiyle övündüğünü yazmıştır.¹⁷

Candaroğulları hanedanından olan bazı aile üyelerinin kendilerini Halid b. Velid soyundan geldiklerini iddia etmeleri Candaroğulları Devleti'nin yıkılmasından sonra olmuştur. Muhtemelen Halid b. Velid soyuna dayandırmalarının sebebi Candaroğulları Devleti'nin varlığına son veren siyasi yapının Osmanlı İmparatorluğu olması ve Candaroğulları hanedanındaki üyelerin Osmanlı İmparatorluğunda önemli mevkilerde yer alması olabilir. Çünkü devletlerinin elinden alınması dolayısıyla kendilerini küçük görme ve buna karşın bir şekilde kendilerini üstün göstermeye çabası gibi durmaktadır. Zira Candaroğulları Devleti'nin hükümdarları birçok eser yazmış veya yazdırmıştır. Bu eserlerin hiçbirinde buna dair herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi bu kadar büyük bir soydan gelen bir aile hakkında dönem kaynaklarında buna dair bilgi içermemesi bu iddiayı zayıflatmaktadır. Nitekim İbn Battûta, Candaroğulları topraklarına seyahat etmiş, Candaroğulları Devleti'nin hükümdarı I. Süleyman Bey ile bizzat görüşmüştür.¹⁸ Böyle büyük bir sahabenin soyundan gelmiş olsalardı eğer İbn Battûta buna dair bilgi vermiş olurdu.

¹⁴ Peçevi İbrahim Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 8-9.

¹⁵ Peçevi İbrahim Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 24.

¹⁶ Ekrem Kamil, "Hicri Onuncu Miladî On Altıncı Asırda Yurdumuzu Dolaşan Arap Seyyahlardan Gazzi-Mekki Seyahatnamesi", *Tarih Semineri Dergisi*, S. 1-2, (1937), s. 71.

¹⁷ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şuara*, (Haz: Aysun Sungurhan), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, s. 475.

¹⁸ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, C. I, (Çev: A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, 2004, s. 440-441.

Candaroğulları'nın soyuna dair genel bir değerlendirme yapacak olursak bu konuda somut delil olmaması nedeniyle varsayımdan ileri gidilememektedir. Yaşar Yücel, Candaroğulları'nın soyunu, Selçuklu döneminde Ankara-Kastamonu bölgesine iskân ettirilmiş Türk gruplarında aramak gerektiği ve bu görüşün aksini düşünmenin tarihi bir yanılgıya sevk edeceğini dile getirmiştir.¹⁹

Faruk Sümer'in XVI. yüzyılda Oğuz boylarına ait yer adlarına dair çalışmasında Ankara-Kastamonu bölgesinde Kayı, Bayad, Kara-evli, Dodurga, Avşar, Beğdili, Bayındır, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymür, Alayunt, Yüreğir, İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık boyuna mensup Türklerin yaşadığı belirlenmiştir.²⁰ Candaroğulları'nın soyu muhtemelen bu boylardan birine dayanmaktadır. Lakin hangi boya mensup oldukları eldeki kaynakların yetersizliği sebebiyle tespit edilememektedir.

¹⁹ Yücel, Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I: Çoban-Oğulları Beyliği – Candar-Oğulları Beyliği – Mesalikü'l-Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri*, TTK, Ankara, 1991, s. 55.

²⁰ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, s. 423-460.

1. CANDAROĞULLARI HÂKİMİYETİNE KADAR KUZEYBATI ANADOLU BÖLGESİNİN TARİHİ

1.1. Kuzeybatı Anadolu Bölgesinin Türk Hâkimiyetine Kadarki

Tarihi

Kuzeybatı Anadolu bölgesi Helenler tarafından Paflagonya (Paphlagonia) olarak adlandırılan tarihi bir yer olup, coğrafyanın ismi burada yaşamış olan Paflagon (Paphlagon) halkından gelmektedir.²¹

Paflagonya coğrafyasının eski çağdaki sınırları; batıda Parthenios (Bartın Çayı) veya Billiaios (Filyos Çayı),²² doğuda Halys (Kızılırmak) Nehri,²³ güneyde Gangra (Çankırı),²⁴ kuzeyde Karadeniz’dir.²⁵ Coğrafya günümüzde ise Kastamonu, Sinop ve Çankırı’nın tamamı ile Samsun, Bolu ve Bartın’ın bir kısmını içermektedir.

Paflagonya bölgesinin tarihi Alt Paleolitik döneme kadar inmektedir.²⁶ Bölgede Hititler,²⁷ Frigler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler,²⁸ Büyük İskender²⁹, Pontus³⁰, Romalılar³¹ ve Bizans İmparatorluğu hâkimiyet kurmuştur.³²

²¹ Bilge Umar, *Türkiye’deki Tarihî Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 636; Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi (En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2013, s. 62-63.

²² Murat Karasalihoğlu, “*Paphlagonia Bölgesi Zeus Kültleri*”, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Eskişehir, 2021, s. 24; Feyzullah Eray Dökü, “*Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları*”, (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Antalya, 2008, s. 6; Fatma Bağdatlı Çam, “Antik Dönemde Bartın/Parthenia”, *Çeşmi-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E- Dergisi*, C. I, S. 1, (2014), s. 3.

²³ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, (Çev: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, s. 21.

²⁴ Dökü, “a.g.t.”, s. 6; Karasalihoğlu, “a.g.t.”, s. 24.

²⁵ Ahmet Gökoğlu, *Paphlagonia (Paflagonya) Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi (Kastamonu, Sinop, Çankırı Safranbolu, Bartın, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı)*, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1952, s. 9.

²⁶ Gökoğlu, a.g.e., s. 10.

²⁷ Erdal Eser, “Boyabat Kalesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XXX, S. 2, (2006), s. 189.

²⁸ Adem Işık, “*Pers, Helenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinde Paphlagonia ve Pontus Bölgesi Kültleri*”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış, Doktora Tezi), İstanbul, 2004, s. 39.

²⁹ Yaman, a.g.e., s. 25; Semavi Eyice, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserleri Kılavuzu*, TTK, Ankara, 1965, s. 16; Necdet Sakaoğlu, *Çeşm-i Cihan Amasra*, Latin Matbaası, İstanbul, 1966, s. 36.

³⁰ Elmar Schwertheim, *Antik Çağda Anadolu*, (Çev: Nuran Batu), Kitap Yayınevi, 2009, s. 75.

³¹ Sakaoğlu, a.g.e., s. 65-67; Yaman, a.g.e., s. 31-33.

³² Gökoğlu, a.g.e., s. 13.

1.2. Kuzeybatı Anadolu Bölgesinin Türkler Tarafından Fethedilmesi

Türklerin Anadolu coğrafyasına yurt edinmek için başlattığı akınlardan ve fetih hareketlerinden biri de Paflagonya coğrafyası üzerine olmuştur. Türkler Paflagonya bölgesinde hâkimiyet kurmak için öncelikle Bizans İmparatorluğu ile mücadeleye etmeye başlamış, daha sonra ise Türk siyasi yapıları kendi aralarında bölgeyi mücadele alanına dönüştürmüştür.

Türklerin Anadolu'ya ilk akınları Çağrı Bey idaresinde 1018 yılında başlamıştı. Bu dönemde yapılan akınlar daha çok keşif hareketiydi. Keşif hareketleri ve yapılan akınlar 1040 yılındaki Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna kadar pek etkin olamamıştı. Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra Anadolu'ya yapılan akınlar düzenli bir hale geldiği gibi sayısı da artmaya başlamıştı. Anadolu'ya yapılan akınların artmasının birçok sebebi olmakla birlikte daha çok devletin içerisindeki Türkmen kitlelerine yurt bulmak amaçlı idi. Türkmen kitlelerin geçim kaynağı hayvancılık olması sebebiyle sürülerini beslemek için besi alanlarına ihtiyaç duyuyorlardı. Yine Türkmen kitlelerini Anadolu'ya sevk eden devlet, İslam memleketlerini bu akıncılardan koruyor ve devlet içinde asayiş sağlıyordu. Ayrıca bölgenin hâkimi olan Bizans İmparatorluğuna karşı kuvvet meydana getiriyordu.³³

Türklerin Anadolu coğrafyasındaki faaliyetleri sonucunda 1071 yılında Bizans İmparatorluğu ile bölgenin kaderini değiştirecek bir savaş meydana gelmiştir. Bizans İmparatorluğunun Türkleri durdurmak için büyük bir ordu meydana getirmesi ve bu ordunun mağlubiyete uğraması üzerine Türkler kısa zaman içerisinde Anadolu'nun farklı bölgelerine yurt edinmek için faaliyetlere başlamıştır.³⁴ Türklerin yurt edinmek için faaliyetlerde bulunduğu bölgelerden biri de Paflagonya olmuştur.

³³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969, s. 210.

³⁴ Ali Sevim, "Malazgirt Muharebesi", *DİA*, C. XXVII, Ankara, 2003, s. 483; İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972, s. 61; A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, C. I (Çev: Arif Müfid Mansel), Maarif Matbaası, , Ankara, 1943, s. 451-452.

1.2.1. Kuzeybatı Anadolu Bölgesinin İlk Türk Fatihi: Emir Karatekin

Paflagonya coğrafyası XI. yüzyılın sonlarına doğru Türkler tarafından fethedilmeye başlanmıştır.³⁵ Bölgenin bilinen ilk Türk fatihi olan Emir Karatekin, öncelikle Orta Anadolu bölgesinde Bizans İmparatorluğu üzerine fetih hareketine başlayarak, Çankırı ile Kastamonu'yu ele geçirmiştir. Karatekin daha sonra 1084 yılında Sinop'u ele geçirerek, Paflagonya bölgesinin önemli bir kısmında hüküm sürmeye başlamıştır.³⁶ Fakat Karatekin'in Paflagonya bölgesindeki hâkimiyeti oldukça kısa sürmüştür. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah (1072-1092), Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın ölümünden sonra ona bağlı olan Emir Karatekin'i tehlikeli biri görerek bölgeden uzaklaştırılması için harekete geçmiştir.³⁷

Anna Komnena'ya göre Melikşah, Süleyman Şah'ın ölmesiyle birlikte Anadolu coğrafyasındaki gücünü korumak ve artırmak için Bizans İmparatoru ile anlaşma yapmak için girişimde bulunmuştur. Melikşah bu amaç doğrultusunda Bizans İmparatoruna elçi yollamıştır. Melikşah tarafından gönderilen elçi Bizans İmparatoru tarafından kabul edilmiş ve çeşitli vaatlerle kandırılarak taraf değiştirmesi sağlanmıştır. Bizans İmparatorunun siyasi çıkarlarına uygun hareket etmeye başlayan elçi, Sinop'a giderek yanında taşıdığı Sultan Melikşah'a ait mektubu kullanarak Karatekin'in Sinop'u terk etmesini sağlamıştır.³⁸ Osman Turan'a göre ise Sultan Melikşah doğrudan emirleri Porsuk ve Bozan'ı bu işi halletmeleri için görevlendirmiştir. Emir Porsuk ve Bozan kuvvetleriyle birlikte yaptığı müdahale sonucunda Karatekin Sinop şehrini terk etmek zorunda kalmıştır.³⁹ Sonuç olarak Karatekin fethettiği bölgeden bir şekilde uzaklaştırılmış ve bölgedeki egemenliği son bulmuştur. Karatekin'den sonra bölge neredeyse yüzyıl boyunca birçok siyasi yapı tarafından mücadele alanına dönüştürülmüştür.

³⁵ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 33.

³⁶ Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK, Ankara, 1989, s. 223.

³⁷ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971, s. 67.

³⁸ Anna Komnena, *Alexiad Malazgirt Sonrası*, (Çev: Bilge Umar), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 195-196.

³⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 133.

1.2.2. Türkiye Selçuklu Devleti Dönemi

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuzeybatı Anadolu bölgesindeki hâkimiyeti Karatekin döneminde başlamıştı. Karatekin'in Sultan Melikşah tarafından uzaklaştırılmasıyla birlikte bölge Sultan I. Kılıç Arslan'ın (1092-1107) hükümdarlığı döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altında kalmaya devam etmiştir. Fakat I. Kılıç Arslan'ın vefatıyla birlikte Bizans İmparatoru I. Aleksios (1081-1118) harekete geçerek kuvvetleri ile birlikte Sinop ve Karadeniz sahillerini ele geçirmiştir.⁴⁰ Böylelikle bölge hâkimiyeti için uzun sürecek olan Bizans-Türk mücadelesi başlamış oluyordu.

I. Kılıç Arslan'ın oğlu Melik Arap babasının ölümünden sonra hapsedilmişti.⁴¹ Melik Arap tarihi bilinmeyen bir zamanda esaretten kurtulmayı başararak Ankara, Çankırı ve Kastamonu bölgesinde hâkimiyet kurmayı başarmıştır.⁴² Melik Arap, 1126 yılında kardeşi Sultan I. Mesud'un (1116-1155) üzerine kuvvetleri ile birlikte gitmiştir. Bunun sebebi I. Mesud'un kardeşi Melik Tuğrul Arslan'ın hâkimiyetindeki Malatya şehrini kuşatan Danişmendlilere müdahale etmemesi ve Malatya şehrini onlara terk etmesiydi. İki kardeş arasındaki mücadeleyi kaybeden Sultan I. Mesud yardım almak için Bizans İmparatorluğuna gitmiştir.⁴³ Bizans İmparatoru, Sultan I. Mesud'a yardım etmekle birlikte kardeşler arasındaki iç mücadeleyi fırsata çevirerek Kastamonu'yu ele geçirmiştir.⁴⁴

1.2.3. Danişmendliler Dönemi

Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Mesud, Bizans İmparatorundan aldığı yardımlar ve kayınpederi Danişmendli Emir Gazi'nin yardımları ile birlikte kardeşi Melik Arap'ı yenmişti. Damadı I. Mesud'u büyük tehlikeden kurtaran Danişmend Emir

⁴⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 148.

⁴¹ Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, C. II, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), TTK, Ankara, 1987, s. 349-350.

⁴² Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. VIII, İstanbul, 1922, s. 238; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 168; Faruk Sümer, "Mesud I", *DİA*, C. XXIX, Ankara, 2004, s. 349; Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilat ve Kültür)*, TTK, Ankara, 1995, s. 438; Salim Koca, "Gelişme Dönemi: Sultan I. Mesud", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Sosyal ve Siyasal Hayat)*, C. I, (Ed: Ahmet Yaşar Ocak), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 56.

⁴³ Süryani Patrik Mihail, *Süryani Patrik Mihail'in Vakainamesi (1042-1195)*, C. II, (Çev: Hrant D. Andresyan), İstanbul, 1944, s. 87; Gregory Abû'l-Farac, *a.g.e.*, s. 360.

⁴⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 169; Alptekin, "a.g.m.", s. 238.

Gazi, bu yardımlarının karşılığı olarak Konya ve civarı dışında Malatya'dan Sakarya'ya kadar olan Türkiye Selçuklu topraklarını elde geçirmiştir.⁴⁵

Emir Gazi, Türkiye Selçuklu Devleti'nden elde ettiği topraklar ile birlikte Anadolu'da çok güçlü konuma gelmişti. Bir süre sonra Karadeniz sahillerinde fetih hareketlerine başlamıştır. Bu nedenle bölgenin idarecisi Casianus zor durumda kalarak 1129 yılında bölgeyi Emir Gazi'ye teslim etmiştir.⁴⁶

Bizans İmparatoru II. Ioannes (1118-1143), Emir Gazi'nin Çukurova'da fetih hareketlerinde bulunmasından faydalanarak Kastamonu'yu tekrar ele geçirmek için harekete geçmiş⁴⁷ ve 1130 yılında II. Ioannes Kastamonu'yu kuşatmış ve ele geçirmiştir.⁴⁸ İki yıl sonra 1132 yılında Emir Gazi, Kastamonu'yu Bizans İmparatorluğundan tekrar geri almıştır.⁴⁹

Danişmend Emir Gazi'nin ölümünden sonra hanedan içindeki taht kavgasından yararlanan Bizans İmparatoru II. Ioannes, 1135 yılında Kastamonu ve Çankırı'yı ele geçirmişti. Sultan I. Mesud ile ittifak yapan Danişmend Muhammed, İmparatorun kuvvetlerinin geri çekilmesinden sonra bölgeyi tekrar geri almıştır.⁵⁰

1.2.4. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Bölgedeki İkinci Hâkimiyeti

Danişmend Muhammed'in ölümünden sonra Ankara, Çankırı ve Kastamonu bölgesini 1142-1143 yıllarında Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Mesud ele geçirmiş ve en küçük oğlu Şahinşah'ı bu bölgeye melik olarak tayin etmiştir.⁵¹

Sultan I. Mesud 1155 yılında ciddi bir şekilde hastalanmış ve öleceğini hissederek kendisinden sonra devletin durumunu düzene koymak istemiştir. Büyük

⁴⁵ Koca, "a.g.m.", s. 56; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 169-170; Abdülkerim Özeydin, "Dânişmendliler", *DİA*, C. VIII, İstanbul, 1993, s. 470; Alptekin, "a.g.m.", s. 239; Sevim, Merçil, *a.g.e.*, s. 438.

⁴⁶ Gregory Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 363; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 170; Tülay Metin, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Karadeniz'deki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. III, S. 2, (2008), s. 16-17.

⁴⁷ Muharrem Kesik, "Emir (Melik) Gazi (1104-1134)", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C. III, S. 2, (2014), s. 170.

⁴⁸ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (Çev: Fikret Işıltan), TTK Ankara, 1995, s. 12.

⁴⁹ Özeydin, "a.g.m.", s. 470; Kesik, "a.g.m.", s. 173.

⁵⁰ Özeydin, "a.g.m.", s. 471; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 173; Muharrem Kesik, "Melik Muhammed (1134-1142)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 12, (2020), s. 19-20.

⁵¹ Mükrimin Halil Yinanç, "Danişmendliler", *İA*, C. III, İstanbul, 1977, s. 471-472; Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 92-93; Sümer, "a.g.m.", s. 340; Özeydin, "a.g.m.", s. 471.

oğlu II. Kılıç Arslan'ın kendisinden sonra tahta geçmesi için düzenlemeler yapmış⁵² ve diğer oğullarına da kadim Türk geleneğine uyarak devletin topraklarından belirli yerleri vererek paylaşmıştır. Bu paylaşımda Ankara, Çankırı ve Kastamonu toprakları, I. Mesud'un küçük oğlu Şahinşah'a verilmiştir.⁵³

1155 yılında I. Mesud'un ölmesinden sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına daha önceden veliaht olarak seçilen II. Kılıç Arslan geçmiştir.⁵⁴ II. Kılıç Arslan'ın tahta geçmesinden sonra ortanca kardeşi Devlet'i (Dolat) boğdurtması üzerine Şahinşah abisinden çekinerek babası tarafından kendisine verilen Çankırı ve Ankara bölgesine gitmiştir.⁵⁵

Şahinşah bir süre sonra abisi II. Kılıç Arslan'a karşı saltanat mücadelesine girişmiştir. II. Kılıç Arslan kardeşi Şahinşah'ı bozguna uğratarak onun hüküm sürdüğü Ankara, Çankırı ve Kastamonu bölgesini ele geçirmiştir.⁵⁶ II. Kılıç Arslan'ın 1176 yılındaki Miryokefalon savaşındaki zaferi ile birlikte Bizans İmparatorluğu Kuzeybatı Anadolu topraklarından elini çekmiştir.⁵⁷

II. Kılıç Arslan yaşlılık döneminde babası I. Mesud gibi kadim Türk geleneğine uyarak devleti oğulları arasında bölüştürerek⁵⁸, Ankara merkezli Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir bölgesine melik olarak Muhyiddin Mesud atadı.⁵⁹ Melik Muhyiddin Mesud hâkimiyeti altındaki bölgeden Bizans İmparatorluğunun topraklarına birçok akınlar ve

⁵² Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekâyi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, (Çev: Hrant D. Andreasyan), TTK, Ankara, 2000, s. 312-313; Osman Turan, "Kılıç Arslan II", *İA*, C. VI, İstanbul, 1977, s. 688; Abdülhaluk Çay, *II. Kılıç Arslan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 16-17.

⁵³ Abdülkerim Özaydın, "Kılıcarslan II", *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 398.

⁵⁴ Gregory Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 393; Süryani Mihail, *a.g.e.*, s. 176.

⁵⁵ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 312-313.

⁵⁶ Yinanç, "a.g.m.", s. 473; Muharrem Kesik, "Melik Şahinşah'ın Saltanat Mücadelesi (1155-1176)", *TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IV, S. 12, (2014), s. 91-94.

⁵⁷ Cevdet Yakupoğlu, *"İsfendiyar Bey ve Zamanı"*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999, s. 4.

⁵⁸ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçuk Name)*, C. I, (Çev: Mürsel Öztürk), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 41; İbnü'l-Esir, *El-Kâmil Fi't-Tarih*, C. XII, (Çev: A. Ağrakça, A. Özaydın), Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 82; Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (Çev: Mürsel Öztürk), TTK, Ankara, 2000, s. 23; Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel*, C. II, (Yay: Ali Öngül), Akademi Kitabevi, İzmir, 2001, s. 25-26; Ahmed bin Mahmûd, *Selçuk-Nâme*, C. II, (Haz: Erdoğan Merçil), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977, s. 149.

⁵⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 217; Alptekin, "a.g.m.", s. 256-257; Sevim, Merçil, *a.g.e.*, s. 445-446.

fetihler yapmış⁶⁰, Safranbolu⁶¹, Gerede ve Devrek'i ele geçirerek hâkimiyet alanını Bizans İmparatorluğuna karşı genişletmişti.⁶²

Tokat Meliki II. Süleymanşah 1196 yılında Türkiye Selçuklu Sultanı olmasından sonra⁶³ kardeşi Muhyiddin Mesud'un günbegün hâkim olduğu bölgede (Ankara, Çankırı, Kastamonu, Bolu ve Eskişehir) giderek gücünün artmasını tehlikeli olarak görmüştür.⁶⁴ Nitekim II. Süleymanşah kardeşi üzerine hareket ederek Melik Mesud'un merkez olarak kullandığı Ankara'yı kuşatmış ve 1204 yılında kardeşini bertaraf etmiştir.⁶⁵ Böylece Muhyiddin Mesud'un hâkimiyetindeki bölge II. Süleymanşah'a geçmiş oluyordu.

1211 yılında Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına geçen I. İzzeddin Keykavus⁶⁶, devleti ekonomik olarak geliştirmek için Kıbrıs Kralı ve Venedikliler ile ticari anlaşmalar imzalamıştır.⁶⁷ Bu amaçla Karadeniz'de stratejik mevkide yer alan Sinop şehrini ele geçirmek üzere harekete geçti. Sultanın göndermiş olduğu casuslar bölgede hâkim olan Trabzon Rum İmparatoru I. Aleksios'u bölgede avlanırken yakalamış ve esir etmişlerdir.⁶⁸

I. İzzeddin Keykavus, esir ettiği Trabzon Rum İmparatoru I. Aleksios'u da yanına alarak Sinop şehri önüne gelmiştir. Sinop şehri I. Aleksios'un serbest bırakılması ve şehirdeki halktan isteyenlerin gitmelerine izin verilmesi şartlarının kabul edilmesi

⁶⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 218-219; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 34; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK, Ankara, 1993, s. 129.

⁶¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 219; Feridun Emecen, "Safranbolu", *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2008, s. 481.

⁶² Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 34; Yakupoğlu, "a.g.t.", s. 4.

⁶³ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 28; Osman Turan, "Süleyman Şah II", *İA*, C. XI, İstanbul, 1979, s. 224; Selim Kaya, "Süleyman Şah II", *DİA*, C. XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 106; Kemal Göde, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluş ve Yükseliş Dönemlerine Genel Bir Bakış (1075-1243)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, Isparta, (1996), s. 110.

⁶⁴ Feda Şamil Arık, "Türkiye Selçuklu Devleti'nde Siyaseten Katl (1075-1243)", *Belleten*, C. LXIII, S. 236, (1999), s. 85.

⁶⁵ İbnü'l Esir, *a.g.e.*, C. XII, s. 166; Gregory Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 485-486; Osman Turan, *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*, (Haz: Altan Çetin, Bilal Koç), TTK, Ankara, 2014, s. 201; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (Çev: Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 60; John Freely, *At Üstünde Fırtına: Anadolu Selçukluları*, (Çev: Neşenur Domaniç), Doğan Kitap, İstanbul, 2012, s. 72; Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK, Ankara, 2006, s. 91-92.

⁶⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 294; Faruk Sümer, "Keykâvus I", *DİA*, C. XXIV, Ankara, 2002, s. 352; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 136; Alptekin, "a.g.m.", s. 272.

⁶⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 302-303; Sevim, Merçil, *a.g.e.*, s. 456.

⁶⁸ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 169-170; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 48.

sonucunda 1214 yılında ele geçirilmiştir.⁶⁹ Sultan I. İzzettin Keykavus bu önemli fetih sonucunda *Sultanü'l-galib* (Galip Sultan) unvanını almıştır.⁷⁰

I. İzzettin Keykavus Sinop'un fethinden sonra bölgenin Türkleşmesi ve ticari gayelerle bir dizi faaliyet yapmıştır. I. İzzettin Keykavus hâkimiyeti altındaki bölgelerden yetenekli, güçlü ve itibarlı zenginlerin seçilerek Sinop'a gönderilmeleri ve Sinop'tan kaçmış olanların geri getirilmesi için emirler çıkarmıştır. Ayrıca şehirdeki kiliseler camiye çevrilmiş, kadı, kâtip, hatip, müezzin ve şehrin kalesine komutan ve muhafızlar tayin etmiştir.⁷¹ Böylece Emir Karatekin tarafından fethedilen Sinop, bir asırdan uzun süren işgalden sonra 1214 yılında I. İzzettin Keykavus tarafından tekrar ele geçirilmiş oldu.⁷²

1.2.5. Çobanoğulları Dönemi

Çobanoğulları XII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyılın başlarında Kuzeybatı Anadolu bölgesinde hüküm sürmüş bir Türk hanedanlığıdır. Çobanoğulları hanedanlığının kurucusu Hüsameddin Çoban'dır.⁷³ Hüsameddin Çoban'ın hayatına dair bilgiler oldukça kısıtlıdır. Nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Soyunun Oğuzların Kayı boyuna dayandığı düşünülmektedir.⁷⁴ Hatta Mükrimin Halil Yinanç'a göre Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın emirlerinden olan Emir Karatekin'in soyundan gelmektedir.⁷⁵

Hüsameddin Çoban tarihi kayıtlarda ilk kez Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1211-1212 yılındaki Kastamonu beylerbeyi olarak geçmektedir. Fakat görevinin başlangıcı II.

⁶⁹ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 171-173; Münecceimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 48-49; Osman Turan, "Keykavus I", *İA*, C. VI, İstanbul, 1977, s. 635; M. Şakir Ülkütaşır, "Anadolu Selçukluları Tarafından Sinop'un Muhasara ve Zaptı", *Türk Kültürü*, S. 106, (1971), s. 816-817.

⁷⁰ Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'un Aldığı ve Kullandığı Hâkimiyet Sembolleri", *Belleten*, C. LIX, S. 224, (1995), s. 56; Erdoğan Merçil, "Türkiye Selçukluları", *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 515; Sümer, "Keykavus I", s. 352; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* s. 306; Alptekin, "a.g.m.", s. 276.

⁷¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 174-175.

⁷² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 307; Yakupoğlu, "a.g.t.", s. 6.

⁷³ Yaşar Yücel, "Çobanoğulları", *DİA*, C. VIII, İstanbul, 1993, s. 354.

⁷⁴ M. Yaşar Yücel, "Çoban-Oğulları Beyliği", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, C. XXIII, S. 1-2, (1965), s. 63-64; Ahmed Tevhid, "Rum Selçuki Devletinin İnkırâzıyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk: Sinop'ta Gazi Çelebi", *TOEM*, C. I, S. 5, (1910-1911), s. 319; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 56; Erdoğan Merçil, "Anadolu Beylikleri", *DİA*, C. III, İstanbul, 1991, s. 139; Salim Koca, "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 712; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 358.

⁷⁵ Mükrimin Halil Yinanç, "Anadolu Selçuklu Tarihine Ait Bazı Kaynaklar", *III. Türk Tarih Kongresi, Ankara 15-20 Kasım 1943 Kongreye Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara, 1948, s. 96.

Kılıç Arslan (1155-1192) dönemine kadar götürülebilmektedir.⁷⁶ Hüsameddin Çoban'ın II. Kılıç Arslan'ın oğlu olan Ankara Meliki Mesud döneminde de Kuzeybatı Anadolu fetihlerinin liderliğini yaptığı düşünülmektedir.⁷⁷

Hüsameddin Çoban, Sultan I. Gıyasettin Keyhüsrev'in ölümünden sonra I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad arasında geçen hükümdarlık mücadelesinin sonucunda ikilinin arasında yapılan barışta yer almıştır (1211-1212).⁷⁸ Anlaşmadan sonra Sultan olan I. İzzeddin Keykavus'a biat etmiş ve onun döneminde kendi hâkimiyeti altındaki bölgeden Bizans İmparatorluğuna karşı akınlar düzenlemiştir.⁷⁹

Hüsameddin Çoban, I. İzzeddin Keykavus'un ölümünden sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin hükümdarı olan I. Alaeddin Keykubad'a bağlılığını sunmak için önemli miktarda para, köleler ve değerli hediyelerle birlikte başkent Konya'ya gitmiştir. Hüsameddin Çoban, Sultan tarafından kabul görmüş ve bağlılığını sunmuştur. Böylece Kastamonu uç beylik görevi menşuru yenilenmiştir (1220).⁸⁰

Hüsameddin Çoban, I. Alaeddin Keykubad devrinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye Selçukluları Devleti'nde bilinen ilk deniz ötesi sefer olan Kırım seferine I. Alaeddin Keykubad'ın emri ile çıkmıştır.⁸¹ Bu sefer sırasında önemli ticaret merkezi Suğdak'ı ele geçirdiği gibi Kıpçak Hanı ve Rus Knezlerini itaat altına almıştır.⁸²

Hüsameddin Çoban ele geçirdiği Suğdak'ta kısa süre içerisinde cami inşa ettirmiş ve kadı, hatip, müezzin gibi görevlileri tayin etmiştir.⁸³ Suğdak'taki teşkilatlanmayı tamamladıktan sonra Hüsameddin Çoban Kastamonu'ya dönmüştür.

⁷⁶ Aydın Taneri, "Hüsameddin Çoban", *DİA*, C. XVIII, İstanbul, 1998, s. 513; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 36-37.

⁷⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 36-37.

⁷⁸ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 155-161; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 37; Cevdet Yakupoğlu, "Selçuklu Uc Beyliği: Çobanoğulları", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, (Ed: Haşim Şahin), Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, s. 391.

⁷⁹ Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 251; Taneri, "a.g.m.", s. 513; Yücel, "Çoban-Oğulları Beyliği", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, s. 65.

⁸⁰ İbn Bibi, *a.g.e.*, C.I, s. 238; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 59.

⁸¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 319; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 66.

⁸² İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 325-345; Yücel, "Çoban-Oğulları Beyliği", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, s. 65; Taneri, "a.g.m.", s. 513; Kafesoğlu, *a.g.e.*, 100-101; Sevim, Merçil, *a.g.e.*, s. 463; Alptekin, "a.g.m.", s. 288; Yaşar Bedirhan, "Anadolu Ticaretinin Gelişmesi Bağlamında Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. V, S. 6, (2012), s. 45-47.

⁸³ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 345.

Dönerken yanında getirmiş olduğu ganimetler ile Sinop ve Kastamonu şehirleri zenginleşmiştir.⁸⁴

Suğdak seferinden sonra Hüsameddin Çoban'a dair kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır.⁸⁵ Ölüm tarihi bilinmeyen Hüsameddin Çoban'ın kabrinin bugün Kastamonu merkezde yer alan Atabey Gazi (Kırkdirekli) Camii bitişiğindeki türbe içinde olduğu düşünülmektedir.⁸⁶

Hüsameddin Çoban'ın kişiliğine dair İbn Bibi'de şunlar geçmektedir:

*Düşüncede, dirayette, cesarette, cömertlikte, mertlikte, yiğitlikte, adamlarının ve mallarının çokluğuyla ün kazanmıştır. Diğer emirler tarafından imtiyaz ve saygı görmektedir. İhtiyaç sahipleri ona gelerek feyz almaktadır; emrindeki kuvvetlerini sürekli gazaya göndermektedir; yazarlara, şairlere, âlimlere ve din adamlarına izzet ve ikramlarda bulunmaktadır.*⁸⁷

Hüsameddin Çoban'ın yerine oğlu Alp Yürek, Çobanoğulları hanedanının başına geçmiştir.⁸⁸ Alp Yürek Bey'in hayatı ve yaptığı faaliyetler hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Alp Yürek Bey döneminde Anadolu'da Baba İshak isyanı ve Moğolların istilasına gibi çok önemli olaylar meydana gelmişti. Bu iki durum sonucunda Anadolu coğrafyasında siyasi, ekonomik ve sosyal yapı bozulmuştu. Ayrıca Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğollara yenilmesi ve onların hâkimiyetine girmesiyle birlikte Türkiye Selçuklarına bağlı olan Çobanoğulları da Moğollara tabi olmuştu.⁸⁹ Alp Yürek Bey'in böyle bir dönemde pek etkin olamadığı ya da etkin olmaya çalışmadığı düşünülebilir. Bu da onun tarihi kayıtlardaki sessizliğini açıklar niteliktedir.

⁸⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 359.

⁸⁵ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 40; M. Çetin Varlık, "Çoban Oğulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, C. X, İstanbul, 1993, s. 92.

⁸⁶ Yakupoğlu, "a.g.m.", s. 394.

⁸⁷ İbn Bibi, *a.g.e.*, C. I, s. 318-319.

⁸⁸ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 40; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 609; Taneri, "a.g.m.", s. 513; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 251; Varlık, "a.g.m.", s. 93; Zerrin Günel Öden, "Anadolu Beyliklerinde Veliaht Tayini", *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul, 1995, s. 262.

⁸⁹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 41-42; Yakupoğlu, "a.g.m.", s. 396.

Alp Yürek Bey'in yerine Çobanoğulları hanedanının başına oğlu Muzaffereddin Yavlak Arslan geçmiştir.⁹⁰ Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın hangi tarihte başa geçtiği bilinmemekle birlikte 1280 yılı civarında geçmiş olabileceği düşünülmektedir.⁹¹

Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın Çobanoğullarının başına geçmiş olduğu dönemde Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğollara olan bağlılığı devam etmekteydi. Moğollar gün geçtikçe Türkiye Selçuklu Devleti'ne ve Anadolu coğrafyasına karşı baskısını arttırmakta, hatta devletin başına geçecek hükümdarı bile belirlemekteydi. Türkiye Selçuklu Devleti hanedanı üyelerinin birbirleriyle saltanat mücadelesine Muzaffereddin Yavlak Arslan da sessiz kalmamış ve müdahil olmuştur.

Muzaffereddin Yavlak Arslan, Melik II. Mesud'un Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına geçmek için başlattığı mücadeleye yardım etmeye karar vermiş ve II. Mesud ile birlikte İlhanlı hükümdarının yanına gitmiştir.⁹² Bir süre sonra İlhanlı hükümdarlığında değişiklik olmuş, Argun Han İlhanlı tahtına oturmuştur. Argun Han hükümdar olmasından sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına II. Mesud'u geçirmiştir (1284). Bu hadise Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın Anadolu'da büyük bir itibar kazanmasına neden olmuştur.⁹³

Muzaffereddin Yavlak Arslan dedesi Hüsameddin Çoban gibi Bizans İmparatorluğuna karşı fetih hareketlerine devam etmiş, 1284 yılında Bizans İmparatorluğunun elinde bulunan Gideros⁹⁴ kalesini fethetmiştir.⁹⁵

Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın 1291 yılına kadar Türkiye Selçuklu Sultanı II. Mesud'a ve İlhanlılara olan bağlılığı devam etmiştir. 1291 yılında İlhanlı hükümdarı Argun Han'ın ölmesi sonucunda İlhanlı tahtına Geyhatu geçmişti.⁹⁶ Anadolu'daki bazı Türkmen siyasi yapıları İlhanlı tahtındaki değişikliği fırsata çevirmek istemişler ve

⁹⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 609; Yücel, "Çoban-Oğulları Beyliği", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, s. 67; Öden, "a.g.m.", s. 262; Varlık, "a.g.m.", s. 93; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 251.

⁹¹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 42; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 251; Varlık, "a.g.m.", s. 93-94.

⁹² İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 248-249.

⁹³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 583; Muharrem Kesik, "Mesud II", *DİA*, C. XXIX, Ankara, 2002, s. 342; Kemal Göde, "Anadolu'da Cengizli ve İlhanlı Hakimiyeti Dönemine Genel Bir Bakış (1239-1327)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, Isparta, (1995), s. 180-181; Zerrin Günel Öden, "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler", *Belleten*, C. LXI, S. 231, (1997), s. 289.

⁹⁴ Gideros bugün Kastamonu iline bağlı Cide ilçesinde yer almaktadır.

⁹⁵ Cevdet Yakupoğlu, Namiq Musalı, "Çobanoğulları Uc Beyliği Dönemine Ait Gideros Fetihnâmesi (683/1284): Çeviri ve Değerlendirme", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXVII, S. 63, (2018), s. 77-133.

⁹⁶ Abdülkadir Yuvalı, "Geyhatu Han", *DİA*, C. XIV, İstanbul, 1996, s. 44-45.

Moğollara karşı ayaklanmışlardır. II. İzzeddin Keykavus'un oğlu Melik Kılıç Arslan da bu durumdan yararlanmak istemiş ve kardeşi Sultan II. Mesud'a karşı saltanat mücadelesi başlatmıştır. Geyhatu'nun Anadolu'da Moğollara karşı meydana gelen isyanları bastırmak için Anadolu'ya gelmesi üzerine, Melik Kılıç Arslan Kastamonu bölgesine çekilmek zorunda kalmıştır. Muzaffereddin Yavlak Arslan hâkimiyeti altındaki bölgeye gelen Melik Kılıç Arslan ile ittifak kurmuş, Moğollar ile Sultan II. Mesud'a karşı mücadele etmiştir.⁹⁷

İlhanlı hükümdarı Geyhatu, Sultan II. Mesud ve çeşitli İlhanlı komutanlarını Kastamonu'ya sevk ederek buradaki isyan hareketini bitirmek istemiştir. Bu iki kuvvetin karşı karşıya geldiği savaşların birinde Muzaffereddin Yavlak Arslan öldürülmüştür (1292).⁹⁸

Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın 1280 yılında hanedanının başına geçtiği tahmin olunursa kendisinin on iki yıl Çobanoğulları hanedanlığının başında kaldığı söylenebilir. Muzaffereddin Yavlak Arslan hükümdarlığının ilk yıllarında babası Alp Yürek Bey gibi İlhanlılara bağlı kalmış ise de daha sonraki yıllarda bu politikadan vazgeçme kararı almıştır. Yine aynı şekilde Sultan II. Mesud'u desteklemesi ve onun sultan olmasında büyük işler yapmasına rağmen ilerleyen zamanda ona karşı oluşan harekete destek vermiştir. Muhtemelen Muzaffereddin Yavlak Arslan, Moğolların Anadolu'da giderek baskılarını artırmaları, Sultan II. Mesud'un buna bir çare bulamayışı hatta Moğolların valisi konumuna düşmesi onun politika değişikliğine gitmesine sebep olmuş olabilir.

Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın ölümünden sonra Çobanoğullarının başına oğlu Mahmud Bey geçmiştir.⁹⁹ Mahmud Bey'in ne zaman ve nerede doğduğu bilinmemektedir.

Mahmud Bey döneminde Bizans İmparatorluğu üzerine akınlar devam etmiş ve bu akınları kardeşi Ali Bey yönetmiştir.¹⁰⁰ Mahmud Bey'in hükümdarlığı çok uzun

⁹⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 46-47; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 251-252; Varlık, "a.g.m.", s. 95.

⁹⁸ Aksarayî, *a.g.e.*, s. 137; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 611-612; Kesik, "Mesud II", *DİA*, s. 343; Ali Öngül, *Selçuklular Tarihi Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, C. II, Çamlıca, İstanbul, 2014, s. 239.

⁹⁹ Sevim, Yücel, *a.g.e.*, s. 234; Öden, "Anadolu Beyliklerinde Veliht Tayini", s. 262; Varlık, "a.g.m.", s. 96.

¹⁰⁰ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 48-49; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 252; Yakupoğlu, "Selçuklu Uç Beyliği: Çobanoğulları", s. 401.

sürmemiş, 1309 yılında Candaroğlu Süleyman Bey'in ani bir baskını sonucu Mahmud Bey yenilgiye uğramış ve Çobanoğulları hanedanlığı son bulmuştur.¹⁰¹

Çobanoğulları Kuzeybatı Anadolu bölgesinde neredeyse bir asra yakın bir süre hüküm sürmüşlerdir. Bölgenin Türkler tarafından fethedilmesini ve fethedilen yerlerin korunmasında büyük işler başarmışlardır. Merkez olarak kullandıkları Kastamonu başta olmak üzere hâkimiyeti altındaki şehirlere ekonomik ve sosyal zenginlikler katmışlardır.

1.2.6. Pervaneoğulları Dönemi (1277-1322)

Pervaneoğulları XIII. yüzyılın son çeyreği ile XIV. yüzyılın ilk yarısında Sinop ve çevresinde faaliyetlerde bulunmuş bir Türk hanedanlığıdır. Pervaneoğulları hanedanlığının kurucusu Muînüddin Mehmed'dir.¹⁰² Muînüddin Mehmed'in ailesi Türkiye Selçuklu Devleti'nde önemli mevkilerde bulunmuştur. Dedesi Mühezzebüddin Ali Deylemi, II. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde vezirlik makamında görev almıştı. Babası Muînüddin Süleyman Pervane Türkiye Selçuklu Devleti'nde serleşker (subaşı), melikü'l hüccab, pervane ve vezirlik gibi birçok devlet kademesinde önemli görevlerde yer almıştı.¹⁰³

Türklerin hâkimiyetindeki Sinop şehri 1259 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu tarafından ele geçirilmişti. Muînüddin Süleyman Pervane, İlhanlı hükümdarı Abaka'dan izin alarak, Sinop şehrini yaklaşık bir veya iki yıl kuşatmanın ardından 1266 yılında fethetmiştir. Muînüddin Süleyman Pervane, Sinop şehrini ele geçirmesinden sonra Türkiye Selçuklu Sultanı IV. Kılıç Arslan'dan Sinop'un kendisine temlik edilmesini istemiştir. Moğollar ile yakın ilişki içerisinde bulunan Muînüddin Süleyman Pervane'nin bu isteğini IV. Kılıç Arslan kabul etmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁴

¹⁰¹ Yücel, "Çobanoğulları", *DİA*, s. 354.

¹⁰² Ahmed Tevhid, "Rum Selçûkî Devleti'nin İnkırâzıyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk: Sinop'ta Pervânezedeler", *TOEM*, C. I, S. 4, (1910), s. 255; Muharrem Kesik, "Pervaneoğulları", *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 245; M. Şakir Ülkütaşır, "Anadolu Selçuklu Vezirlerinden Muînüddin Süleyman Pervane", *Türk Kültürü*, C. IX, S. 103, (1971), s. 618.

¹⁰³ J. H. Kramers, "Muîn-üd-din", *İA*, C. VIII, İstanbul, 1979, s. 556-557; Muharrem Kesik, "Muînüddin Süleyman Pervane", *DİA*, C. XXXI, Ankara, 2020, s. 91; Zehra Odabaşı, "Pervane Oğulları", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, (Ed: Haşim Şahin), Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, s. 377-378. Serleşker ordu komutanına denirdi. Melikü'l Hüccab, hükümdar ile divan üyeleri arasındaki yazışmalar, konuşmalar ve buluşmaları ayarlayan Hacib'in başındaki kişidir. Pervane, Türkiye Selçuklu Devleti'nde mülk, ikta, ve arazi işleriyle alakalı resmi belgeleri hazırlamakla görevli kimsedir.

¹⁰⁴ Turan, *a.g.e.*, s. 527-530; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 245.

Muînüddin Süleyman Pervane, Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki görevinden dolayı kendi adına Sinop şehrini idare etmesi için oğlu Muînüddin Mehmed'i tayin etmiştir (1266).¹⁰⁵ Muînüddin Süleyman Pervane'nin 1277 yılında İlhanlı hükümdarı tarafından öldürülmesi üzerine oğlu Muînüddin Mehmed, Sinop şehrinde bağımsızlığını ilan ederek Pervaneoğullarını kurmuştur.¹⁰⁶

Muînüddin Mehmed, İlhanlıların hâkimiyetini kabul etmiştir. İlhanlı hükümdarı Gazan Han, Anadolu'da tayinler yaparken Muînüddin Mehmed Bey'i pervanelik makamına getirmiştir. Ayrıca bu dönemde Anadolu dört mali bölgeye ayrılmış ve Muînüddin Mehmed Bey bu bölgelerden birinin başına emir olarak tayin edilmiştir.¹⁰⁷

İlhanlılar tarafından önemli makamlara getirilmiş olan Muînüddin Mehmed Bey'in gücü ve nüfuzu gün geçtikçe artmıştır. Elde ettiği güç ile birlikte hâkimiyetindeki halktan oldukça ağır vergiler istediği gibi emrindeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeni vergiler koyarak halka zulmetmiştir.¹⁰⁸

Muînüddin Mehmed Bey emrindeki kuvvetlerle birlikte Çankırı ve Konya'yı yağmalamıştır. Daha sonra Kastamonu'ya doğru giderken kendisine karşı çıkan bir grup Türkleri yenmiş ve onların mallarını ele geçirmiştir. Buradan Sivrihisar'a giderek şehrin geçmiş ve gelecek vergi gelirlerine el koymuştur.¹⁰⁹

Muînüddin Mehmed Bey'in elde ettiği ganimetler ile asker sayısını artırarak babasını öldüren İlhanlılara karşı mücadeleye girmek istediği düşünülmektedir. Nitekim İlhanlılara vermesi gereken vergiyi çeşitli bahaneler üreterek vermemiştir. İlhanlılar bu dönemde Memlûklüler ile meşgul olmasından dolayı bu olayla ilgilenememiştir.

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara, 2003, s. 148; Sevim, Yücel, *a.g.e.*, s. 360; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 312; Varlık, "a.g.m.", s. 593.

¹⁰⁶ Ahmed Tevhid, "Rum Selçûkî Devleti'nin İnkırâzıyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk: Sinop'ta Pervânezedeler", s. 255; M. Şakir Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", *Türk Kültürü*, C. X, S. 111, (1972), s. 159; M. Zeki Oral, "Durağan ve Bafra'da İki Türbe", *Belleten*, C. XX, S. 79, (1956), s. 388; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 245.

¹⁰⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 620; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 312; Göde, "Anadolu'da Cengizli ve İlhanlı Hakimiyeti Dönemine Genel Bir Bakış (1239-1327)", s. 183; Ömer Tokuş, "Moğol Hâkimiyetinde Anadolu ve Anadolu'da Moğol Noyanlarının İsyanları", *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. CXVII, S. 230, (2017), s. 195.

¹⁰⁸ Aksarayî, *a.g.e.*, s. 174-175; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 620; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 245.

¹⁰⁹ Aksarayî, *a.g.e.*, s. 199-201.

Muînüddin Mehmed Bey, İlhanlılara karşı mücadeleye başlayamadan hastalık sonucu vefat etmiştir (1297).¹¹⁰

Muînüddin Mehmed Bey'in vefatından sonra Pervaneoğullarının başına yeğeni Mühezzebüddin Mesud Bey geçmiştir.¹¹¹ Mühezzebüddin Mesud Bey önemli fetih hareketlerinde bulunarak Samsun ve Bafra'yı ele geçirmiştir.¹¹²

Pervaneoğullarının egemenliğinde bulunan Sinop, Karadeniz'in önemli ticaret şehirlerinden biriydi. Sinop'a çeşitli milletlerden insanlar ticaret için gelip gitmekteydi. Yine ticaret için geldikleri sanılan ve Sinop şehrine alınan Frenk donanması askerleri beklenmedik bir anda yaptıkları saldırı ile Mühezzebüddin Mesud'u esir ederek, Kefe'ye götürmüşlerdir. İki taraf arasında uzun bir müddet yapılan bir pazarlık sonucunda 900 bin dirhem gibi oldukça büyük bir kefalet karşılığında serbest bırakılmıştır (1298).¹¹³ Kefe'deki esaretten kurtulan Mühezzebüddin Mesud Bey, Pervaneoğulları topraklarına geri dönmüştür.

Mühezzebüddin Mesud Bey, İlhanlılarla iyi geçinmeye çalışmıştır. İlhanlıların Anadolu'da yer alan şehirlerinin idaresi ve vergi işlerine bakması için tayin edilen Mucirüddin Emirşah ile evlilik yoluyla yakınlık kurmuştur.¹¹⁴

Mühezzebüddin Mesud'un ne zaman öldüğüne dair kesin bir bilgi yoktur. Bu konuda kendisi kaynaklarda son kez 1310 yılında Sinop hâkimi olarak görülmektedir.¹¹⁵ Bu sebeple ölümünün 1310 yılı veya bu tarihten sonra gerçekleşmiş olduğu söylenebilir.

Mühezzebüddin Mesud Bey'den sonra oğlu Gazi Çelebi Pervaneoğullarının başına geçmiştir.¹¹⁶ Gazi Çelebi'nin Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Mesud'un

¹¹⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 627; Varlık, "a.g.m.", s. 594; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 312.

¹¹¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 627; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 312; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 246.

¹¹² Aksarayî, *a.g.e.*, s. 206-207; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 136.

¹¹³ Aksarayî, *a.g.e.*, s. 207; Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", s. 160; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 630; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 312-313; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 246.

¹¹⁴ Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", s. 160; Odabaşı, "a.g.m.", s. 384.

¹¹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 630; Odabaşı, "a.g.m.", s. 384.

¹¹⁶ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 56; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 40; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 313; Sevim, Yücel, *a.g.e.*, s. 360; Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", s. 160; Varlık, "a.g.m.", s. 595.

oğlu olduğuna dair iddialar ortaya atılmışsa da bunun doğru olmadığı anlaşılmıştır.¹¹⁷ Gazi Çelebi'nin Ceneviz kaynaklarında unvanı Zalabi (Çelebi) olarak geçmektedir.¹¹⁸

Babası Mühezzebüddin Mesud ile alakalı son tarihi kayıt 1310 yılına aittir.¹¹⁹ Gazi Çelebi'ye dair ilk tarihi kayıt ise 1313 yılında karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Gazi Çelebi'nin 1310-1313 yılları içerisinde hanedanın başına geçtiği söylenebilir.

Gazi Çelebi uluslararası ticarete önemli bir konumda yer alan Karadeniz'de söz sahibi olmak istemiştir. Bu amaç doğrultusunda Karadeniz'de önemli gücü olan Cenevizlilerle mücadele etmeye karar vermiş ve Cenevizlilere karşı Trabzon Rum İmparatoru II. Aleksios ile ittifak kurmuştur.¹²⁰ Müttefik kuvvetleri 1313 yılında Cenevizlilerin hâkimiyetindeki Kırım sahilleri üzerine harekete geçmiş, Kefe yakınlarında yer alan Ceneviz donanmasına saldırarak büyük kayıplar verdirmişlerdi.¹²¹ Gazi Çelebi 1314 yılında ise kendisi Cenevizliler üzerine başarılı bir sefer daha düzenlemiştir.¹²²

Gazi Çelebi ile Trabzon Rum İmparatoru II. Aleksios arasında yapılan ittifak bir süre sonra sona ermiştir. Gazi Çelebi 1319 yılında eski müttefiki üzerine harekete geçerek Trabzon şehrine saldırmış ve şehrin birçok noktasında yangınlar çıkarmıştır.¹²³

Cenevizlilerin Sinop şehrine 1322 yılında saldırması üzerine Gazi Çelebi onları yenmiş ve birçok kişiyi esir etmiştir.¹²⁴ Yine bu dönemde Venediklilerin Karadeniz'de bulunan kaptanı Romano Morosini'yi ve adamlarını esir etmiştir.¹²⁵

¹¹⁷ Oral, "a.g.m.", s. 388-389; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 40; s. 160; Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", s. 160; Fatih Güldal, "Fetihten Osmanlılara Kadar Sinop Şehri Tarihi", (Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003, s. 34-35.

¹¹⁸ Elizabeth A. Zachariadou, "Sinoplu Gazi Çelebi", (Çev: M. Akif Erdoğru), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XVI, (2001), s. 222.

¹¹⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 630; Odabaşı, "a.g.m.", s. 384.

¹²⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 630; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 313; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 246; Murat Keçiş, "Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler 1204-1404", (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009, s. 180.

¹²¹ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev: Enver Ziya Karal), TTK, Ankara, 2000, s. 615; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 630-631.

¹²² Heyd, *a.g.e.*, s. 615; Zachariadou, "a.g.m.", s. 222-223.

¹²³ Heyd, *a.g.e.*, s. 615; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 631.

¹²⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 631; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 313; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 246; Varlık, "a.g.m.", s. 595.

¹²⁵ Zachariadou, "a.g.m.", s. 223-224.

Gazi Çelebi 1322 (H. 722) yılında vefat etmiştir. Kabri Sinop'ta bulunan Süleyman Pervane Medresesinin içindeki türbededir.¹²⁶ Ölümüyle alakalı İbn Battûta av sırasında ceylan kovalarken ağaca kafasını çarpması sonucu olduğunu söylemiştir.¹²⁷

Gazi Çelebi, Türk tarihinde yer alan müstesna kişilerden biridir. Kendisi ilk Türk denizcilerinden biri olup dönemin güçlü iki deniz devletine Karadeniz'de meydan okumuş ve onlara karşı başarılar elde etmiştir. Nitekim Gazi Çelebi, Venedikliler tarafından *bela çıkaran biri* olarak bilinmiştir.¹²⁸ İbn Battûta, Gazi Çelebi'nin cesur ve yiğit hükümdar olduğunu belirtmiş. Ayrıca iyi bir yüzücü olduğunu hatta su altında uzun müddet kalabildiğini ve emrindeki gemilerle gazaya çıktığını söylemiştir.¹²⁹

Gazi Çelebi'nin vefatından sonra erkek çocuğu olmamasından dolayı kızı hanedanlığın başına geçmiştir. Candaroğulları Sinop'taki bu durumu değerlendirip Sinop şehrini ele geçirerek Pervaneoğullarına son vermiştir.¹³⁰

Pervaneoğulları kısa bir süre Sinop ve çevresini yönetmiş, Karadeniz'de Cenevizlilere ve Trabzon Rum İmparatorluğuna karşı başarılı mücadeleler vermiştir. Bölgedeki faaliyetleri ile Türk nüfuzunu artırdıkları gibi ekonomik ve sosyal olarak bir gelişme sağlamışlardır.

¹²⁶ Filiz Aydın, "Sinop, Alâiye (Süleyman Pervane) Medresesi", *Vakıflar Dergisi*, S. 10, (2006), s. 262; Zekiye Tunç, Arzu Özbek, "Sinop'ta Selçuklu Mirası", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 48, (2020), s. 297.

¹²⁷ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 443.

¹²⁸ Zachariadou, "a.g.m.", s. 223.

¹²⁹ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 443.

¹³⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 40; Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe" s. 161; Odabaşı, "a.g.m.", s. 385.

2. CANDAROĞULLARI'NIN BÖLGEDEKİ HÂKİMİYETİ

2.1. Candaroğulları Devleti'nin Kuruluşu

Candaroğulları Devleti XIII. yüzyılın son çeyreğinde kurulmuştur. Bu dönemde ve bu dönemin öncesinde Anadolu coğrafyasında karışıklıklar ve önemli olaylar meydana gelmişti. Candaroğulları Devleti'nin kuruluş aşamasını daha iyi anlayabilmek için öncelikle Anadolu coğrafyasında meydana gelen olaylardan kısaca bahsedeceğiz.

2.1.1. Anadolu'nun Genel Durumu

Türkiye Selçuklu Devleti'nin gücü, Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın 1237 yılındaki ölümünden sonra zayıflamaya başlamıştır. I. Alaeddin Keykubad'ın yerine devletin başına geçen oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in, devlet yönetimindeki yetersizliği ve veziri Sadettin Köpek'in etkisinde kalarak devlette önemli şahsiyetler olan birçok devlet adamını öldürtmesi devlet idaresini oldukça zayıflatmıştır.¹³¹ Nitekim bu dönemde Anadolu'da Babailer isyanı çıkmış ve devlet bu isyanı güçlükle bastırabilmiştir (1240).¹³²

Türkiye Selçuklu Devleti'nin içinde bulunduğu kargaşadan ve zayıflamasından yararlanmak isteyen Moğollar, Anadolu'ya saldırmaya başlamışlardır. Moğolların saldırıları sonucunda 1243 yılında Köseadağ Savaşında taraflar karşı karşıya gelmişler ve Türkiye Selçuklu Devleti yenilmiştir.¹³³ Köseadağ savaşından sonra Türkiye Selçukları Devleti, Moğollara tabi bir devlet haline dönüşmüştür. Anadolu coğrafyasında Moğol baskısının artması ile Selçukluların günbegün gücü ve itibarı azalmıştır. Bunun sonucunda Anadolu coğrafyasının çeşitli bölgelerinde Selçuklulara yani merkeze bağlı

¹³¹ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, s. 228.

¹³² Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, s. 127-139; Franz Babinger, Fuat Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet*, (Çev: Ragıp Hulusi), İnsan Yayınları, İstanbul, 1996, s. 51; Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet, Nakışlar Yayınevi*, İstanbul, 1980, s. 103; Ali Sevim, "Keyhüsrev II", *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 349-350; Salim Koca, "Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek: Babailer Ayaklanması", *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 11, (2012), s. 11-38.

¹³³ Osman Turan, "Keyhüsrev II", *İA*, C. VI, İstanbul, 1977, s. 624-626; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar," *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 1, (1969), s. 9-10; Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu'nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 37, (2015), s. 35-84; Erkan Göksu, "Köseadağ Savaşı (1243)", *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (2009), s. 1-14.

olan Türkmen siyasi yapıları merkezi iradede kopmaya başlamış, hâkim oldukları bölgelerde bağımsız hareket ederek hanedanlar ve devletler meydana getirmişlerdir.

2.1.2. Candaroğulları Devleti'nin Kurulması (1292)

Candaroğulları Devleti'nin kuruluşu ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar 1291-1292 yılları arasında Kastamonu ve çevresinde meydana gelen olaylar sonrasında devletin kurulduğunu kabul etmektedirler.¹³⁴

Türkiye Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un 1278-1279 yılında Kırım'da vefat etmesi sonucunda oğlu II. Mesud, İlhanlı hükümdarı Argun Han'ın yardımı ile 1284 yılında Konya'da tahta çıktı. 1291 yılında İlhanlı hükümdarı Argun Han'ın ölmesi sonucu yerine Geyhatu (1291-1295) başa geçmişti. Bu durum Anadolu'daki Türkmenler tarafından fırsata dönüştürülmek istenmiş ve Moğollara karşı ayaklanmışlardı. II. İzzeddin Keykavus'un diğer oğlu Melik Kılıç Arslan, bu ayaklanmadan yararlanarak kardeşi Sultan II. Mesud ile saltanat mücadelesi başlatmıştır. Geyhatu meydana gelen isyanları bastırmak için Anadolu'ya gelmesi üzerine Melik Kılıç Arslan Kastamonu'ya çekilmiştir. Bunun üzerine 1292 yılında İlhanlı hükümdarı Geyhatu, kendisine tabi olan II. Mesud'a yardım etmek için bölgeye kuvvet sevk etmiştir.¹³⁵

Geyhatu'nun sevk ettiği kuvvetler Anıt, Giray ve Göktay isimli komutanların idaresinde üç bin kişiden meydana gelmekteydi. Sultan II. Mesud ve bu Moğol birlikleri Kastamonu üzerine hareket ederken Derbent Geçidi'nde Melik Kılıç Arslan ve kuvvetleri tarafından pusuya düşürülerek esir edilmiştir.¹³⁶ Candaroğulları Beyliği'nin kurucusu Şemseddin Yaman Candar Bey ile savaştan kurtulan Moğol birlikleri birleşerek Sultan II. Mesud'u esaretten kurtarmıştır.¹³⁷ Şemseddin Yaman Candar bu önemli mücadelede en kritik anda devreye girmesi ve Türkiye Selçuklu Sultanını

¹³⁴ Yaşar Yücel, "Candaroğulları Beyliği", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Sosyal ve Siyasal Hayat)*, (Ed: Ahmet Yaşar Ocak), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 165; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK, Ankara, 1988, s. 81-82; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 287.

¹³⁵ Kesik, "Mesud II", s. 342-343.

¹³⁶ Aksarayî, *a.g.e.*, s. 137-141.

¹³⁷ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. II, s. 256; Ali, "Candaroğlu Hükümeti", *TOEM*, C. XIV, S. 1, (1340), s. 3; Mehmet Behçet, *Kastamonu Asâr-ı Kadîmesi*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1341, s. 25; Yaman, *a.g.e.*, s. 84; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 53-54; A. Zeki Velidi Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, C. I, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981, 326-327; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s.121; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, " s. 287.

kurtarılmasına yardım etmesi üzerine kendisine mükâfat olarak Eflani¹³⁸ iktâ olarak verilmiştir.¹³⁹ Böylece Şemseddin Yaman Candar tarafından Eflani merkez olmak üzere Candaroğulları Beyliği 1292 tarihinde kurulmuştur.

2.2. Şemseddin Yaman Candar (1292-1309?)

Şemseddin Yaman Candar'ın nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemekle birlikte Türkmen bir aileden geldiği söylenebilir. İsmi bazı kaynaklarda Şemseddin Timur/Temur (Demir) Candar olarak geçmekteyse de¹⁴⁰ Candaroğulları Devletinin dokuzuncu hükümdarı olan İsmail Bey'in yazdığı *Hulviyyât-ı Şâhî*¹⁴¹ adlı esere ve yine İsmail Bey'e ait 1472 ile 1477 tarihli vakfiyelere¹⁴² bakarak isminin Şemseddin Yaman Candar olduğu anlaşılmaktadır. Taşköprü'de bulunan 1328-1329 (H. 729) tarihli Muzaffereddin medresesinin tamir kitabesinde *Bedreddin* unvanı kullanılmıştır.¹⁴³

Şemseddin Yaman Candar'ın babası Alparslan Mehmed,¹⁴⁴ Arslan Bey¹⁴⁵ ve Melik Arslan¹⁴⁶ olduğu konusunda farklı bilgiler yer almakla beraber Candaroğulları hanedanından Mehmed'in yazmış olduğu divanda¹⁴⁷ ve Candaroğulları Devleti'nin dokuzuncu hükümdarı İsmail Bey'e ait iki vakfiyede verilen soy bilgilerine göre Şemseddin Yaman Candar'ın babasının ismi Alp Arslan,¹⁴⁸ dedesi ise Nureddin'dir.¹⁴⁹

¹³⁸ Osmanlı tahrir defterlerinde Eflagunlu olarak geçen Eflani bölgesi bugün Karabük'ün ilçesi olup, Karabük İlinin Kuzeydoğusunda yer almaktadır.

¹³⁹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 54; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 82; Varlık, "a.g.m.", s. 551.

¹⁴⁰ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. II, s. 256; Halil Edhem, *Düvel-i İslamiye*, Milli Matbaa, İstanbul, 1927, s. 303; Ali, "Candaroğlu Hükümeti", s. 1; Ahmed Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyaroğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", *TOEM*, C. I, S. 6, (1911), s. 383; Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, C. II, Hayat Yayınları, İstanbul, 1964, s. 207.

¹⁴¹ Ebu'l Hasan İsmail b. İbrahim, *Hulviyat-ı Şahi*, s. 3.

¹⁴² Cevdet Yakupoğlu, "*Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XII-XV. Yüzyıllar)*", (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmış Doktora Tezi), Ankara, 2007, s. 58.

¹⁴³ Kitabe için bkz. Behçet, *a.g.e.*, s. 58-59; Yaman, *a.g.e.*, s. 103; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 152-153; Ahmet Gedik, "*Candaroğulları Beyliği Mimarisi'nde Celî Yazı*", (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2005, s. 22-24; Cevdet Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzaffereddin Yavlak Arslan Medresesi ve Camii", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXVI, S. 61, (2017), s. 50.

¹⁴⁴ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 80.

¹⁴⁵ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. II, s. 256.

¹⁴⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 90.

¹⁴⁷ Yaylalı, "*a.g.t.*", s. 23.

¹⁴⁸ Yakupoğlu, "*Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XII-XV. Yüzyıllar)*", s. 58 not 93.

¹⁴⁹ Yaylalı, "*a.g.t.*", s. 23.

Şemseddin Yaman'ın Candar unvanını taşıması dolayısıyla Türkiye Selçuklu Devleti'nde candar olarak hizmet ettiği düşünülmektedir.¹⁵⁰

2.2.1. Şemseddin Yaman Candar'ın Faaliyetleri

Şemseddin Yaman Candar'ın ikta bölgesi olan Eflani yöresini aşmadığı söylenebilir.¹⁵¹ Zira bölgedeki güç dengesine bakıldığında Şemseddin Yaman Candar Bey'in hâkimiyet alanının güney ve doğu tarafında Türkiye Selçuklu ve İlhanlılara ait topraklar, kuzey ve kuzeydoğuda Çobanoğulları ile Pervaneoğulları, batıda ise Bizans İmparatorluğu toprakları yer almaktaydı. Bu nedenle yeni bir beylik kurmaya çalışan Şemseddin Yaman Candar'ın, etrafında kendisine göre oldukça güçlü siyasi yapıların bulunması beyliğini büyütmesine engel olmuştur.

Şemseddin Yaman Candar hanedanının başında bulunduğu sürece Candaroğulları Beyliği'nin kuruluşunda doğrudan etkisi olan İlhanlıların hâkimiyetini kabul etmiştir.¹⁵² İlhanlılar bu dönemde Anadolu coğrafyasında kendilerine karşı gelen kişilere ve siyasi yapılara müdahale ederek muhalifleri ortadan kaldırmaktaydı. Bu nedenle yeni bir yapı meydana getirmeye çalışan Şemseddin Yaman Candar'ın herhangi bir şekilde İlhanlılara karşı çıkabilmesi mümkün görünmemektedir.

2.2.2. Şemseddin Yaman Candar'ın Vefatı

Şemseddin Yaman Candar Bey'in nerede, ne zaman ve ne şekilde öldüğü kaynak yetersizliğinden dolayı bilinmemektedir. Oğlu Süleyman Bey'in 1309 yılında Candaroğulları Devleti'nde hükümdar olarak görülmesi sebebiyle 1309 tarihinde veya daha öncesinde vefat etmiş olabileceği söylenebilir.¹⁵³ Bu bilgiler dâhilinde ölümüne dair en uygun tarihlendirme XIV. yüzyılın başı olabileceğidir.

¹⁵⁰ Türkiye Selçuklu Devleti'nde hükümdarı ve sarayı korumakla görevli muhafızlara Candar denmekteydi. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Mecdud Mansuroğlu, "Cândâr", *İA*, C. III, İstanbul, 1977, s. 24-25; Aydın Taneri, "Candar", *DİA*, C. VII, İstanbul, 1993, s. 145; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, TTK, Ankara, 1988, s. 81-82.

¹⁵¹ Yaşar Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, C. VII, İstanbul, 1993, s. 146.

¹⁵² Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 57.

¹⁵³ Varlık, "a.g.m.", s. 551.

Şemseddin Yaman Candar'ın nerede vefat ettiği bilinmemektedir. Kabri eğer oğulları ve torunları tarafından taşınmadıysa ikta bölgesi olan Eflani ve çevresinde yer aldığı söylenebilir. Yakup ve Süleyman adında iki oğlu vardı.¹⁵⁴

Müneccimbaşı, Şemseddin Yaman Candar için a'kil (akıllı), müdebbir (tedbirli) biri olduğunu ve kâfirlerle mücadele ettiğini söylemektedir.¹⁵⁵

2.3. Şücâeddin Süleyman Bey (1309?-1341?)

Kastamonu'da bulunan Muzaffereddin medresesinin 1328-1329 (H. 729) yılına ait inşa kitabesine göre Şemseddin Yaman Candar'dan sonra Candaroğulları Devleti'nin başına oğlu Süleyman Bey geçmiştir.¹⁵⁶

Süleyman Bey'in hangi tarihte hükümdar olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. J. H. Mordtmann, Süleyman Bey'in 1300-1301 yılında hükümdar olduğunu söylemişse de¹⁵⁷ bunu doğrulayacak herhangi bir tarihi kayıt mevcut değildir. 1309 yılında kaleme alınan Kutbüddin-i Şirazi'nin (ö.1311) *İhya-i Ulum* isimli eserinde Süleyman Bey'in hükümdar olarak geçmesinden dolayı hanedanın başına geçmesine dair en geç tarih olarak 1309 yılı olduğu söylenebilir.¹⁵⁸

Süleyman Bey Şücâeddin (Dinin yiğidi)¹⁵⁹ ve İbn Battûta seyahatnamesine göre *Padişah*¹⁶⁰ unvanlarını kullanmıştır. Türkmen geleneğine göre ilk doğan erkek çocuğa genellikle *Paşa* denildiği için¹⁶¹ Süleyman Bey'e de Paşa denmiştir.¹⁶²

¹⁵⁴ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 147; Varlık, "a.g.m.", s. 561.

¹⁵⁵ Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Sahâifü'l-Ahbâr*, Matbaa-i Âmire, C. III, (Çev: Nedim Efendi), İstanbul, 1285, s. 30.

¹⁵⁶ Kitabe için bkz. Behçet, *a.g.e.*, s. 58-59; Yaman, *a.g.e.*, s. 103; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 152-153; Gedik, "a.g.t.", s. 22-24; Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzaffereddin Yavlak Arslan Medresesi ve Camii, s. 50.

¹⁵⁷ J. H. Mordtmann, "İsfendiyâr-Oğulları", *İA*, C. V/2, s. 1073.

¹⁵⁸ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 57.

¹⁵⁹ Behçet, *a.g.e.*, s. 58-59; Yaman, *a.g.e.*, s. 103; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 152-153; Gedik, "a.g.t.", s. 22-24; Yakupoğlu, "Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzaffereddin Yavlak Arslan Medresesi ve Camii, s. 50.

¹⁶⁰ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 440.

¹⁶¹ Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. I, (Çev: İsmail Erünsal), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 69.

¹⁶² Aksarayî, *a.g.e.*, s. 252.

Şücâeddin Süleyman Bey'in hükümdar olmadan önceki hayatına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kendisiyle ilgili bilgiler hanedanın başına geçip Eflani merkezli fetih hareketlerine girişmesiyle başlamaktadır.

2.3.1. Şücâeddin Süleyman Bey'in Kastamonu İle Safranbolu'yu Ele Geçirmesi

Şücâeddin Süleyman Bey, Candaroğulları Beyliği'nin başına geçince bir süre babası gibi Eflani ve çevresinde hüküm sürmüştür. Bunun sebebi Candaroğulları Devleti'nin yeni kurulmuş bir siyasi yapı olması ve etrafının güçlü siyasi yapılarla çevrili olmasındandır. Bir müddet bekleyerek kendine en uygun zamanda fetih hareketlerine başlamıştır.

Kastamonu ve çevresi 1211-1212 yılından beri Çobanoğullarının hâkimiyeti altında bulunmaktaydı. Şücâeddin Süleyman Bey, Candaroğulları Beyliği'nin başına geçtiği dönemde Çobanoğullarının başında Mahmud Bey vardı. Çobanoğullarının zayıf bir anında harekete geçen Şücâeddin Süleyman Bey, Mahmud Bey'i yenerek Kastamonu ve Safranbolu'yu ele geçirmiştir (1309).¹⁶³ Böylece Çobanoğullarının ticari, askerî vs. mirası Candaroğulları'na geçerek devletin gelişimine büyük bir katkı sağlamıştır.

Şücâeddin Süleyman Bey, Candaroğulları Beyliği'nin merkezini Eflani'den yeni ele geçirmiş olduğu bölgenin önemli şehirlerinden biri olan Kastamonu'ya taşımıştır. Mevlana'nın torunu Ârif Çelebi'nin (ö. 1320) Süleyman Bey'i Kastamonu'da ziyaret etmesi¹⁶⁴ ve İbn Battûta'nın Süleyman Bey ile Kastamonu'da konuşması¹⁶⁵ ve el-Ömeri eserinde Kastamonu'nun devletin merkezi olarak kaydetmesi¹⁶⁶ Candaroğulları'nın yeni merkezinin Kastamonu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

2.3.2. Şücâeddin Süleyman Bey'in Sinop Şehrini Ele Geçirmesi

Sinop şehri 1266 yılından beri Pervaneoğullarının hâkimiyeti altında bulunmaktaydı. Şücâeddin Süleyman Bey'in hükümdarlığı döneminde Pervaneoğullarının başında Gazi Çelebi bulunmaktaydı. Sinop kalesi savunma açısından

¹⁶³ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 58; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 81; Varlık, "a.g.m.", s. 551.

¹⁶⁴ Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I*, (Çev: Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973, s. 426.

¹⁶⁵ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 440.

¹⁶⁶ Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlikü'l Ebsâr*, (Çev: D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul, 2014, s. 147.

önemli bir konumda yer alması sebebiyle ele geçirilmesi oldukça güçtü. Bu nedenle Şücâeddin Süleyman Bey, Pervaneoğulları üzerine harekete geçmek için uygun zamanı beklemiştir.

Gazi Çelebi'nin 1322 (H. 722) yılında vefat etmesi üzerine oğlu olmadığı için Pervaneoğullarının başına kızı geçmişti. Bundan dolayı Pervaneoğullarının başkenti Sinop'ta karışıklıklar meydana gelmişti.¹⁶⁷ Bu durumdan yararlanan Şücâeddin Süleyman Bey, ani bir hareketle Sinop'u ele geçirdi.¹⁶⁸

Sinop şehrinin Şücâeddin Süleyman Bey tarafından hangi tarihte fethedildiği bilinmemektedir. İbn Battûta, Gazi Çelebi'nin ölümü üzerine Şücâeddin Süleyman Bey'in harekete geçerek Sinop'u ele geçirdiğini kaydetmesinden dolayı 1322-1323 yılları arasında bu fethi gerçekleştirmiş olduğu söylenebilir.¹⁶⁹

Şücâeddin Süleyman Bey yapmış olduğu bu sefer sonucunda Sinop ve çevresinde hüküm süren Pervaneoğullarına son vermiştir. Pervaneoğullarının ticari, askerî ve sosyal mirası Candaroğulları Devleti'ne geçmiştir. Böylece Candaroğulları Devleti'nin sınırları Karadeniz kıyılarına kadar genişlemiştir.

2.3.3. Şücâeddin Süleyman Bey'in Oğulları Ali Bey ve İbrahim Bey'e Topraklar Vermesi

Şücâeddin Süleyman Bey kadim Türk geleneğine uyarak ele geçirdiği yerleri devlet yönetiminde tecrübe kazanması için oğulları arasında paylaştırmıştır. Safranbolu'yu Ali Bey'e, Sinop'u ise İbrahim Bey'e vermiştir.¹⁷⁰ Bu uygulama ile devlet yönetiminde merkezîyetçi bir anlayış benimsemediği görülür.

2.3.4. Şücâeddin Süleyman Bey Döneminde Moğollarla (İlhanlılar) İlişkiler

Şücâeddin Süleyman Bey, önceleri babası gibi İlhanlıların hâkimiyetini tanımış ve yarı bağımsız bir şekilde devleti yönetmiştir. İlhanlıların 1335 yılındaki zayıflıkları

¹⁶⁷ M. Şakir Ülkütaşır, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", s. 161; Odabaşı, "a.g.m.", s. 385; Kesik, "Pervaneoğulları", s. 246.

¹⁶⁸ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 122; Varlık, "a.g.m.", s. 551.

¹⁶⁹ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 443.

¹⁷⁰ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 438-442.

ve karışıklıklarından yararlanarak bağımsız olma yolunda adımlar atmış, nihayetinde İlhanlılara olan bağlılığını bitirmiştir.

1314 yılında İlhanlılara karşı Anadolu’da ayaklanan Türkmenleri durdurmak için İlhanlı komutanı Çoban Bey görevlendirilmişti. Çoban Bey, Karanbük’te¹⁷¹ kışladığı sırada Candaroğlu Süleyman Bey çeşitli kıymetli hediyelerle birlikte Çoban Bey’in yanına gelerek İlhanlılara bağlılığını bildirmiştir.¹⁷² Yine Süleyman Bey’in 1324-1325 (H. 725) yılında bastırdığı sikkelerde İlhanlı hükümdarının ismi geçmektedir.¹⁷³ Hamdullah Kazvini (ö. 1340’tan sonra) tarafından 1340 yılında telif edilen *Nüzhetü’l-kulub*¹⁷⁴ isimli eserde 1335-1336 yılındaki İlhanlı Devleti’ne ait bütçede Candaroğulları’nın merkezi olan Kastamonu İlhanlılara bağlı gözükmekte olup senelik 15 bin dinar vergi ödedikleri geçmektedir.¹⁷⁵

Süleyman Bey 1335 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han’ın ölümü ile birlikte İlhanlılar devletinde meydana gelen karışıklıklardan ve zafiyetlerden yararlanarak İlhanlılara karşı olan bağlılığını giderek azaltmış ve bir süre sonra ise bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁷⁶

2.3.5. Şücaeddin Süleyman Bey Döneminde Cenevizlilerle İlişkilerin Başlaması

Şücaeddin Süleyman Bey’in Kastamonu, Safranbolu ve Sinop şehirlerinin fetihlerinden sonraki faaliyetleri hakkında bilgiler oldukça kısıtlıdır. Sinop’un fethedilmesi ile birlikte Karadeniz’de önemli bir güç olan Cenevizliler ile münasebetin başladığı söylenebilir. Fakat iki devlet arasındaki münasebetin ne boyutta olduğuna dair bilgi mevcut değildir.

¹⁷¹ Karanbük mevkinin tam olarak nerede yer aldığı bilinmemekle birlikte Erzincan ile Sivas arasında bir yer olduğu tahmin edilmektedir. Bu konuda bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti”, *Belleten*, C. XXXII, S. 126, (1968), s. 169; aynı müellif, “Emîr Çoban Soldoz ve Demirtaş I”, *Belleten*, C. XXXI, S. 124, (1967), s. 603; Sümer, “Anadolu’da Moğollar”, s. 105.

¹⁷² Aksarayî, *a.g.e.*, s. 251-252.

¹⁷³ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 143-144.

¹⁷⁴ Yazar ve eser hakkında bilgi için bkz. Zeki Velidi Togan, “Hamdullah Müstevfî”, *İA*, C. V/1, İstanbul, 1987, s. 186-188; Abdülkerim Özaydın, “Hamdullah el-Müstevfî”, *DİA*, C. XV, İstanbul, 1997, s. 454-455.

¹⁷⁵ Zeki Velidi Togan, “Moğollar Devrinde Anadolu’nun İktisadi Vaziyeti”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C. I, (1931), s. 21-25.

¹⁷⁶ Ebu Said Bahadır Han’ın ölümü sonrasında İlhanlılar devletinde meydana gelen karışıklıklar için bkz. Bertold Spuler, *İran Moğolları*, (Çev: Cemal Köprülü), TTK, Ankara, 1957, s. 144-154; Abdülkadir Yuvalı, “İlhanlılar”, *DİA*, C. XXII, İstanbul, 2000, s. 102-105.

Şücâeddin Süleyman Bey'in hükümdarlığı döneminde Cenevizliler ile bilinen yegâne münasebet, 1325 yılında Trabzon istikametine gitmekte olan on adet Ceneviz gemisinin Sinop limanında Candaroğulları kuvvetleri tarafından saldırıya uğraması ve gemi mürettebatının esir edilmesidir.¹⁷⁷

2.3.6. Şücâeddin Süleyman Bey'in Vefatı

Şücâeddin Süleyman Bey'in nerede, ne zaman ve ne şekilde öldüğü konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yerine geçen oğlu İbrahim Bey'in 1341 yılında Sinop'ta yaptırmış olduğu caminin kitabesinde hükümdar olarak geçmesinden dolayı vefat tarihinin 1341 veya 1341 yılı öncesinde olduğu düşünülebilir.¹⁷⁸ İbn Battûta 1331-1332 yılında Süleyman Bey ile görüştüğünde onun yetmiş yaşını aştığını kaydetmiştir. Bu bilgi dâhilinde Süleyman Bey'in vefatında seksen yaşlarını aştığı söylenebilir. Tahta çıkış tarihi 1309 ve oğlu İbrahim Bey'in yerine geçmesi 1341 olarak kabul edilirse otuz iki yıl gibi uzun bir süre hanedanlığın başında kalmıştır.

Şücâeddin Süleyman Bey'in İbrahim (ö. 1344-1345?), Ali ve Çoban adında üç oğlu vardı.¹⁷⁹ Candaroğulları Devleti'nde ilk kez sikke bastıran hükümdar olmuştur. Kendisinin bastırmış olduğu sikkelerden birkaçı günümüze kadar ulaşmıştır.¹⁸⁰

Memlüklü tarihçi Kalkaşendi (ö. 1418) *Subhu'l-a'sa* adlı eserinde Şücâeddin Süleyman Bey hakkında büyük bir emir olduğunu, hayrı bol, heybet sahibi ve güçlü biri olarak bahsetmektedir.¹⁸¹

¹⁷⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 62.

¹⁷⁸ Deniz Esemeli, "Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi", (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990, s. 18; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 65.

¹⁷⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 147; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 146.

¹⁸⁰ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 143-144; Ehlinaz Arvas, "Candaroğulları Beyliği Sikkeleri", (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak, 2020, s. 72-96.

¹⁸¹ Salih Güzelçiçek, "Kalkaşendi'nin Subhu'l-Aşâ'sında Anadolu Şehirleri", (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2019, s. 35.

2.3.7. Şücâeddin Süleyman Bey Döneminde Candaroğulları ve Toprakları Hakkında Verilen Bilgiler

Şücâeddin Süleyman Bey ile görüşen din adamları, ziyaret eden seyyahlar ile Şücâeddin Süleyman Bey dönemindeki çağdaş kaynaklar vasıtasıyla kendisine ve Candaroğulları Devleti'ne dair sosyal, kültürel ve askerî yapısına dair çok önemli bilgiler içermektedir.

Candaroğlu Süleyman Bey'i ziyaret eden kişilerden ilki Mevlana'nın torunu olan Arif Çelebi'dir. Arif Çelebi'nin hangi tarihte ziyaret ettiği bilinmemekle birlikte kendisinin 1320 yılında vefat etmesi sebebiyle bu yıldan önce Süleyman Bey ile görüşmüş olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸²

Arif Çelebi, ziyaret sırasında Kastamonu hâkimi Süleyman Paşa'ya manevi değeri yüksek olan bir ayakkabı hediye etmiştir. Süleyman Bey kendisini ziyaret eden Arif Çelebi'ye saygı göstermiş ve ona hediyeler sunmuştur.¹⁸³ Daha sonra Arif Çelebi bir kez daha Süleyman Bey'i ziyaret etmiştir.

Ünlü İslam seyyahı İbn Battûta, 1331-1332 yılında Süleyman Bey'in hükümdarlığı altındaki Safranbolu, Kastamonu ve Sinop'a gitmiştir. Safranbolu'nun Candaroğlu Süleyman Bey'in oğlu Ali Bey tarafından yönetilen tepe üzerinde kurulmuş küçük bir şehir olduğunu,¹⁸⁴ Kastamonu'nun Anadolu'daki en güzel ve en büyük şehirlerinden biri olduğunu, tüketim malları ve eşyalarının ucuza kolaylıkla temin edilebildiğini ve önemli bilginlerin yaşadığını kaydetmiştir.¹⁸⁵ Kastamonu şehrinde görüştüğü Süleyman Bey'in yetmişini aşmış, yüzü aydın, uzun sakallı, heybetli biri olduğunu, zamanını bilginlerle geçirdiğini, ihtiyaç sahiplerine yardım ettiğini ve sabahları devlet görevlilerinin katıldığı özel bir divanın kurulduğunu söylemektedir.¹⁸⁶ Sinop'un Candaroğlu Süleyman Bey'in oğlu İbrahim Bey tarafından yönetilen, büyük, kalabalık, sağlam bir şehir olduğunu, buradaki dağın eteklerinde yer alan bağ ile

¹⁸² Tahsin Yazıcı, "Ârif Çelebi", *DİA*, C. III, İstanbul, 1991, s. 364.

¹⁸³ Eflâkî, *a.g.e.*, s. 426.

¹⁸⁴ İbn Battûta *a.g.e.*, s. 438.

¹⁸⁵ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 439.

¹⁸⁶ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 440-441.

bahçelerin çoğunda üzüm ve incir yetiştirildiğini, yaklaşık olarak on bir Rum kasabasının Candaroğulları'nın hâkimiyetinde yaşadığını kaydetmiştir.¹⁸⁷

El-Ömerî *Mesalikü'l Ebsar* isimli eserinde İslam ülkelerinin coğrafyasını anlatmıştır. Eserin Anadolu bölümünde Candaroğlu Süleyman Bey'in Kastamonu memleketi ile birçok şehir ve kalenin hâkimi olduğu, emrinde yaklaşık olarak 30.000 atlı askerîn bulunduğu, Kastamonu şehrinde Anadolu'nun meşhur ve pahalı atlarından bir kısmının yetiştirilip, satıldığını kaydetmiştir.¹⁸⁸

2.4. Gıyâseddin İbrahim Bey (1341?-1344-1345?)

Şücaeddin Süleyman Bey'in yerine Candaroğulları Devleti'nin başına oğlu İbrahim Bey geçmiştir.¹⁸⁹ Bu durumu el-Ömerî'nin *Mesalikü'l Ebsar* adlı eserinde Süleyman Bey'in oğlu İbrahim Bey tarafından tahtan indirildiği, yerine geçtiği kaydından¹⁹⁰ ve 1341 yılında Sinop'ta yer alan İbrahim Bey'e ait kitabede hükümdar olarak geçmesinden anlamaktayız.¹⁹¹

İbrahim Bey, Sinop'ta kendisi tarafından yaptırılan İbrahim Bey (Kale) Camii'nin 1341 (H. 742) tarihli kitabesine¹⁹² ve Kastamonu'da yaptırmış olduğu Dualı Seyid zaviyesiyle alakalı 1344-1345 (H. 745) tarihli vakfiyeye göre *Gıyâseddin* unvanını kullanmıştır.¹⁹³

2.4.1. Gıyâseddin İbrahim Bey'in Hükümdar Olmadan Önceki

Hayatı

Gıyâseddin İbrahim Bey'in hayatı hakkında bilgi yok denecek kadar azdır. Nerede, ne zaman doğduğu ve nasıl bir eğitim aldığı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Tarihi kayıtlarda ilk kez Sinop şehrine yönetici olarak görevlendirilmesiyle

¹⁸⁷ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 442-444.

¹⁸⁸ el-Ömerî, *a.g.e.*, s. 147-148.

¹⁸⁹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 66. Müneccimbaşı Şücaeddin Süleyman Bey yerine Âdil Bey'in geçtiğini kaydetmiştir bkz. Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-Âhbar*, C. III, s. 30.

¹⁹⁰ el-Ömerî, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁹¹ Kitabe metni için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, Sinop Matbaası, 1339-1341, s. 12; M. Şakir Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, S. 5, (1949), s. 175-176; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 124; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 153-154; Esemeli, "a.g.t.", s. 170; Gedik, "a.g.t.", s. 99-100.

¹⁹² Kitabe metni için bkz. dipnot 190.

¹⁹³ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 66.

birlikte adı geçmektedir.¹⁹⁴ Sinop şehrine hangi tarihte yönetici olarak atandığı bilinmemektedir. Babası Şücâeddin Süleyman Bey'in 1322-1323 yılları arasında Sinop'u ele geçirdiği ve 1331-1332 yılında İbn Batuta Sinop şehrine geldiğinde şehrin yöneticisi Gıyâseddin İbrahim Bey'in olmasını kaydetmesi sebebiyle 1322-1323 ile 1331-1332 yılları arasında olduğu söylenebilir.¹⁹⁵

2.4.2. Gıyâseddin İbrahim Bey'in Hükümdar Olması

Gıyâseddin İbrahim Bey'in Candaroğulları Devleti'nin başına geçişiyle ilgili bilgi veren tek kaynak el-Ömerî'nin *Mesalikü'l Ebsar* adlı eseridir. Eserde Gıyâseddin İbrahim Bey'in babası ile arasında bazı olaylar meydana geldiği ve bu olaylar sonucunda babasının mülkünü ele geçirdiği kaydedilmiştir.¹⁹⁶ Bu bilgi dâhilinde Gıyâseddin İbrahim Bey'in Candaroğulları Devleti'nin başına geçmek için babasına isyan ederek saltanat mücadelesi başlattığı ve mücadeleyi kazanmasıyla babasının yerine hükümdar olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kalkaşendi'nin *Subhu'l-a'ş'a* adlı eserinde Gıyâseddin İbrahim Bey babası Süleyman Bey'e karşı itaatsiz ve babasının rızasının dışında hareket eden biri olarak geçmektedir.¹⁹⁷

Gıyâseddin İbrahim Bey'in babasına neden isyan ettiği kaynaklarda geçmemektedir. Muhtemelen babasının kendisinden sonra Candaroğulları Devleti'nin başına geçmesi için kardeşini tercih etmesi sebebiyle isyan etmiştir.¹⁹⁸ Sonuç olarak babasını yenerek Candaroğulları Devleti'nin başına geçmiştir. Hükümdarlığının başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1341 yılında Sinop'ta yaptırmış olduğu caminin kitabesinde kendisinin hükümdar olarak geçmesinden dolayı 1341 yılı hükümdar oluşunun en geç tarihi olarak gösterilebilir.¹⁹⁹

¹⁹⁴ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 442-443; el-Ömerî, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁹⁵ İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 442.

¹⁹⁶ el-Ömerî, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁹⁷ Güzelçiçek, "*a.g.t.*", s. 35.

¹⁹⁸ İbn Batuta 1331-1332 yılında Kastamonu ziyareti sırasında Şücâeddin Süleyman Bey'in veliaht oğlunun yanında ikamet ettiğini kaydetmiştir bkz. İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 440.

¹⁹⁹ Kitabe için bkz. dipnot 190.

2.4.3. Gıyâseddin İbrahim Bey Döneminde Venedik ve Cenevizliler İle İlişkiler

Gıyâseddin İbrahim Bey'in Candaroğulları Devleti'nin başında bulunduğu zamana dair bilinen tek olay Cenevizliler ve Venedikliler ile Karadeniz'de yapılan deniz savaşıdır.

Candaroğulları Devleti'ne ait on iki gemiden meydana gelen filo 1341 yılında Ceneviz, Venedik ve çeşitli bandıraları taşıyan filo ile Sinop önlerinde karşılaşmış ve mücadeleyi Candaroğulları deniz kuvvetleri kazanarak birçok düşman gemisini ele geçirmiştir. Bu savaştan güçlkle kurtulabilen Ceneviz amirali Simon de Quarto, yedi gemisi ile birlikte Kefe limanına gitmiş, gemilerini silahlandırmış ve Kefe'den yirmi küçük gemiyi de filosuna katarak Candaroğulları'na ait yirmi gemiyi batırmıştır.²⁰⁰

Gıyâseddin İbrahim Bey döneminde gerçekleşen bu deniz mücadelesi ile birlikte Candaroğulları'nın Sinop'ta küçümsenmeyecek derecede deniz kuvvetleri olduğu ve bu kuvvetleri ile Karadeniz'de küçük de olsa bazı faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

2.4.4. Gıyâseddin İbrahim Bey'in Vefatı

Gıyâseddin İbrahim Bey'in nerede ve ne zaman öldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Ölümüne dair bazı kaynaklarda 1345-1346 (H. 746)²⁰¹ ve 1347-1348 (H. 748)²⁰² yılları verilmektedir. Adına tarihi kayıtlarda en son 1344-1345 (H. 745) yılında düzenlenmiş vakfiyede rastlanması sebebiyle 1344-1345 (H. 745) yılında veya daha sonrasında vefat ettiği söylenebilir.²⁰³

²⁰⁰ Yaşar Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri*, TTK, Ankara, 1980, s. 66. W. Heyd ve Şerafettin Turan bahsi geçen deniz mücadelesinin 1340 yılında gerçekleştiğini söylemektedirler bkz. W. Heyd, *a.g.e.*, s. 615-616; Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I (Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 273.

²⁰¹ Ali, "a.g.m.", s. 4.

²⁰² Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C. III, (Haz: Mesut Aydın, Güler Aydın), Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2004, s. 24.

²⁰³ Vakfiye hakkında bilgi için bkz. Seval Yılmaz, "Candaroğulları Beyliği Vakıfları", (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000, s. 59.

Gıyâseddin İbrahim Bey'in kabrinin nerede olduğu bilinmemekle birlikte Sinop'ta bulunan İsfendiyoğulları (Candaroğulları) türbesinde yer aldığı düşünülmektedir.²⁰⁴

Gıyâseddin İbrahim Bey'in 1341 (H. 742) yılında Sinop'ta kendi adına inşa ettirdiği cami halk arasında Kale Camii olarak bilinmektedir.²⁰⁵

Gıyâseddin İbrahim Bey'den sonra Candaroğulları Devleti'nin başına kimin geçtiğine dair iki farklı görüş yer almaktadır. Birinci görüşe göre Gıyâseddin İbrahim Bey'den sonra Candaroğulları'nın başına amcası Yakup Bey geçmiştir.²⁰⁶ İkinci görüşe göre ise Yakup Bey'in oğlu Âdil Bey geçmiştir.²⁰⁷

Yakup Bey, *Hulviyyât-ı Şâhî* adlı eserde Emir Yakup olarak kayıtlıdır.²⁰⁸ Ayrıca Âdil Bey'in oğlu Mahmud Bey'e ait 1374 yılındaki vakfiyede²⁰⁹ ve Candaroğulları hanedanına mensup Mehmed'in (Emiri) yazmış olduğu divanda Mir Yakup olarak geçmektedir.²¹⁰ Bu tarihi kayıtlar Yakup Bey'in, Gıyâseddin İbrahim Bey'den sonra Candaroğulları Devleti'nin başına geçmiş olabileceğine dair güçlü bir bağ oluşturmamaktadır. Kendisinin Candaroğulları'nın hâkim olduğu toprakların bir kısmında yönetici olarak görev yaptığı söylenebilir.

2.5. Âdil Bey (1344-1345?-1362?)

Gıyâseddin İbrahim Bey'den sonra Candaroğulları Devleti'nin başına amcasının oğlu Âdil Bey geçmiştir.²¹¹ Hangi tarihte hükümdar olduğu bilinmemekle birlikte Gıyâseddin İbrahim Bey'in tarihi kayıtlarda son kez 1344-1345 (H. 745) yılında yer

²⁰⁴ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 124; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 81; Sevim, Yücel, *a.g.e.*, s. 254.

²⁰⁵ Caminin H. 747 yılına dair inşa kitabesi için bkz. dipnot 190.

²⁰⁶ Halil Edhem, *a.g.e.*, s. 304; Mehmet Behçet, *a.g.e.*, s. 28; Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyoğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", s. 387-388; Yaman, *a.g.e.*, s. 109-110; Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, s. 147; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 80; Yakupoğlu, "Candaroğulları Beyliği", s. 413.

²⁰⁷ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 24; J. H. Mordtmann, "a.g.m.", s. 1073; Ali, "a.g.m.", s. 4; Varlık, "a.g.m.", s. 552; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 125; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 287.

²⁰⁸ Ebu'l Hasan İsmail b. İbrahim, *Hulviyyât-ı Şâhî*, s. 3.

²⁰⁹ Yaman, *a.g.e.*, s. 109; Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candaroğulları Beylikleri*, s. 67; Yılmaz, "a.g.t.", s. 14.

²¹⁰ Yaylalı, "a.g.t.", s. 23.

²¹¹ Halil Edhem, *a.g.e.*, s. 304; Mehmet Behçet, *a.g.e.*, s. 28; Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyoğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", s. 388; Yaman, *a.g.e.*, s. 110; Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, s. 147; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 80; Yakupoğlu, "Candaroğulları Beyliği", s. 413.

alması sebebiyle 1344-1345 (H. 745) yılı hükümdar oluşunun en erken tarihi olarak gösterilebilir. Bastırmış olduğu sikkelere göre *es-Sultan'ül-azam* (Büyük Sultan) unvanını kullandığı anlaşılmaktadır.²¹²

Âdil Bey'in nerede, ne zaman doğduğu ve nasıl bir eğitim aldığı konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Hükümdarlık yaptığı döneme dair ise Cenevizliler ve Venedikliler ile gerçekleşen ilişkiler dışında herhangi bir şey bilinmemektedir.

2.5.1. Âdil Bey Döneminde Cenevizliler İle İlişkiler

Âdil Bey dönemine kadar Candaroğulları Devleti'nde hükümdarlık yapan Şücaeddin Süleyman Bey ile Gıyâseddin İbrahim Bey, Cenevizliler ile mücadele etmeye yönelik politika uygulamışlardı. Âdil Bey ise kendinden önceki hükümdarlar gibi doğrudan Karadeniz'de önemli bir deniz gücü olan Cenevizlilere karşı mücadele etmek yerine onlarla iyi geçinmeye yönelik politika uygulamıştır.

Âdil Bey'in hükümdarlığı dönemine denk gelen 1351 yılına ait Laurantiona haritasında Candaroğulları Devleti'nin elinde olan Sinop şehri üzerinde bir Ceneviz bayrağı görülmektedir. Sinop şehri üzerindeki Ceneviz bayrağı burada bir Ceneviz kolonisinin varlığını işaret etmektedir.²¹³ Bu bilgi dâhilinde Cenevizlilere, Âdil Bey'in Sinop'ta ilk konsolosluk açma izni verdiği anlaşılmaktadır.

2.5.2. Âdil Bey Döneminde Venedikliler İle İlişkiler

Âdil Bey, Cenevizlilerle iyi geçinme politikasını Venediklilere karşı da uygulamıştır. Hükümdarlığı döneminde Venediklilerin Sinop'ta iki danışman ve on iki meclis üyesi yardımı ile bir konsolos tarafından idare edilen bir ticaret kolonisinin varlığı tespit edilmiştir. Bahsi geçen meclis Sinop'ta yer alan St. Marie kilisesinde toplanarak Sinop'un hâkimi Türk beyine hediye vermesi için Guglielmo de Scarpanto isimli birinin görevlendirilmesine dair bir tutanak mevcuttur.²¹⁴ Bu tarihi kayıt ile birlikte Venediklilere, Âdil Bey'in Sinop'ta ilk konsolosluk açma izni verdiği anlaşılmaktadır.

²¹² Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 145; Arvas, “a.g.t.”, s. 97-107.

²¹³ W. Heyd, *a.g.e.*, s. 616; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 68.

²¹⁴ W. Heyd, *a.g.e.*, s. 616-617; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 68.

2.5.3. Âdil Bey'in Vefatı

Âdil Bey'in nerede ve ne zaman öldüğü konusunda tarihi kayıtlarda herhangi bir bilgi yoktur. Yerine geçen oğlu Bayezid'e 1362 yılında sunulan *Maktel-i Hüseyin* adlı eserde Bayezid Bey hükümdar olarak geçmektedir.²¹⁵ Bu nedenle Âdil Bey'in ölüm tarihinin en geç 1362 yılı olduğu söylenebilir. Bölgedeki inanışa göre bir savaş sırasında şehit olmuştur.²¹⁶

Âdil Bey'in kabrinin Kastamonu'da Terzi köyü sınırları içerisinde yer alan Türbe-i Adil'de olduğu düşünülmektedir.²¹⁷ Kendi adına Kastamonu ve Sinop'ta sikke bastırmıştır.²¹⁸ Âdil Bey'in Bayezid (ö. 1385) ve Mahmud adında iki oğlu vardı.²¹⁹

2.6. Celâleddin Kötürüm Bayezid Bey (1362?-1385)

Âdil Bey'den sonra Candaroğulları Devleti'nin başına oğlu Bayezid Bey geçmiştir.²²⁰ Hangi tarihte hükümdar olduğu bilinmemekle birlikte *Maktel-i Hüseyin* adlı eserde kendisi devletin başındaki hükümdar olarak gösterilmektedir.²²¹ Eserin yazarı²²² H. 763 (1362) şevvalinde eseri yazmaya başladığını ve aynı yılın zilhicce ayında bitirdiğini söylemektedir.²²³ Bu tarihi kayıt ile Bayezid Bey'in 1362 yılında Candaroğulları Devleti'nin başında olduğu anlaşılmaktadır.

²¹⁵ Nurcan Öznal Güder, “*Kastamonulu Şazi Maktel-i Hüseyin*”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997, s. 389-390; Kenan Özçelik, “*Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*”, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 326-327.

²¹⁶ Varlık, “a.g.m.”, s. 553; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 125; Sevim, Yücel, *a.g.e.*, s. 254.

²¹⁷ Behçet, *a.g.e.*, s. 28; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 286; Yaman, *a.g.e.*, s. 110-111; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 125; Yakupoğlu, “Candaroğulları Beyliği”, s. 414; Işıl Konak, “Kastamonu Adil Bey Türbesi Restorasyon Geçmişi ve Mevcut Korunma Durumu Hakkında Bir Değerlendirme”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 4, (2019), s. 129-130.

²¹⁸ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 145-146; Arvas, “a.g.t.”, s. 97-107.

²¹⁹ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 81.

²²⁰ Münecimbaş, *Sahâifü'l-Âhbar*, C. III, s. 30.

²²¹ Güder, “a.g.t.”, s. 389-390; Özçelik, “a.g.t.”, s. 326.

²²² Eserin kimin tarafından yazıldığı konusunda farklı düşünceler yer almaktadır. Bu konu hakkında bkz. Kenan Özçelik, “Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*, C. II, (Ed: Alim Yıldız), Sivas, 2010, s. 7-15; Şadi Meddah, *Maktel-i Hüseyin*, (Haz: Erdoğan Erbay, Selahattin Tozlu), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 29-31.

²²³ Güder, “a.g.t.”, s. 390; Özçelik, “a.g.t.”, s. 327.

Bayezid Bey, bastırıldığı sikkeler²²⁴, Saray Camii'ye ait 1374-1375 (H. 776) tarihli kitabe²²⁵ ve *Maktel-i Hüseyin* isimli esere²²⁶ göre Celâleddin, Kastamonu Araç'ta yer alan caminin 1374 tarihli kitabesine göre *Sultani 'l-berri ve 'l-bahri* (Kara ve denizin sultanı) unvanlarını kullanmıştır.²²⁷ Osmanlı kroniklerinde ise *Kötürüm Bayezid* olarak geçmektedir.²²⁸ Hoca Sadettin Efendi eserinde Bayezid Bey için *sakat ihtiyar* tanımını kullanmıştır.²²⁹

Celâleddin Bayezid Bey'in hükümdar olmasından önceki hayatına dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Kendisinin nerede, ne zaman doğduğu ve nasıl bir eğitim aldığı bilinmemektedir.

2.6.1. Celâleddin Bayezid Bey Döneminde Cenevizliler İle İlişkiler

Candaroğulları Devleti'nin başına geçen Celâleddin Bayezid Bey'in bilinen ilk faaliyeti Cenevizliler üzerine olmuştur. 1362 yılında Ceneviz kolonisi olan Kefe'ye Candaroğulları filosu baskın yaparak denizden ve karadan yapılan saldırılar sonucunda Cenevizlilere büyük kayıplar verdirilmiştir.²³⁰

2.6.2. Celâleddin Bayezid Bey Döneminde Venedikliler İle İlişkiler

Celâleddin Bayezid Bey'in hükümdarlığı döneminde Candaroğulları deniz kuvvetlerinin Karadeniz'de Venedikliler ile mücadele etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Zira Venedikliler bu mücadeleye son vermek amacıyla Candaroğulları Devleti'ne karşı

²²⁴ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 147; Arvas, "a.g.t.", s. 111-112.

²²⁵ Kitabenin metni için bkz. Hüseyin Hilmi, *a.g.e.*, s. 20; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 186; Ülkütaşır, Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler, s. 24; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 160-161; Eşemenli, "a.g.t.", s. 88; Gedik, "a.g.t.", s. 53-54.

²²⁶ Güder, "a.g.t.", s. 390; Özçelik, "a.g.t.", s. 326.

²²⁷ Kitabenin metni için bkz. Behçet, *a.g.e.*, s. 66; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 225-226; Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri*, s. 161; Gedik, "Candaroglu Celâleddin Bayezid Dönemine Ait İki Kitabeye İlişkin Tashihi Gereken Bazı Hususlar" s. 211-212.

²²⁸ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C. I, (Çev: İsmet Parmaksızoglu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 207; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, (Neşri Tarihi), C. I, (Yay: Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen), TTK, Ankara, 1995, s. 317; İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C. I, (Haz: Mehmet Karataş-Selim Kaya-Yaşar Baş), BETAV, Ankara, 2008, s. 229; Müneccimbaşı, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. I, s. 135; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, C. I, (Haz: Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar-Ahmet Gül-İbrahim Hakkı Çuhadar), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1997, s. 133.

²²⁹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 200.

²³⁰ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 70.

Bizans İmparatorluğu ve Cenevizliler ile ittifak meydana getirmek için girişimlerde bulunmuştu.²³¹

Venediklilerin Candaroğulları Devleti'ne karşı ittifak girişimin nasıl sonuçlandığı bilinmemekle birlikte başarısız sonuçlandığı söylenebilir. Çünkü bu dönemde ittifak kuvvetlerinin Candaroğulları'na karşı mücadeleye girdiğine dair herhangi bir bilgi yoktur.

2.6.3. Celâleddin Bayezid Döneminde Osmanlı İmparatorluğu İle İlişkilerin Başlaması

Candaroğulları Devleti ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilk ilişkiler tarihi kayıtlara göre Celâleddin Bayezid Bey döneminde dostane bir şekilde başlamıştır. Celâleddin Bayezid Bey, Osmanlı Sultanı I. Murad'a (1362-1389) 1374-1375 (H. 776) yılında mektup yazarak, Rumeli'deki başarılı fetihlerini kutlamıştır. I. Murad, kendisine yazılan bu mektuba oldukça samimi ifadeler ile cevap vermiştir.²³²

I. Murad, oğlu şehzade Yıldırım Bayezid'i Germiyanoglunun kızı Sultan Hatun ile evlendirme kararı almıştı. Bursa'da yapılacak düğüne Celâleddin Bayezid Bey de davet edilmişti. Düğüne bizzat iştirak etmeyerek, elçilerini birçok kıymetli hediyeler ile yollamıştır (1481).²³³

Bu dönemde Osmanlılar ile Candaroğulları arasındaki ilk evlilik meydana gelmiştir. Orhan Bey'in (1324-1361) oğlu Süleyman Paşa'nın (ö. 1357) kızı Efenzed Sultan, Candaroğlu Celâleddin Bayezid Bey ile evlendirilmiştir.²³⁴ Böylece Celâleddin Bayezid Bey, Osmanogullarına damat olan ilk Candaroğulları hanedan üyesi olmuştur.

²³¹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 70; Varlık, "a.g.m.", s. 553.

²³² M. Yaşar Yücel, "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1361-1392)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 1, (1963), s. 133.

²³³ Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, (Haz: Kemal Yavuz – M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı, İstanbul, 2003, s. 385-386; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, C. I, s. 346; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. I, s. 205-207; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 148-149; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, (Haz: Göker İnan), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 146-147.

²³⁴ Hüseyin Çınar, "Osmanlı ve Candaroğulları Hanedanları Arasında Evlilik İlişkileri" *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 17-18; Öztuna, *Türkiye Tarihi*, C. II, s. 208.

2.6.4. Celâleddin Bayezid Döneminde Kadı Burhaneddin Devleti İle İlişkiler

Kadı Burhaneddin Devleti, 1381 yılında Kadı Burhaneddin tarafından Sivas ve Kayseri merkez olmak üzere Orta Anadolu’da kurulmuştu.²³⁵ Kadı Burhaneddin kısa sürede hâkimiyet alanını genişleterek, devrin önde gelen hükümdarlarından biri haline gelmişti. Candaroğulları Devleti’nin Kadı Burhaneddin Devleti ile ilk ilişkileri Celâleddin Bayezid Bey döneminde başlamıştır. Bu iki devlet arasındaki ilişki Celâleddin Bayezid Bey’in damadı olan Amasya emiri Ahmed Bey’e yardım etmesi sonucunda meydana gelmiştir.

Amasya emiri Ahmed Bey, babası Hacı Şadgeldi’yi (ö. 1381) öldüren Kadı Burhaneddin’den intikam almak için mücadele başlatmıştı. Bu mücadelesinde kayınpederi olan Celâleddin Bayezid Bey’den yardım istemiştir. Celâleddin Bayezid damadının yardım isteğini kabul etmiş ve oğlu İsfendiyar Bey komutasında Candaroğulları kuvvetlerini göndermiştir.²³⁶ Bunun sebebi muhtemelen Osmanlılar ile Candaroğulları arasında çıkabilecek mücadeleye karşı damadının yardımından mahrum kalmamak, Kadı Burhaneddin’in gücünün giderek artmasının sonucunda Candaroğulları Devleti’nin çıkarlarını tehlikeye sokmasına engellemek ve yeni topraklar elde etmektir.

Amasya emiri Ahmed Bey ve Candaroğlu İsfendiyar Bey, Kadı Burhaneddin tarafından Turhal civarında 1383-1384 (H. 785) yılında bozguna uğratılmıştır.²³⁷

2.6.5. Celâleddin Bayezid Bey’in Oğlu Şehzade Süleyman’ın İsyanı

Celâleddin Bayezid Bey’in oğlu Süleyman Bey, kardeşi İskender Bey’i öldürmesinden sonra meydana gelen olaylar üzerine babasına isyan etmiştir. Süleyman Bey’in kardeşi İskender Bey’i ne amaçla öldürdüğü bilinmemekle birlikte bu konuda birçok farklı bilgi ve görüşler yer almaktadır. Esterabadi *Bezm u Rezm* isimli eserinde İskender Bey’in Candaroğulları ülkesinde fitne ve fesat çıkardığı için öldürüldüğü geçmektedir.²³⁸ Hüseyin Hüsameddin, Celâleddin Bayezid’in kötürüm olması sebebiyle devlet işlerinin başına İskender Bey’in geçtiğini ve Süleyman Bey’in bunun üzerine

²³⁵ Abdülkerim Özaydın, “Kadı Burhâneddin Devleti”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul, 2001, s. 76.

²³⁶ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî, *Bezm-u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, (Çev: Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 277.

²³⁷ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 278-279.

²³⁸ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 357.

kardeşi İskender'i Bey'i öldürdüğünü söylemektedir.²³⁹ Ahmed Tevhid, Mehmet Behçet ve Talat Mümtaz Yaman, Süleyman Bey'in kardeşi İskender Bey'i mülk (arazi) meselesinden dolayı öldürdüğünü söylemektedirler.²⁴⁰ Ahmet Gökoğlu, Süleyman Bey'in kardeşini kıskançlıktan dolayı öldürdüğünü söylemektedir.²⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Yaşar Yücel ve Erdoğan Merçil ise Celâleddin Bayezid Bey'in kendisinden sonra Candaroğulları Devleti'nin başına İskender Bey'i geçirmek istediği ve bunun Süleyman Bey tarafından öğrenilmesi sonucunda kardeşini öldürdüğünü söylemektedirler.²⁴²

Celâleddin Bayezid Bey, oğlu İskender Bey'i çok seviyordu ve onun öldürülmesi üzerine Süleyman Bey'in kızını, oğlunu ve herhalde bu olayda parmağı olduğunu düşündüğü kendi kızını da öldürtmüştür.²⁴³ Bu durum üzerine Süleyman Bey babası Celâleddin Bayezid Bey'e isyan ederek, saltanat mücadelesi başlatmıştır (1383-1384).²⁴⁴ Bunun üzerine Celâleddin Bayezid Bey, Amasya'da bulunan oğlu İsfendiyar Bey'i kendisine yardım etmesi için çağırmıştır. İsfendiyar Bey, Kastamonu'ya gelerek kardeşi Süleyman Bey ile savaşmış ve onu yenmiştir. Mağlup olan Süleyman Bey, I. Murad'a sığınmıştır.²⁴⁵

I. Murad kendisine sığınan Süleyman Bey'i yanına kabul etmiş ve babası Celâleddin Bayezid'e karşı başlattığı mücadelede yardım etmiştir. I. Murad Candaroğulları Devleti'nde gerçekleşen iç mücadeleyi ayağına gelen bir fırsat olarak görmüş ve bunu çıkarı doğrultusunda kullanmayı düşünmüştür. Böylece Candaroğulları ve Osmanlılar arasındaki dostluk çerçevesinde yürütülen münasebetler bu olaydan sonra değişmeye başlamıştır.

Celâleddin Bayezid Bey, oğlu Süleyman Bey'in I. Murad'ın desteğini elde ederek güçlenmesinden endişelenmiş ve Kadı Burhaneddin ile ilişkilerini düzelterek yardım almaya çalışmıştır. Kadı Burhaneddin'e mektup göndererek ona karşı yaptıkları

²³⁹ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 74.

²⁴⁰ Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyaroğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", s. 389; Behçet, *a.g.e.*, s. 29; Yaman, *a.g.e.*, s. 116.

²⁴¹ Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 149.

²⁴² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 126; Yücel, "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1361-1392)", s. 135; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 288.

²⁴³ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 357.

²⁴⁴ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 72.

²⁴⁵ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 74.

için af dilemiş ve damadı Amasya emiri Ahmed'e düşman olacağı konusunda yemin etmiştir. Bu konudaki ciddiyetini ve kararlılığını göstermek amacıyla damadı Emir Ahmed'in emrindeki Merzifon şehrini yağma ettirmiştir. Kadı Burhaneddin, Celâleddin Bayezid Bey'in gönderdiği adamları kabul etmiş ve çeşitli hediyelerle geri göndermiştir. Celâleddin Bayezid Bey, Kadı Burhaneddin'e gönderdiği adamlarının geri gelmesinden sonra Merzifon'da yağmalanan ganimetleri damadı Emir Ahmed'e geri vermiştir.²⁴⁶ Bunun sebebi muhtemelen damadı Emir Ahmed'i kaybetmek istememesi ve Kadı Burhaneddin ile görüşme yapmasının Osmanlıların kendisine saldırmasını engelleyeceğini düşünmüş olmasıdır.

Celâleddin Bayezid Bey, Kadı Burhaneddin ile ittifak kurmak için meşgul olduğu sırada oğlu Süleyman Bey, Osmanlı kuvvetlerinin desteği ile Candaroğulları Devleti'nin başkenti Kastamonu'ya gelmiş, burada meydana gelen savaşı Osmanlıların yardımıyla Süleyman Bey kazanmıştır. Celâleddin Bayezid Bey oğluna mağlup olarak Sinop'a çekilmek zorunda kalmıştır.²⁴⁷ Böylece Candaroğulları Devleti'nin başkenti Kastamonu isyan eden Süleyman Bey'in eline geçmiştir.

Süleyman Bey'in ele geçirdiği Kastamonu'da hâkimiyeti uzun sürmedi. Çünkü I. Murad kısa bir süre sonra yardım ettiği Süleyman Bey'i tutuklatarak bölgeyi Osmanlı topraklarına dâhil etmek istemiştir. Süleyman Bey esaretten kurtularak Kastamonu halkının desteğini alarak Osmanlılara karşı güçlenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine I. Murad ele geçirdiği yerleri Sinop'ta bulunan Celâleddin Bayezid Bey'e bırakarak geri çekilmiştir.²⁴⁸

Celâleddin Bayezid Bey, oğlu Süleyman Bey'in Osmanlılar ile ilişkisinin bozulması üzerine Sinop'tan Kastamonu'ya doğru hareket ederek şehri tekrar ele geçirmiştir. Süleyman Bey ise babasıyla tek başına mücadele edebilecek güçte olmadığı için kaçmak zorunda kalmıştır.²⁴⁹

Süleyman Bey, I. Murad ile temasa geçmiş ve tekrardan Osmanlılar tarafından desteklenmeye başlanmıştır. Ayrıca I. Murad, Süleyman Bey'i Osmanlı hanedan üyelerinden yeğeni ile evlendirerek akrabalık bağı kurmuştur. Bu şekilde Süleyman Bey,

²⁴⁶ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 283.

²⁴⁷ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 357.

²⁴⁸ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 358.

²⁴⁹ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 358.

Osmanlıların desteğini tekrar elde ederek babasına karşı mücadeleye kaldığı yerden devam etmiştir. Osmanlı kuvvetleri ile birlikte babasının üzerine Kastamonu'ya hareket geçmiştir. Celâleddin Bayezid Bey oğlunun üzerine geldiği sırada hastalanmış olduğundan mücadele edemedi. Kastamonu şehrini terk ederek Sinop'a geri çekilmiştir. Süleyman Bey herhangi bir zorlukla karşılaşmadan Kastamonu'yu tekrar ele geçirmiştir (1384).²⁵⁰

2.6.6. Celâleddin Bayezid Bey Döneminde Candaroğulları Devleti'nin İkiye Ayrılması

Süleyman Bey, 1384 yılında Candaroğulları Devleti'nin başkenti Kastamonu'yu ele geçirmesi üzerine burada hüküm sürmeye başlamıştır. Celâleddin Bayezid Bey ise Sinop'ta hüküm sürmeye devam etmiştir. Bu durumda Candaroğulları Devleti Kastamonu ve Sinop merkezli olmak üzere ikiye ayrılmış oluyordu.

2.6.7. Celâleddin Bayezid Bey'in Vefatı

Celâleddin Bayezid Bey, 1385 yılında Sinop'ta vefat etmiştir. Kabri Sinop'ta İsfendiyoğulları (Candaroğulları) türbesindedir.²⁵¹

Celâleddin Bayezid Bey, Kastamonu Araç'ta 1374-1375 (H. 776) yılında cami yaptırmış²⁵² ve Sinop'ta yer alan Alaaddin Camii'yi 1385 (H. 787) yılında tamir ettirmiştir.²⁵³ Kendi adına Kastamonu'da sikke bastırmıştır.²⁵⁴

Celâleddin Bayezid Bey'in isimleri bilinmeyen iki kızı ile Süleyman (ö. 1385), İsfendiyar (ö. 1440) ve İskender adında üç oğlu vardı.²⁵⁵

²⁵⁰ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 358.

²⁵¹ Mezar kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 40; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 312-313; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 162; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 162; Esemeli, "a.g.t.", s. 122-123.

²⁵² Camiinin H. 776 yılındaki inşa kitabesi için bkz. Behçet, *a.g.e.*, s. 66; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 225-226; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 161.

²⁵³ Alaaddin Camii'nin H. 787 yılına ait tamir kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 182-183; Ülkütaşır, Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 187; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 161-162; Esemeli, "a.g.t.", s. 80. Ahmed Gedik tamiratın 778 yılında yapıldığını söylemektedir bkz. Gedik, "a.g.t.", s. 61-62.

²⁵⁴ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 146-147; Arvas, "a.g.t.", s. 108-130.

²⁵⁵ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 82.

2.7. II. Süleyman Bey (1384-1392)

II. Süleyman Bey, babası Celâleddin Bayezid Bey'e karşı başlatmış olduğu mücadeleyi kazanmasından sonra Kastamonu'da hüküm sürmeye başlamıştı (1384). II. Süleyman Bey, Bezm u Rezm eseri ve kendisine ait vakfiyesindeki kayıta göre *Paşa* olarak geçmektedir.²⁵⁶

II. Süleyman Bey'in nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Osmanlı hanedanına damat olan ikinci Candaroğlu hükümdarıdır. 1383-1384 yılında Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşanın kızı Sultan Hatun ile evlenmiştir.²⁵⁷

2.7.1. II. Süleyman Bey'in Hükümdar Olması

II. Süleyman Bey, babası Celâleddin Bayezid Bey'e karşı Osmanlı İmparatorluğunun desteğini alarak 1384 yılında Kastamonu'da hükümdar olmuştur.²⁵⁸ Babası Sinop'ta hüküm sürmeye devam ettiği için II. Süleyman Bey'in hâkimiyeti Kastamonu ve çevresini kapsamaktadır.

2.7.2. II. Süleyman Bey Döneminde Cenevizliler İle İlişkiler

1390 yılında Cenevizlilerin Candaroğulları Devleti'nden 16.000 libre bakırı 471.000 Kastamonu akçesi karşılığında satın aldığı bir satışa ait kayıta rastlanılmaktadır.²⁵⁹ Bu tarihi kayıta göre II. Süleyman Bey döneminde Cenevizliler ile ilişkilerin iyi olduğu ve iki devlet arasında ticaret yapıldığı anlaşılmaktadır.

2.7.3. II. Süleyman Bey Döneminde Osmanlı İmparatorluğu İle İlişkiler

II. Süleyman Bey, babasına karşı başlatmış olduğu saltanat mücadelesini kazanmasına yardım eden I. Murad ile dostane bir şekilde münasebet kurmaya devam etmiştir. I. Murad'ın 1386 yılındaki Karamanoğulları seferine²⁶⁰ ve 1389 yılındaki I.

²⁵⁶ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 357; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 75.

²⁵⁷ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 358; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 82; Çınar, "a.g.m.", s. 83-84.

²⁵⁸ Celâleddin Bayezid Bey bölümünde bu olay hakkında detaylı bilgi verildiği için burada tekrara düşmemek için kısaca bilgi verilmiştir. Detay için bkz. Celâleddin Bayezid dönemi s. 55-57.

²⁵⁹ Kate Fleet, "Türk Ekonomisi 1071-1453", *Türkiye Tarihi 1071-1453*, (Çev: Ali Özdamar), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 299-300.

²⁶⁰ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 151; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 225.

Kosova savaşına yardımcı kuvvetler gönderdiği²⁶¹ gibi tarihi bilinmeyen bir zamanda kızlarından birini onunla evlendirmiştir. Böylece I. Murad, Candaroğulları'na damat olan ilk Osmanlı hanedan üyesi olmuştur.²⁶²

İki taraf arasındaki dostluk ilişkisi I. Murad'ın 1389 yılındaki vefatının ardından Osmanlı İmparatorluğunun başına geçen Yıldırım Bayezid döneminde de devam etmiştir. Fakat Yıldırım Bayezid'in Anadolu'daki faaliyetleri sonucunda taraflar arasındaki ilişkiler bozulmuştur.

Yıldırım Bayezid'in tahta geçmesiyle birlikte Karamanoğulları bu durumdan yararlanmak istemiş ve Osmanlılara karşı Kadı Burhaneddin Devleti, Saruhan, Germiyan, Menteşe ve Hamidoğullarının beyleri ile anlaşmıştır.²⁶³ Yıldırım Bayezid bu zor durum karşısında kendi müttefiklerini yardıma çağırmıştır. Yardıma çağrılarının hükümdarlardan biri de Candaroğlu II. Süleyman Bey'di. II. Süleyman Bey, Yıldırım Bayezid'in yardım çağrısına uyarak bizzat kendisi büyük bir kuvvet ile ona katılmıştır.²⁶⁴ 1389-1390 yılında Yıldırım Bayezid müttefiklerinin yardımı ile Aydın, Saruhan, Menteşe, Hamid ve Germiyan topraklarını ele geçirmiştir.²⁶⁵ Seferin sonunda II. Süleyman Bey Kastamonu'ya dönmüştür.²⁶⁶

II. Süleyman Bey, Yıldırım Bayezid ile katıldığı seferden sonra Osmanlılar ile olan politikasında değişikliğe gitmiştir. Çünkü Yıldırım Bayezid'in Anadolu'da siyasi birlik kurmak istediğini bizzat katıldığı seferde tecrübe etmiş ve eninde sonunda sıranın kendisine de geleceğini anlamıştır.²⁶⁷ Nitekim Osmanlı İmparatorluğu tarafından toprakları ellerinden alınan Aydın, Saruhan ve Menteşe beyleri ile ailelerini himaye ettiği gibi²⁶⁸ Eflak voyvodası Mircea'yı (1386-1418) da Osmanlı topraklarına saldırması

²⁶¹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 176-177; Müneccimbaşı, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. I, s. 123.

²⁶² Çınar, "a.g.m.", s. 21.

²⁶³ Yıldırım Bayezid'e karşı oluşturulan ittifak için bkz. Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", *İA*, C. II, İstanbul, 1979, s. 369-370; Halil İnalçık, "Bayezid I", *DİA*, C. V, İstanbul, 1992, s. 232; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 260-262; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 86.

²⁶⁴ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 359.

²⁶⁵ Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2010, s. 112; Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 79.

²⁶⁶ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 359.

²⁶⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 78; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 127.

²⁶⁸ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 200; s. 392; Matrakçı Nasuh, Mehmed Neşri ve Müneccimbaşı'da sadece Menteşe Bey'inin gittiği geçmektedir. bkz. Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 169; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. I, s. 317; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 134. Ruhi, Aydın ve Menteşe beylerinin gittiğini kaydetmiştir

konusunda kışkırtmaya başlamıştır.²⁶⁹ Osmanlılara karşı ittifak oluşturmak amacıyla Kadı Burhaneddin ile temas kurmuştur. Kadı Burhaneddin, II. Süleyman Bey'in görüşme isteğini kabul etmiş ve iki taraf Vezirköprü civarında buluşarak Osmanlı Devletine karşı birlikte mücadele etmek için anlaşmaya varmışlardır.²⁷⁰

Yıldırım Bayezid, 1390 yılında kendisine karşı kurulmuş ittifakın lideri Karamanoğulları üzerine harekete geçerek, Konya'yı kuşatmıştı.²⁷¹ Bunun üzerine Karamanoğulları müttefiki olan Kadı Burhaneddin'den yardım talep etmiştir. Kadı Burhaneddin ve II. Süleyman Bey bu meseleyi görüşmek için Karahisar'da buluşmuşlardır. II. Süleyman Bey görüşme sırasında Kadı Burhaneddin'e Ankara ve Çankırı'ya saldırımları halinde Yıldırım Bayezid'in mecburen Konya kuşatmasını kaldırıp geri çekileceğini belirtmiştir. Kadı Burhaneddin ise doğrudan Karamanoğullarının kuvvetleri ile birleşerek Osmanlılarla savaşmaları gerektiğini söylemiştir. Nitekim iki fikrin değerlendirilmesinden sonra Kadı Burhaneddin'in fikri kabul edilmiş ve Karamanoğullarına yardım için harekete geçilmiştir.²⁷²

Kırşehir'e gelen II. Süleyman Bey ve Kadı Burhaneddin planlarını Karamanoğlu'na bildirmişti. Fakat Karamanoğlu bu sırada Osmanlılar ile anlaşmış olmasından dolayı müttefikler memleketlerine geri dönmek zorunda kalmıştır.²⁷³

Yıldırım Bayezid, Karamanoğulları meselesini hallettikten sonra kendisi aleyhine politikalar uygulamaya başlayan eski müttefiki II. Süleyman Bey'e sefer düzenlemek için harekete geçmiştir (1391). Bunun üzerine II. Süleyman Bey müttefiki Kadı Burhaneddin ile iletişime geçerek yardım istemiştir. Kadı Burhaneddin, II. Süleyman Bey'in yardım çağrısını kabul etmiş ve Candaroğulları Devleti üzerine yürüyen Yıldırım Bayezid'e elçi göndererek eğer bu seferi durdurmazsa kendisinin de bizzat Osmanlılara saldıracağını bildirmiştir. Bu konudaki ciddiyetini göstermek amacıyla Amasya'ya doğru hareket etmiştir. Bu durum karşısında Yıldırım Bayezid,

bkz. Rûhî, *Rûhî Târîhî*, (Yay: Yaşar Yücel-Halil Erdoğan Cengiz), TTK Belgeler, C. XIV, S. 18, Ankara, 1992, s. 392. Osmanlı kronikleri bahsedilen beylerin Kötürüm Bayezid'in yanına gittiğini söyleyerek hata yapmışlardır. Zira bu dönemde Kastamonu'da II. Süleyman Bey hüküm sürmekteydi.

²⁶⁹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 200; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 135-136.

²⁷⁰ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 359-360.

²⁷¹ Yinanç, "Bayezid I.", s. 371; İnalçık, "Bayezid I", s. 232; Uzunçarşılı bu seferin tarihini 1391 yılı olarak vermektedir bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 265-266.

²⁷² Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 361.

²⁷³ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 361-362; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 79-80.

Kadı Burhaneddin ile savaştan çekinmiş ve Candaroğulları Devleti'ne düzenleyeceği seferden vazgeçmiştir.²⁷⁴

Yıldırım Bayezid, Candaroğulları Devleti'ni ele geçirmekte kararlıydı. Bu sebeple ikinci kez Candaroğulları topraklarına doğru harekete geçmişti. Bu durumu öğrenen Kadı Burhaneddin, Candaroğulları'na yardım etmek için yine Osmanlılara karşı harekete geçmiştir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid seferden vazgeçerek ülkesine geri dönmüştür (1392).²⁷⁵ Böylece Kadı Burhaneddin ikinci kez II. Süleyman Bey'i Osmanlıların saldırısından kurtarmış oluyordu.

II. Süleyman Bey, Osmanlı saldırılarından kurtulmasından sonra rehavete kapılarak farklı politikalar oluşturmaya başlamıştır. Kendisini iki kere Osmanlı tehlikesinden koruyan ve kurtaran Kadı Burhaneddin'e karşı onun ihtilafa düştüğü Amasya emiri Ahmed Bey, Taşanlılar (Taşanoğulları), Taceddinoğulları ve Bafra bölgesindeki diğer beyler ile görüşmeler yapmaya başlamıştır. Hâlbuki II. Süleyman Bey, Kadı Burhaneddin'in düşmanları ile görüşmeyeceğine ve onlarla anlaşmayacağına dair yemin etmişti.²⁷⁶

II. Süleyman Bey, ittifak meseleleri ile meşgul olduğu sırada Yıldırım Bayezid üçüncü kez Candaroğulları topraklarına doğru harekete geçmiştir (1392). Bunun üzerine II. Süleyman Bey, Kadı Burhaneddin'den yardım istediği gibi Karamanoğlu'nun da dâhil olduğu bir ittifakın kurulmasında öncülük yapmasını istemiştir. Kadı Burhaneddin, II. Süleyman Bey'in yardım teklifini ancak kendisinin düşmanları ile görüşmemesi ve onlarla ittifak kurmaması şartıyla kabul edeceğini dile getirmiş, II. Süleyman Bey de bu şartları kabul etmiştir. Kadı Burhaneddin yine de II. Süleyman Bey'e güvenmediğinden veziri Mehmed Çelebi'yi onun yanına göndererek bu vaatlerini teyit etmesini istemiştir.²⁷⁷

Vezir Mehmed Çelebi, Kadı Burhaneddin'e ihanet ederek II. Süleyman Bey ve Taceddinoğlu Mahmud Çelebi ile anlaşmış, daha sonra Amasya emiri Ahmed Bey'e,

²⁷⁴ Esterâbâdî, *a.g.e.*, 363-364; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 80-81.

²⁷⁵ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 363-364.

²⁷⁶ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 366.

²⁷⁷ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 368-369.

Taşanoğullarına ve Bafra emirlerine haber ederek onların da kurdukları bu ittifaka katılarak II. Süleyman Bey'e itaat etmelerini istemiştir.²⁷⁸

II. Süleyman Bey'in, Kadı Burhaneddin'e karşı ittifak meydana getirmeye çalıştığı sırada Osmanlı kuvvetleri Candaroğulları Devleti'nin topraklarına saldırmaya başlamıştı. Osmanlılardan kurtulmak için yine Kadı Burhaneddin'e başvurmuş ve Vezir Mehmed Çelebi'yi onun yanına göndermiştir. Vezir Mehmed Çelebi vasıtasıyla yaptıklarından dolayı af dilemiş ve Osmanlılara karşı yardım istemiştir. Kadı Burhaneddin bu yardım çağrısına olumlu cevap vermiştir.²⁷⁹

Kadı Burhaneddin, Candaroğulları Devleti'ne yardım etmek için kuvvetlerini toplayıp, Sivas yakınlarında karargâh kurmuştu. Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin'in Candaroğulları'na yardıma gelmesine fırsat vermeden saldırıya geçmiş ve II. Süleyman Bey'i yenerek öldürmüştür (1392).²⁸⁰ Böylece Candaroğulları Devleti'nin Kastamonu merkezli kısmı Osmanlıların eline geçmiştir.

Yıldırım Bayezid'in Candaroğulları üzerine yaptığı bu sefer hakkında Osmanlı kaynaklarında oldukça az bilgi yer almaktadır.²⁸¹ Hatta bu kaynaklarda Yıldırım Bayezid'in Kötürüm Bayezid'i yendiğı ve öldürdüğüne dair yanlış bir bilgi de geçmektedir.²⁸²

II. Süleyman Bey'e ait Candaroğulları topraklarında herhangi bir mimari yapı bulunmamaktadır. Şehzadelik döneminde bugünkü Kastamonu'da Şeyh Emre

²⁷⁸ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 369.

²⁷⁹ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 369-370.

²⁸⁰ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 370; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 82-83. İsmail Hami Danişmend, II. Süleyman Bey'in Yıldırım Bayezid tarafından idam ettirildiğini söylemektedir bkz. Danişmend, *a.g.e.*, C. I, s. 97.

²⁸¹ Ahmedî, *İskendernâme*, (Haz: Yaşar Akdoğan - Nalan Kutsal), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 877; Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, (Haz: Hüseyin Nihal Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1973, s. 50; *Anonim Osmanlı Kroniğı (1299-1512)*, (Haz: Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000, s. 41-42.

²⁸² Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 136; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 321-323; İdris-i Bitlisi, *Heşt Bihişt*, C. II, (Haz: Mehmet Karataş-Selim Kaya-Yaşar Baş), BETAV, Ankara, 2008, s. 54.

(Emirler/Emreler) köyünde yer alan Emre Sultan zaviyesine 1372 (H. 774) yılında çeşitli gelirler vakfetmiştir.²⁸³ Ayrıca tarihi ve darp yeri belli olmayan sikkeleri mevcuttur.²⁸⁴

2.8. İsfendiyar Bey (1385-1440)

Celâleddin Bayezid Bey'in 1385 yılındaki vefatının ardından Sinop merkezli Candaroğulları Devleti'nin başına oğlu İsfendiyar Bey geçmiştir.²⁸⁵

İsfendiyar Bey'in bastırmış olduğu sikkelere²⁸⁶ ve 1440 tarihli mezar kitabesine²⁸⁷ göre *Sultan*, oğlu İbrahim Bey için yazdırtmış olduğu *Cevahir'ul-Esdaf*²⁸⁸ isimli esere göre *Ebu'l- Feth*²⁸⁹ ve Sinop kalesinin (iç kale) 1434-1435 (H. 838) tarihli tamir kitabesine göre *es-sultanü'l-galib* ile *İzzeddin* unvanlarını kullanmıştır.²⁹⁰

2.8.1. İsfendiyar Bey'in Hükümdar Olmadan Önceki Hayatı

İsfendiyar Bey'in ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Muhtemelen Kastamonu veya Sinop'ta doğmuştur. Babası Celâleddin Bayezid Bey annesi ise Osmanlı hanedanlığından Efenzed Sultan'dır. Anne tarafından Osmanoğulları hanedanından olmasından dolayı Sultanzade yani Osmanlı prensidir.²⁹¹

²⁸³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 128; Yılmaz, "a.g.t.", s. 59-60; Cevdet Yakupoğlu, "Kastamonu'da Türk İskânının Gerçekleşmesinde Zaviyelerin Rolüne Bir Örnek: Seydiler'de Şeyh Emre Zaviyesi", *Kastamonu Üniversitesi II. Uluslararası Şeyh Şa'ban-ı Veli Sempozyumu*, (4-6 Mayıs 2014), 2014, s. 346-347.

²⁸⁴ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 147; Arvas, "a.g.t.", s. 131-136.

²⁸⁵ Yakupoğlu, "İsfendiyar Bey ve Zamanı", 34-35.

²⁸⁶ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 149.

²⁸⁷ Mezar kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 38; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 163-164; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 169; Esemeli, "a.g.t.", s. 120; Mehmet Özkarcı, "Sinop'ta Candaroğulları Beyliği Dönemi Sandukaları", *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri, 2001, s. 441-442.

²⁸⁸ Eser hakkındaki bilgi için bkz. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, C. II, (Çev: Rüştü Balcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 514; Ahmet Topaloğlu, "Cevahirü'l-Asdaf Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Zajaczkowski'nin Eseri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (1986), s. 161-164; Adem Ceyhan, "15. Yüzyıl'da Yapılmış Olan Cevahirü'l-Esdaf Adlı Kur'an Tercümesi ve Tefsir Açısından Değerlendirilmesi", (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2019, s. 23-29; Nazife Vildan Güloğlu, "Cevahirü'l-Asdaf ve Tefsir Tekniği", *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, C. IV, S. 3, (2020), s. 145-164.

²⁸⁹ Sevinç Ahundova, "Eski Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi Cevahirü'l-Asdaf Üzerine Dil İncelemesi", (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2012, s. 26.

²⁹⁰ Mehmet Behçet, "Sinop Kitabeleri", *TTEM (Yeni Seri)*, C. IV, S. 4, İstanbul, 1930, s. 48; Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 10; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 189; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 154; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 168; Esemeli, "a.g.t.", s. 60; Gedik, "a.g.t.", s. 82.

²⁹¹ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 82.

İsfendiyar Bey tarihi kayıtlarda ilk kez babası tarafından Amasya emiri Ahmed Bey'e yardım etmesi için gönderilmesi ile geçmektedir. Eniştesi Amasya emiri Ahmed Bey ile birlikte Kadı Burhaneddin'e karşı Turhal civarında yenilgiye uğramış²⁹² ve Ahmed Bey ile birlikte Amasya şehrine çekilmiştir.²⁹³

İsfendiyar Bey, Amasya'da ikamet ederken babası Celâleddin Bayezid Bey tarafından isyan eden kardeşi II. Süleyman Bey konusunda yardım etmesi için çağırılmıştır. İsfendiyar Bey, Amasya'dan yola çıkarak Kastamonu'ya gelmiş ve II. Süleyman Bey'i bozguna uğratmıştır.²⁹⁴ Daha sonra ise yine Amasya'ya geri dönmüştür.²⁹⁵

Süleyman Bey, Kastamonu'yu ele geçirmek için ikinci kez saldırıya geçmesi üzerine Celâleddin Bayezid Bey hasta olduğu için mücadele edemedi Sinop'a çekilmişti. İsfendiyar Bey bu gelişme üzerine Amasya'dan ayrılarak babasının yanına Sinop'a gitmiştir.²⁹⁶

2.8.2. İsfendiyar Bey'in Sinop Merkezli Candaroğulları Devleti'nde Hükümdar Olması

İsfendiyar Bey, 1385 yılında babasının vefatı üzerine Sinop'a hâkim olmuştur. Kardeşi II. Süleyman Bey de 1384 yılından beri elinde tuttuğu Kastamonu merkezli Candaroğulları Devleti'nde hüküm sürmekteydi. Böylece iki kardeş iki ayrı merkezi birbirinden bağımsız şekilde yönetmişlerdir.

İsfendiyar Bey, 1392 yılında kardeşi II. Süleyman Bey'in Osmanlılar tarafından öldürülmesinden sonra Candaroğulları Devleti'nin yegâne sahibi olmuştur. Böylece 1384 yılından beri Kastamonu ve Sinop merkezli olarak ikiye ayrılmış olan Candaroğulları Devleti tekrar İsfendiyar Bey'in hükümdarlığı altında birleşmiş oluyordu. Fakat Kastamonu, Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş olmasından dolayı hükümdarlığı Sinop şehrini aşmamaktaydı.

²⁹² Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 278-279.

²⁹³ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 72.

²⁹⁴ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 74.

²⁹⁵ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 76.

²⁹⁶ Zerrin Günal, "İsfendiyar Bey", *DİA*, C. XXII, İstanbul, 2000, s. 512.

2.8.3. İsfendiyar Bey'in Osmanlı Devleti İle İlişkileri

İsfendiyar Bey, Osmanlıların kardeşini öldürmesi ve Kastamonu'yu ele geçirmeleri üzerine endişeye kapılmıştı. Çünkü Osmanlıların Kastamonu'yu almakla yetinmeyeceğini, kendisinin hükümdarlık yaptığı Sinop şehrini ele geçirerek Candaroğulları Devleti'ne tamamen son vereceğini düşünmekteydi. Nitekim 1392 yılına ait bir Venedik belgesinde Osmanlı İmparatorluğuna ait deniz kuvvetlerinin Sinop'a saldırıya geçeceği yer almaktadır.²⁹⁷ Yine Yıldırım Bayezid'in, Candaroğulları üzerine düzenlediği seferde yanında Bizans İmparatoru II. Manuel (1391-1425) yer almaktaydı. II. Manuel sefer hakkında yazmış olduğu mektupta Yıldırım Bayezid'in Sinop şehrini kuşatma niyetinde olduğunu kaydetmiştir.²⁹⁸ Bu iki kayıttan Yıldırım Bayezid'in sadece II. Süleyman Bey'in topraklarını almakla yetinmeyeceği, Sinop'u da ele geçirerek Candaroğulları Devleti'ne tamamen son vermek istediği anlaşılmaktadır.

İsfendiyar Bey, Candaroğulları Devleti'nin Osmanlılar tarafından son verilmemesi için Yıldırım Bayezid'e elçi yollamış ve bu konu Osmanlı kroniklerinde şöyle ifade edilmiştir. Âşık Paşazade: *"Benim padişahıtan ümidim, beni hizmete kabul etmesiydi. Yine de ihsan ve bağışta bulunup bu oturduğum yeri bana sadaka etsin."*²⁹⁹ Bu ifadelerin benzerini Matrakçı Nasuh'da görmekle beraber ek olarak şu ifade geçmektedir. *"... Ata cürmiyçün oğluna siyâset revâ değüldür"*.³⁰⁰ Mehmed Neşrî de ise bu ifadelerden farklı olarak *"... Elbette bu vilayeti bir kuluna sadaka etse gerektir. O kulu ben olup, duasına meşgul olayım"* şeklindedir.³⁰¹

Yıldırım Bayezid, İsfendiyar Bey'in isteğini kabul etmiş ve iki devlet arasındaki sınır Kıvrımbel (Kıvrım Yol) olarak belirlenmiştir.³⁰² Sınır olarak belirlenen yerin bugün nerede yer aldığı tespit edilememiştir. Böylelikle Candaroğulları Devleti, sınırları Sinop ve çevresi olmak üzere Osmanlılara bağlı bir devlet haline gelmiştir.

²⁹⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 81; İnalçık, "Bayezid I", s. 232.

²⁹⁸ Mektubun içeriği için bkz. Murat Keçiş, "II. Manuel Palaiologos'un Mektuplarında Sultan Yıldırım Bayezid ve Osmanlılar", *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. VI, S. 3, (2013), s. 316-319.

²⁹⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 136.

³⁰⁰ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 171.

³⁰¹ Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 323.

³⁰² Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 136-137; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 208; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 171; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 323.

2.8.4. İsfendiyar Bey'in Kadı Burhaneddin İle İlişkileri

İsfendiyar Bey, Yıldırım Bayezid'in Candaroğulları Devleti'ni tamamen yıkmasını engellemek için Osmanlı İmparatorluğuna itaat etmek zorunda kalmıştı. Osmanlılara olan bağlılıktan kurtulmak ve Candaroğulları Devleti'ni eski topraklarına kavuşturmak için fırsat aramaktaydı. Nitekim Yıldırım Bayezid'in Kadı Burhaneddin ile mücadeleye başlaması ona aradığı fırsatı sunmuş ve hemen harekete geçmiştir.

Yıldırım Bayezid, Candaroğulları topraklarındaki fetih hareketini bitirmesiyle birlikte Kadı Burhaneddin ile mücadeleye başlamıştı. İki tarafın kuvvetleri Çorum'da Kırkdilim (Çorumlu) mevkiinde karşı karşıya gelmişler ve Osmanlılar kaybetmişti.³⁰³ İsfendiyar Bey, Osmanlıların yenilerek bölgeden çekilmesinden sonra Kadı Burhaneddin ile temas kurarak, vezirini çeşitli hediyelerle birlikte yollamıştır. Amasya emiri Ahmed Bey, kayınbiraderi İsfendiyar Bey'in Kadı Burhaneddin'e yolladığı kabileyi yakalayarak Yıldırım Bayezid'e teslim etmek istemiştir. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin Amasya şehri üzerine hareket etmiş ve şehri ele geçirmiştir.³⁰⁴

Yıldırım Bayezid, İsfendiyar Bey'in Osmanlıların düşmanı Kadı Burhaneddin ile ittifak için görüşmeler yaptığını öğrenmesi üzerine Kastamonu'ya gelmiştir. Fakat İsfendiyar Bey'e karşı herhangi bir faaliyette bulunmadan geri dönmüştür (1392-1393).³⁰⁵

Yıldırım Bayezid, 1394-1395 (H. 797) yılında tekrar Candaroğulları topraklarına gelerek Sinop'u kuşatmıştır. Fakat İsfendiyar Bey'in Sinop'taki savunmasını aşamamıştır. Sonuç olarak İsfendiyar Bey'in, Yıldırım Bayezid'i metbu tanınması ve bir kısım toprakları ona vermesi karşılığında taraflar arasında anlaşma sağlanmış ve kuşatma kaldırılmıştır.³⁰⁶

³⁰³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 277; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*, C. I, TTK, Ankara, 2010, s. 159.

³⁰⁴ Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 380-382.

³⁰⁵ M. Yaşar Yücel, "Candar-Oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 2-3, (1964), s. 160.

³⁰⁶ Danişmend, "Bayezid I", s. 375; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 86; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 161; Yakupoğlu, "İsfendiyar Bey ve Zamanı", s. 46; Günel, "a.g.m.", s. 513.

İsfendiyar Bey, Kadı Burhaneddin'in 1398 yılında ölmesiyle birlikte Osmanlılara karşı büyük bir destekçisini kaybetmişti. Bu durum sonucunda kendisini ve devletini korumak için farklı politika izlemeye başlamıştır.

2.8.5. İsfendiyar Bey'in Timur İle İlişkileri

İsfendiyar Bey devletinin devamı için Osmanlılara bağlı olmak zorunda kalmıştı. Fakat en ufak fırsatta devletinin geleceğini düşünerek bağımsızlık için mücadele etmekten vazgeçmemişti. Timur'un (1370-1405)³⁰⁷ Anadolu'da Osmanlılara karşı bir güç olarak ortaya çıkması üzerine onunla irtibata geçmiştir.

Timur, 1370 yılında Semerkant şehrini ele geçirerek kendi devletinin temelini atmış ve kısa sürede oldukça güçlenmişti. Devletinin sınırı XIV. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'ya kadar genişlemişti. Osmanlıların ülkelerini ele geçirmiş olduğu beyler Timur'a iltica etmiş ve Anadolu'da Yıldırım Bayezid ile Timur arasında bir mücadele başlamıştı. İsfendiyar Bey, Timur ile temasa geçerek devletinin geleceğini güvence almak istemiştir. Timur ise Anadolu'yu ele geçirme politikasında Osmanlılara karşı siyasi yapıları kendi tarafına çekmek istiyordu. Böylece iki taraf çıkarları doğrultusunda birbirleriyle anlaşmaya varmıştı.

Tarihi kayıtlara göre İsfendiyar Bey ile Timur arasındaki ilk ilişki İsfendiyar Bey'in elçisini Timur'a yollamasıyla başlamıştır. İsfendiyar Bey'in elçisi, Erzincan emiri Mutahharten ile beraber kılık değiştirerek köle kılığında Timur'un yanına gelmiştir. Görüşmede toprakları Osmanlılar tarafından ellerinden alınmış Germiyanoglu, Aydınoğlu ve Menteşeoğlu yer almaktaydı. İsfendiyar Bey ve bahsi geçen beyler Timur'dan Osmanlılara karşı yardım isteyerek, onu Yıldırım Bayezid'e karşı kışkırtmışlardır.³⁰⁸

³⁰⁷ Timur'un hayatı ve faaliyetleri için bkz. Mustafa Kafalı, "Timur", *İA*, C. XII-1, İstanbul, 1979, s. 336-346; Jean Paul Roux, *Aksak Timur*, Milliyet Yayınları, (Çev: Ali Rıza Yalt), İstanbul, 1994; İsmail Aka, "Timur", *DİA*, C. XLI, İstanbul, 2012, s. 173-177; aynı müellif: *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara, 2000; Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*, (Çev: Zuhal Bilgin), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006; Gürsoy Solmaz, "Timur ve Seferleri", *Türkler*, C. VIII, Ankara, 2002, s. 540-553.

³⁰⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 139; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 175; *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, (Haz: Necdet Öztürk), s. 42; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 57-58; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 343; Hasan Hüseyin Adaloğlu, "*Muhyiddin Cemali'nin Tevarih-i Al-i Osman'ı*", (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990, s. 33.

İsfendiyar Bey'in Timur ile ikinci teması doğrudan yüz yüze gerçekleşmiştir. İsfendiyar Bey, Timur'un Osmanlı topraklarına doğru harekete geçmesinden önce Erzincan'a giderek Timur ile görüşmüş ve daha sonra Sinop'a geri dönmüştür (1401-1402).³⁰⁹ Bu görüşmenin içeriği bilinmemekle birlikte muhtemelen İsfendiyar Bey, Osmanlı tehlikesine karşı Timur'dan yardım istemiş olmalıdır.

İsfendiyar Bey'in Timur ile gerçekleşen üçüncü teması yüz yüze olmuştur. Yıldırım Bayezid ve Timur 1402 yılında Ankara Savaşında karşı karşıya gelmiş ve Timur, Yıldırım Bayezid'i yenerek esir etmişti.³¹⁰ İsfendiyar Bey, Timur'un Yıldırım Bayezid'i yenmesinden sonra onun yanına gitmiştir. Timur tarafından kabul edilmiş ve huzuruna çıkarak ona bin tane at hediye etmiştir. Timur da İsfendiyar Bey'e tac, kemer, hilat ve altın hediye vermiştir.³¹¹ Böylece İsfendiyar Bey, Timur tarafından kabul görmüş ve ona biat etmiştir. Bunun karşılığında Timur, İsfendiyar Bey'e Candaroğulları'nın eski toprakları olan Kastamonu, Tosya, Çankırı ve Kalecik'i vermiştir (1402).³¹²

İsfendiyar Bey topraklarına döndükten sonra Timur ile iyi geçinmiş ve ona bağlı kalmaya devam etmiştir. Nitekim 1404 senesinde Candaroğulları topraklarına gelen İspanyol elçi Clavijo, İsfendiyar Bey'in, Timur'a vergi ödediği ve memleketinde onun çıkardığı parayı kullandığını kaydetmiştir.³¹³ Bu bilgide açıkça görüldüğü gibi İsfendiyar Bey Timur'a bağlı bir devlet olmakta, ona vergi vermekte ve onun bastırdığı parayı kullanmaktadır.

2.8.6. İsfendiyar Bey'in Osmanlılar İle Fetret Devrindeki İlişkileri

Yıldırım Bayezid'in, Timur'a karşı Ankara savaşını kaybederek esir olmasından sonra Osmanlı İmparatorluğunda şehzadeler (Musa, Mehmed, Süleyman, İsa) arasında taht mücadeleleri başlamıştı. İsfendiyar Bey, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde

³⁰⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 143; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 177; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 349.

³¹⁰ Ankara Savaşı için bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 309-315; ; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 197-201; Shohistahon Ulyeva, "Emir Timur'un Ankara Savaşı Organizasyonu", *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) Ankara, 9-12 Ekim 2012 Bildiri Kitabı*, (Ed: Mustafa Alkan), TTK, Ankara, 2014, s. 209-216; Yusuf Halaçoğlu, "Ankara Savaşı", *DİA*, C. III, İstanbul, 1991, s. 210-211.

³¹¹ Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, (Çev: Necati Lugal), TTK, Ankara, 1987, s. 315.

³¹² Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 146; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 64; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 179; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. I, s. 361; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 223.

³¹³ Ruy Gonzales de Clavijo, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, (Çev: Ömer Rıza Doğrul-Kâmil Doruk), Ses Yayınları, İstanbul, 1993, s. 66.

bulunduğu buhrandan yararlanarak şehzadeler arasında gerçekleşen taht kavgalarına zaman zaman müdahale etmiştir.

İsfendiyar Bey'in, Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında meydana gelen taht mücadelesindeki ilk müdahalesi Mehmed Çelebi³¹⁴ üzerine olmuştur. Mehmed Çelebi Ankara Savaşı'ndaki Timur üstünlüğü sonrası savaştan çekilerek hâkimiyeti altındaki Amasya'ya doğru yola çıkmıştı.³¹⁵ İsfendiyar Bey, Mehmed Çelebi'yi yakalamak için yeğeni Yahya Bey emrinde 1000 kişilik bir kuvvet göndermiştir. Fakat Yahya Bey, Çelebi Mehmed'e yenilerek Tosya kalesine geri çekilmek zorunda kalmıştır.³¹⁶

İsfendiyar Bey bu yenilgiden sonra saldırmak için uygun zamanı beklemeye başladı. Çelebi Mehmed, Amasya'da ikamet ederken Timur'un yanına çağırması üzerine onun yanına gitmek için yola çıkmıştı. İsfendiyar Bey bir şekilde bu durumu haber alarak Mehmed Çelebi'yi yolda yakalamak için tekrar yeğeni Yahya Bey'i görevlendirmiştir. Yahya Bey, Osmancık civarında Mehmed Çelebi'nin yolunu kesmiş, taraflar arasında gerçekleşen mücadeleyi kaybeden Yahya Bey geri çekilmek zorunda kalmıştır.³¹⁷ İsfendiyar Bey muhtemelen Mehmed Çelebi'yi esir edip Timur'a göndererek göze girmek veya Mehmed Çelebi'nin Amasya ve civarında kuvvetlenerek Candaroğulları topraklarına tehlike oluşturmamasını engellemek istiyordu.

İsfendiyar Bey, Osmanlılar arasındaki taht mücadelesine ikinci kez İsa Çelebi³¹⁸ vasıtasıyla karışmıştır. İsa Çelebi kardeşi Mehmed Çelebi ile giriştiği taht mücadelesini kaybetmiş ve Kastamonu'ya giderek İsfendiyar Bey'in yanına sığınmıştı.³¹⁹ İsfendiyar

³¹⁴ Mehmed Çelebi'nin Fetret Devrine kadarki hayatı ve faaliyetleri için bkz. Halil İnalcık, "Mehmed I", *DİA*, C. XXVIII, Ankara, 2003, s. 391.

³¹⁵ Aşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 144; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 269; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 177; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. I, s. 351-353; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 144; Fatma Kaytaç, "*Behiştî Tarihi (791-907/1389-1502)(Giriş, Metin, Dizin)*", (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011, s. 53.

³¹⁶ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 300-301; Ruhi, *a.g.e.*, s. 399-400.

³¹⁷ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 321-322; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 188-189; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. I, s. 413-415; Rûhî, *a.g.e.*, s. 410.

³¹⁸ İsa Çelebi'nin Fetret Devrine kadarki hayatı ve faaliyetleri için bkz. Ş. Nezihi Aykut, "Fetret Devri-IV: İsa Çelebi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 44, (2006), s. 25-36; aynı müellif: "İsa Çelebi", *DİA*, C. EK-1, Ankara, 2020, s. 645-647.

³¹⁹ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C. II, (Çev: İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 20; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 193-194; Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ (Neşri Tarihi)*, C. II, (Yay: Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen), TTK, Ankara, 1995, s. 437-439; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 155; Rûhî, *a.g.e.*, s. 416; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 262.

Bey kendi ayağıyla gelen fırsatı geri çevirmemiş ve İsa Çelebi'yi himaye etmeye başlamıştı.

İsfendiyar Bey, İsa Çelebi ile birlikte Ankara kalesini ele geçirmek için harekete geçti. Mehmed Çelebi, İsfendiyar Bey ile kardeşinin bu hareketini öğrenmesi üzerine 3000 kişilik orduyla yola çıktı. İki taraf Gerede yakınlarında karşı karşıya geldi ve İsfendiyar Bey ile İsa Çelebi mağlup olarak Kastamonu'ya geri çekilmek zorunda kaldı (1405).³²⁰ Böylece İsfendiyar Bey'in Mehmed Çelebi'ye karşı giriştiği üçüncü sefer de başarısızlık ile sonuçlanmıştır. İsa Çelebi ise mağlubiyetten sonra Kastamonu'ya çekilmiş, burada da fazla kalmayarak müttefik bulmak için diğer Anadolu beylerinin yanına gitmiştir.³²¹

İsfendiyar Bey, Osmanlı hanedanlığında gerçekleşen taht mücadelesine üçüncü kez Karamanoğlu topraklarından kaçarak gelen Musa Çelebi vasıtasıyla karışmıştır.³²² Musa Çelebi'nin İsfendiyar Bey'in yanına gitmesinin sebebi onun yardımıyla Rumeli'ye geçerek Süleyman Çelebi'ye karşı başlatacağı mücadelede yardımını sağlamaktır.³²³

İsfendiyar Bey ülkesine gelen Musa Çelebi'yi iyi bir şekilde karşılamış, ziyafetler vererek saygı ve ilgi göstermiştir. Musa Çelebi, İsfendiyar Bey tarafından iyi bir şekilde ağırlanmış olmasına rağmen ona Rumeli'ye geçerek Süleyman Çelebi'ye karşı mücadele başlatmak düşüncesinde olduğunu söylememiştir.³²⁴ Hoca Sadettin Efendi, Musa Çelebi'nin İsfendiyar Bey tarafından yardım göremeyeceğini anlaması sebebiyle düşüncesini söylemediğini kaydetmiştir.³²⁵

Musa Çelebi bir süre sonra İsfendiyar Bey'in yanından ayrılarak Karamanoğulları topraklarına gitmiştir.³²⁶ Bunun sebebi Musa Çelebi'nin İsfendiyar Bey'den beklediği yardımı alamayacağını düşünmesi³²⁷ ve muhtemelen İsfendiyar

³²⁰ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 21-22; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 194-195; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 262-263; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 441-445; Rûhî, *a.g.e.*, s. 416-417; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 155.

³²¹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 21-26; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 195-199; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 445-451; Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 263-264; Rûhî, *a.g.e.*, s. 417-419; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 156.

³²² Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 147; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 66; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 151.

³²³ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 41-42.

³²⁴ Rûhî, *a.g.e.*, s. 424; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 201; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 227; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 475; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 42.

³²⁵ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 42.

³²⁶ Rûhî, *a.g.e.*, s. 424; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 201; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 227; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 475.

³²⁷ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 42.

Bey'in, Süleyman Çelebi ile görüşmesini öğrenmesi olabilir. Çünkü Rumeli'de hükümdar olan Süleyman Çelebi kardeşi Musa Çelebi'nin İsfendiyar Bey'in yanına gitmesini öğrenmesinden sonra Candaroğulları topraklarına doğru harekete geçerek Göynük civarına gelmişti.³²⁸ İsfendiyar Bey, Süleyman Çelebi'nin kendi üzerine geldiği haberini alması üzerine girişimde bulunmuş ve Süleyman Çelebi ile barış yapmışlardı. İki tarafın barış yapmasından sonra Süleyman Çelebi, Kastamonu üzerine yapacağı seferi durdurarak İznik'e gitmişti.³²⁹

Musa Çelebi, Karamanoğulları topraklarında ikamet ederken Eflak Bey'i Mircea (Mirça) Musa Çelebi'nin Rumeli'ye geçerek Süleyman Çelebi'ye karşı mücadele başlatmak istediğini bir şekilde haber almış ve İsfendiyar Bey'e elçi göndererek bu elçinin Karamanoğulları ülkesinde bulunan Musa Çelebi'nin yanına gönderilmesini istemiştir. Musa Çelebi'nin yanına gelen elçi Eflak Bey'inin Musa Çelebi'nin mücadelesini desteklediğini, Eflak topraklarında hareket etmesine izin vereceğini ve kızını onunla evlendireceği konusunda vaatlerde bulundu.³³⁰ İsfendiyar Bey de Musa Çelebi'ye mektup göndererek Eflak'a gitmesi konusunda yardım edeceğini bildirmiştir.³³¹ Musa Çelebi gelişen bu durum karşısında Karamanoğulları topraklarından ayrılarak Candaroğulları Devleti'nin topraklarına gelmiştir. İsfendiyar Bey, Sinop limanında gemi ayarlayıp Musa Çelebi'yi deniz yoluyla Eflak'a göndermiştir (1409).³³²

İsfendiyar Bey'in Musa Çelebi'ye yardım ederek Eflak'a göndermesinin yalnız Eflak Bey'inin girişimi ile olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Süleyman Çelebi taraftarı olan devlet görevlileri de onun saltanata layık olmadığını düşünmeye başlamışlardı. Bunun üzerine bu devlet görevlileri İsfendiyar Bey ile iletişime geçerek Musa Çelebi'yi deniz yoluyla Eflak'a göndermelerini istemişlerdi.³³³

Sonuç olarak İsfendiyar Bey'in, Musa Çelebi'yi Eflak'a geçirmesini Eflak Bey'i Mircea, Süleyman Çelebi taraftarı olup sonradan vazgeçen Osmanlı devlet görevlileri ve Mehmed Çelebi, Karamanoğlu vasıtasıyla istemiştir. Musa Bey'in Candaroğulları

³²⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 147; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 66.

³²⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s.147.

³³⁰ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 42-43; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 201; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 477.

³³¹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 43.

³³² Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 43; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 477; Rûhî, *a.g.e.*, s.424-425.

³³³ Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 152.

topraklarına ilk gelişinde onu yalnız Mehmed Çelebi desteklemekteydi. Şimdi ise önemli Osmanlı devlet adamları, Eflak Bey'i Mircea ve Mehmed Çelebi destekliyordu. İsfendiyar Bey bu durum karşısında güç dengesinin Süleyman Çelebi'den Musa Çelebi'ye geçtiğini anlamış ve Musa Çelebi'ye yardım etmeye karar vermiştir. Ayrıca Musa Çelebi'nin bu şekilde güçlenmesi ve Rumeli'de tekrardan Osmanlı saltanat mücadelesi başlaması İsfendiyar Bey'in işine gelecekti.

Tarihi kayıtlarda İsfendiyar Bey'in Osmanlı şehzadelerinin birbiriyle yaptıkları saltanat mücadelesine müdahalesi olarak son kez Musa Çelebi'nin Eflak'a geçirilmesi yer almaktadır. Bu olaydan sonra saltanat mücadelesi veren kardeşlere yardım ettiği ya da mücadele ettiğine dair bir bilgi mevcut değildir.

2.8.7. İsfendiyar Bey'in Bafra'yı Ele Geçirmesi

İsfendiyar Bey, Osmanlı şehzadeleri arasındaki saltanat mücadelesinde devletin sınırlarını genişletmeye çalışmıştır. Candaroğulları Devleti'nin kuzeydoğusunda yer alan Canik bölgesi Yıldırım Bayezid tarafından 1398 yılında ele geçirilmişti. Timur ile yapılan Ankara Savaşından sonra Canik beyleri Osmanlı İmparatorluğundaki karışıklıklardan yararlanarak bölgedeki şehirleri ele geçirmişlerdi.³³⁴ İsfendiyar Bey bölgedeki otorite eksikliğinden yararlanarak Bafra'yı ele geçirmiş ve oğlu Hızır Bey'i buraya yönetici yapmıştır.³³⁵

İsfendiyar Bey'in Bafra'yı ele geçirdiği tarih konusunda çeşitli kaynaklarda 1417-1418 (H. 820)³³⁶, 1418-1419 (H. 821)³³⁷ ve 1419-1420 (H. 822)³³⁸ yılları verilmektedir. Fakat Bafra'nın İsfendiyar Bey tarafından 1411 (H. 814) yılı veya bu tarihten daha önce bir tarihte ele geçirildiği şehrin yöneticisi Hızır Bey adına 1411 (H. 814) yılında Bafra'da kaleme alınan Miracname eserinden anlaşılmaktadır.³³⁹

³³⁴ Yakupoğlu, “İsfendiyar Bey ve Zamanı”, s. 69.

³³⁵ İdris-i Bitlisî, *a.g.e.*, 273; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 96; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 539; Rûhî, *a.g.e.*, s. 434; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 298; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 186.

³³⁶ Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 114.

³³⁷ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 95-96; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 186.

³³⁸ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 212-213; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 537-539.

³³⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 130 not 2; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 94 not 269; Yakupoğlu, “İsfendiyar Bey ve Zamanı”, s. 69.

2.8.8. İsfendiyar Bey'in Osmanlı Sultanı I. Mehmed İle İlişkileri

Mehmed Çelebi'nin 1413 yılında Osmanlı tahtına tek başına hâkim olmasından sonra Osmanlılar ve Candaroğulları'nın ilişkileri oldukça değişkenlik gösteren bir döneme girmiştir. İsfendiyar Bey, I. Mehmed'in düzenlediği Karamanoğulları ve Eflak seferlerine yardımcı kuvvetler gönderdiği gibi I. Mehmed'e karşı çıkarılan isyanlara yardım etmiştir.

I. Mehmed, Karamanoğullarının Osmanlı topraklarına giriştiği saldırıdan sonra sefere çıkmaya karar vermişti. Bursa'da hazırlık yaparken İsfendiyar Bey'e elçi yollayarak ya kendisinin bizzat bu sefere katılmasını ya da oğullarından birini yollamasını istemiştir. İsfendiyar Bey'i yardıma çağırdığı gibi Candaroğulları Devleti'nin topraklarının üzerine harekete geçtiğini söyleyerek tehdit etmiştir.³⁴⁰ İsfendiyar Bey bu durum karşısında mecburen bu sefere katılmak zorunda kalmış, bizzat kendisi gitmeyerek oğlu Kasım Bey'i göndermiştir.³⁴¹

İsfendiyar Bey, oğlu Kasım Bey'i birkaç yüz asker³⁴² veya bir iki bin asker³⁴³ ile birlikte I. Mehmed'in Karamanoğulları seferine yardım etmesi için göndermiştir. Kasım Bey seferin başarıyla sonuçlanması üzerine Candaroğulları topraklarına babasının yanına dönmüştür.

2.8.9. İsfendiyar Bey'in Çelebi Mustafa İsyanına Yardım Etmesi

Yıldırım Bayezid'in oğlu olan Mustafa Çelebi (ö. 1422) Ankara Savaşı'nda babasıyla birlikte Timur'a esir düşmüş ve Timur tarafından Semerkant'a götürülmüştü. Mustafa Çelebi, Timur'un ölümüyle esaretten kurtularak Anadolu'ya gelmiş ve Anadolu'da babasının mirasında hak iddia ederek I. Mehmed'e karşı saltanat mücadelesi başlatmıştı. Çelebi Mustafa, Anadolu'ya gelince Karamanoğulları ya da Trabzon Rum İmparatorluğunda bir süre kalmış, daha sonra ise İsfendiyar Bey'in yanına gelmiştir.³⁴⁴

³⁴⁰ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 153; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 210; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 527-529.

³⁴¹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 153; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 210; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 83; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 529.

³⁴² Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 529.

³⁴³ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 210. Hoca Sadettin asker sayısı vermiyor ama gönderilen askerlerin seçkin olduğunu söylüyor bkz. Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 83.

³⁴⁴ Fahameddin Başar, "Müsa Çelebi", *DİA*, C. XXXI, Ankara, 2020, s. 292.

Candaroğulları Devleti'nde kısa bir süre kalan Çelebi Mustafa, İsfendiyar Bey'in yardımı ile Anadolu'dan Rumeli'ye geçmiştir. Çelebi Mustafa'nın Candaroğulları topraklarına gelmesi ve buradan Rumeli'ye geçtiği tarih olarak 1415 yılı kabul edilmektedir.³⁴⁵

2.8.10. İsfendiyar Bey'in Şeyh Bedreddin İsyanına Yardım Etmesi (1416)

Şeyh Bedreddin, Musa Çelebi'nin kardeşi Süleyman Çelebi'yi yenerek Edirne'yi ele geçirmesinden sonra kazaskerlik makamına getirilmişti. Musa Çelebi'nin kardeşi Mehmed Çelebi'ye yenilerek ölmesinden sonra Mehmed Çelebi tarafından kazaskerlik makamından alınıp İznik'e sürüldü. Şeyh Bedreddin ikamete mecbur edildiği İznik'ten bir süre sonra kaçmaya başladı ve I. Mehmed'e karşı isyan hareketi başlattı.³⁴⁶ Şeyh Bedreddin, İznik'ten kaçarak gittiği ilk yer İsfendiyar Bey'in toprakları olmuştur.³⁴⁷

İsfendiyar Bey yanına sığınan Şeyh Bedreddin'i himaye etmiş ve onun deniz yoluyla Eflak'a gitmesine yardım etmiştir.³⁴⁸ İsfendiyar Bey Osmanlılara karşı önemli

³⁴⁵ Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, "Düzmece Olarak Anılan Mustafa Çelebi ve Bizans (1415-1416/17)", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, C. XLIX, S. 2, (2009), s. 180; Başar, "a.g.m.", s. 292; İnalçık, "Mehmed I", *DİA*, s. 392; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 94-95.

³⁴⁶ Şeyh Bedreddin'in hayatı ve çıkardığı isyan için bkz. Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *Eş-Şakâ'ik'un-Nu'mâniyye Fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye (Osmanlı Âlimleri)*, (Haz: Muhammet Hekimoğlu), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 98-101; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C. II, (Haz: Nuri Akbayar/Çev: Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 361; Abdülbâki Gölpınarlı, *Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin*, Eti Yayınevi, İstanbul, 1966; Franz Babinger, *Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin*, (Çev: İlhami Yazgan), La Kitap Yayınları, Ankara, 2014; M. Şerefeddin Yaltkaya, "Bedreddin Simâvî", *İA*, C. II, İstanbul, 1979, s. 444-446; Bilal Dindar, "Bedreddin Simâvî", *DİA*, C. V, İstanbul, 1992, s. 331-334; Fahrettin Öztoprak, *İlk Kaynaklara Göre Şeyh Bedreddin*, Kamer Yayınları, İstanbul, 1994; Ali Kozan, "İdeolojik Okumalardan Bilimsel Zemine: Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin İsyanı", *İstem*, C. VII, S. 13, (2009), s. 181-198; Ramazan Karaman, "Dini ve Sosyal Bir Olarak Şeyh Bedreddin Hareketi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 114, (1998), s. 93-104; Şefaettin Severcan, "Şeyh Bedreddin Olayı", *Türkler*, C. IX, Ankara, 2002, s. 259-275.

³⁴⁷ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 158; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 111; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 545; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 214; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 189; *Anonim Osmanlı Kroniği*, (Haz: Necdet Öztürk), s. 64; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 243; Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *a.g.e.*, s. 100; Hadidi, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, (Haz: Necdet Öztürk), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991, s. 151; Ahmed Hasib Efendi, *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân (Manzum Osmanlı Tarihi 1299-1481)*, C. I, (Haz: Göker İnan), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2021, s. 475; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 360.

³⁴⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 158; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 111; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 545; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 214; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 189. Gelibolulu Mustafa Âli Efendi ve Taşköprülüzâde Ahmed Efendi'de Şeyh Bedreddin'in Tatar yurduna gitmek istediği fakat İsfendiyar Bey'in Osmanlılardan çekindiği için onun isteğini kabul etmeyerek Zağra'ya gönderdiği geçmektedir. bkz. Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 243; Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *a.g.e.*, s. 100.

bir isyan hareketi başlatan Şeyh Bedreddin'i Osmanlılardan çekinerek doğrudan desteklememiş fakat Osmanlılara karşı ayağına gelen fırsatı da geri çevirmek istememişti. Bu nedenle Şeyh Bedreddin'in Rumeli tarafına geçmesine yardım etmekle yetinmişti. İsfendiyar Bey'in, Şeyh Bedreddin'e yardım etmesinin bir sebebi de Eflak Beyi Mircea'nın bu konuda yardım istemesi olabilir. Zira Şeyh Bedreddin'in isyan hareketini Eflak Bey'i destekliyordu.³⁴⁹

Şeyh Bedreddin'in Candaroğulları ülkesine hangi tarihte geldiği bilinmemektedir. İbn Arabşah'ın 1416 (H. 819) yılında İsfendiyar Bey'in yanında bulunurken Şeyh Bedreddin ile sohbet ettiğini kaydetmesinden dolayı 1416 yılında Şeyh Bedreddin'in Candaroğulları topraklarında yer aldığı anlaşıyor.³⁵⁰ Şeyh Bedreddin'in İsfendiyar Bey'in yanında çok kalmadığını aynı yıl içerisinde Candaroğulları topraklarını terk ettiğini anlaşılmaktadır. Zira Şeyh Bedreddin'in 1416 yılında Rumeli'de yer aldığı görülmektedir.³⁵¹

İsfendiyar Bey'in Osmanlılara isyan eden Şeyh Bedreddin'e yardım etmesi iki taraf arasındaki gerginliği arttırmış fakat herhangi bir savaş meydana gelmemiştir.

2.8.11. İsfendiyar Bey'in I. Mehmed'in Eflak Seferine Yardım Etmesi

İsfendiyar Bey, I. Mehmed'e karşı Mustafa Çelebi ve Şeyh Bedreddin'e yardım ederek Osmanlılara karşı hareketlerde bulunduğu gibi I. Mehmed'in düzenlediği seferlere yardım etmeye de devam ediyordu. Yani hem Osmanlılara yardım ediyor hem de Osmanlı karşıtı oluşumlara destek veriyordu.

Eflak voyvodası Mircea'ya karşı akrabası Dan rakip olarak ortaya çıkmıştı. Dan, Eflak voyvodası olmak için mücadele başlatarak Osmanlılardan yardım istemişti. I. Mehmed, kardeşleriyle saltanat mücadelesi verirken kendisi aleyhine faaliyetlerde bulunan Mircea'ya karşı Dan'ı destekleme kararı almıştır. Mircea'yı ise Macarlar

Oruç Beğ ile Nişancı Mehmed Paşa, Şeyh Bedreddin'in önce Kefe'ye daha sonra Eflak'a geçtiğini söylemektedir bkz. Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 75; Nişancı Mehmed Paşa, *Hadisât (Nişancı Mehmed Paşa Tarihi ve Osmanlı Tarihi Zeyli)*, (Çev: Enver Yaşarbaş), Kamer Neşriyat, İstanbul, 1983, s. 128.

³⁴⁹ İncelik, "Mehmed I", s. 393; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 254-255.

³⁵⁰ Gölpınarlı, *a.g.e.*, S. X; Fahrettin Öztoprak, "Bir Tarihi Süreç İçinde Şeyh Bedreddin", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 77, (1992), s. 50-51.

³⁵¹ İncelik, "Mehmed I", s. 393; Ocak, *a.g.e.*, s. 193 not 84; Kozan, "a.g.m.", s. 184.

destekliyorlardı.³⁵² I. Mehmed, Dan'ı desteklemek için çıktığı Eflak seferine İsfendiyar Bey'den de yardım istemiştir. İsfendiyar Bey yardım talebini geri çevirmemiş ve oğlu Kasım Bey'i Candaroğulları kuvvetleri ile birlikte yollamıştır (1416-1417).³⁵³

İki taraf arasında gerçekleşen mücadeleyi Osmanlıların desteklediği Dan kazanmıştır. Eflak voyvodası Mircea durumun kötüye gitmesi üzerine başka çaresi kalmayarak Osmanlılarla anlaşmıştır.³⁵⁴ Böylece İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'in de yer aldığı Eflak seferi son bulmuş oluyordu.

2.8.12. İsfendiyar Bey'in Oğlu Şehzade Kasım Bey'in İsyanı

Kasım Bey, Eflak seferinden sonra babasının yanına dönmeyerek I. Mehmed'in yanında kalmak istemiştir. Bu hareketinin sebebi muhtemelen İsfendiyar Bey'in Çankırı, Kalecik ve Tosya'yı diğer oğlu Hızır Bey'e vermek istemesi ve bu durumun bir şekilde Kasım Bey tarafından öğrenilmesidir.³⁵⁵

Kasım Bey, I. Mehmed ile görüşme yaparak babasının yanına Candaroğulları topraklarına geri dönmek istemediğini, eğer kabul edilirse Osmanlı hizmetinde bulunmak istediğini söylemiştir. I. Mehmed bu isteği kabul ederek ona Osmanlı topraklarından tımar vermiştir. Ayrıca İsfendiyar Bey'e de elçi göndererek Candaroğulları toprakları olan Tosya, Çankırı, Kalecik, Kastamonu ve Bakır Küresi'nin Kasım Bey'e verilmesini istemiştir.³⁵⁶

Osmanlı kroniklerinde İsfendiyar Bey'in kendisinden istenilen yerleri oğlu Kasım Bey yerine I. Mehmed'e mücadelesiz bir şekilde verdiği kaydedilmiştir.³⁵⁷ Memlük tarihçisi Makrîzî'nin (ö. 1442) *Kitab es-Sulûk* (Kitabu's-Sülûk) isimli eserinde ise bahsedilen bu dönemde I. Mehmed'in, İsfendiyar Bey üzerine sefer düzenlediği geçmektedir. İsfendiyar Bey'den Sinop ve Bafra dışında Kastamonu, Tosya, Çankırı, Kalecik ve Bakır Küresi gibi neredeyse bütün Candaroğulları toprakları istenmişti.

³⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 355; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 246.

³⁵³ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 92; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 212; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 535-537; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 73; İdris-i Bitlisî, *a.g.e.*, C. II, s. 271.

³⁵⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 355-356; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 247.

³⁵⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 130-131; Yakupoğlu, *"İsfendiyar Bey ve Zamanı"*, s. 74; Günel, "a.g.m.", s. 513.

³⁵⁶ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 93-94; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 213; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 539; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, 185-186.

³⁵⁷ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 155; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 213; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 539-541; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 94; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, 185-186.

Bunlardan Kastamonu Candaroğulları Devleti'nin başkenti olduğu gibi Kastamonu ve Bakırküresi'nden maden işletilerek önemli bir gelir elde edilmekteydi. İsfendiyar Bey'in bu kadar ağır bir teklifi mücadelesiz bir şekilde kabul etmesi mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak İsfendiyar Bey kendisinden istenilen toprakları vermek istememiş ve bunun sonucunda I. Mehmed ordusuyla birlikte Kastamonu üzerine hareket etmiştir.³⁵⁸

İsfendiyar Bey, I. Mehmed'in üzerine geldiği haberini alması üzerine başkent Kastamonu'dan ayrılarak savunulması daha kolay olan Sinop şehrini çekilmiştir. Fakat I. Mehmed'in Sinop şehrini kararlı bir şekilde kuşatması üzerine Osmanlılar ile anlaşmaktan başka çaresi kalmamıştır.³⁵⁹

İsfendiyar Bey, veziri Vaiz Mehmed'i (Muhammed) çeşitli hediyeler ile I. Mehmed'in veziri Bayezid Paşa'ya göndererek, Kastamonu ile Bakır Küresi'ni kendisine bırakılmasını, Çankırı, Tosya ve Kalecik'i ise oğlu Kasım Bey yerine bizzat Osmanlılara vereceğini söyleyerek kuşatmanın kaldırılması ve iki taraf arasında barış yapılmasını istemiştir. I. Mehmed, İsfendiyar Bey'in sunduğu teklifi kabul etmiş ve iki devletin sınırı Ilgaz dağı olarak belirlenmiştir.³⁶⁰ Ayrıca İsfendiyar Bey, I. Mehmed adına hutbe okutacak ve sikkeleri onun adına bastıracaktı.³⁶¹ Bahsedilen mücadele ve sonrasında yapılan anlaşma Kasım 1416 (H. 819) yılında gerçekleşmiştir.³⁶²

2.8.13. İsfendiyar Bey'in Samsun'u (Müslüman Kısmını) Ele Geçirmesi ve Elden Çıkması

İsfendiyar Bey, Osmanlılar aleyhine meydana gelen olaylar ve Canik bölgesindeki beylerin birbirleriyle mücadele etmeye başlamasından faydalanarak Samsun şehrini ele geçirmiştir.

Karakoyunlu Devletinin (1351-1469) Erzincan valisi Pir Ömer Bey, Osmanlılara bağlı Şarki Karahisar'ı ele geçirmeye çalışmıştı. Bunun üzerine şehrin

³⁵⁸ Cüneyt Kanat, *"Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri İle İlgili Kayıtlar"*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı), İzmir, 1991, s. 41-42.

³⁵⁹ Kanat, *"a.g.t."*, s. 41-42.

³⁶⁰ Aşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 155; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 94; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 186; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 213. Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 539-541.

³⁶¹ Kanat, *"a.g.t."*, s. 41.

³⁶² Kanat, *"a.g.t."*, s. 41-42.

yöneticisi Hasan Bey b. Melik Ahmed, I. Mehmed'in oğlu şehzade Murad'a başvurarak yardım istemişti. Bu şekilde Karakoyunlular, Osmanlı topraklarında faaliyet göstermeye başlamışken aynı zamanda Canik bölgesinde de Hasan Bey b. Alp Arslan harekete geçerek bölgenin valisi Cüneyd Bey'i yenerek öldürmüştü.³⁶³ İsfendiyar Bey meydana gelen bu mücadeleleri ciddi şekilde takip ederek en uygun zamanda harekete geçerek Samsun'un Müslüman kısmını ele geçirmiş ve şehrin yönetimini oğlu Hızır Bey'e vermiştir (1417-1418).³⁶⁴ Böylece Bafra'dan sonra Samsun'da Candaroğulları Devleti'nin topraklarına katılmış ve devletin doğu sınırları Samsun'a kadar uzanmıştır.

I. Mehmed, Candaroğulları Devleti'nin hâkimiyeti altındaki Samsun'a 1418 yılında düzenlediği seferde ele geçiremedi.³⁶⁵ Seferin başarısız olmasından sonra ikinci kez Samsun'u ele geçirmek için harekete geçti. Öncü birliklerin başındaki Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey, Samsun'u kuşattı.³⁶⁶ Samsun şehrini savunan İsfendiyar Bey'in oğlu Hızır Bey, I. Mehmed'in Merzifon'da çadır kurduğunu ve üzerine doğru geldiğini haber alması üzerine şehri savunmaktan vazgeçmiştir. I. Mehmed'in yakınlarına ve adamlarına haber göndererek Osmanlılara teslim olacağını bildirmiş³⁶⁷ ve şehrin anahtarını teslim etmiştir (1420).³⁶⁸

Hızır Bey'in Samsun şehrini neden mücadele etmeksizin I. Mehmed'e teslim ettiği konusunda Osmanlı kroniklerinde; Candaroğulları'nın elindeki Müslüman Samsun'un diğer Samsun şehri olmaksızın bir değeri, canlılığı olmadığı ve bu şehrin

³⁶³ Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 186; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 95-96; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, 212-213.

³⁶⁴ Yakupoğlu, "*İsfendiyar Bey ve Zamanı*", s. 79-79.

³⁶⁵ Halil İnalçık, "Murad II", *İA*, C. VIII, İstanbul, 1979, s. 598; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 94; Varlık, "a.g.m.", s. 557; Yakupoğlu, "*İsfendiyar Bey ve Zamanı*", s. 79; Günal, "a.g.m.", s. 513.

³⁶⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, C. II, s. 96-97. Âşık Paşazade, Mehmed Neşrî, ve Matrakçı Nasuh'ta Rum Beylerbeyi'nin gavur Samsun'dan her gün Hızır Bey'in emrindeki Müslüman Samsun'a saldırılarda bulunduğu geçmektedir bkz. Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 156; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 541; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 213.

³⁶⁷ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, C. II, s. 97.

³⁶⁸ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, C. II, s. 97; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 187. Samsun'un Candaroğulları Devleti'nin elinden çıktığı tarih konusunda farklı görüşler yer almaktadır. 1417-1418 (H. 821) için bkz. Münecimbaşı, *a.g.e.*, s. 186-188; Hadidi, *a.g.e.*, s. 150. H. 821 Muharrem (1418) için bkz. Hüseyin Hüsameddin, *a.g.e.*, C. III, s. 114. 1419-1420 (H. 822) için bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, C. II, s. 97; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 212-213. 1421 (H. 824) için bkz. Nihal Atsız, "Fatih Sultan Mehmed'e Sunulmuş Tarihi Bir Takvim", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, S. 3, (1957), s. 20; aynı müellif, "Hicri 858 Yılına Ait Takvim", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. IV, (1975), s. 262; İnalçık, "Murad II", *DİA*, s. 164; Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 49.

Osmanlılar tarafından ele geçirilmesiyle birlikte Müslüman Samsun şehri için rahatlık olmayacağını düşündüğünden dolayı bu kararı aldığı geçmektedir.³⁶⁹

I. Mehmed, Hızır Bey'i Osmanlı hizmetini almak için girişimde bulunduysa da Hızır Bey bu teklifi kabul etmemiş ve babasının yanına dönmek istemiştir. I. Mehmed bu isteği kabul ederek çeşitli hediyeler ve Candaroğulları topraklarına yapacağı yolculuk için gerekli ihtiyaçları da yanına verip gitmesine izin vermiştir.³⁷⁰

Samsun şehrinin elden çıkmasıyla birlikte Candaroğulları topraklarının sınırları doğuda Sinop, Güneyde Ilgaz dağları, Batıda ise Araç kasabasının doğusu olmuştur.³⁷¹

2.8.14. İsfendiyar Bey'in Oğlu Kasım Bey'in Elindeki Toprakları

Geri Alması ve II. Murad'ın Müdahalesi

I. Mehmed'in 1421 yılında vefat etmesinin ardından Osmanlı İmparatorluğu tahtına oğlu II. Murad geçmişti. II. Murad hükümdar olmasından kısa bir süre sonra amcası Çelebi Mustafa'nın (Düzmece/Düzme) saltanat mücadelesi başlatmasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğunda iç karışıklıklar meydana gelmişti.³⁷² İsfendiyar Bey bu durumdan yararlanarak oğlu Kasım Bey'in yönetimindeki Osmanlı toprakları; Çankırı, Tosya ve Kalecik'i tekrar ele geçirmiştir (1421).³⁷³

II. Murad, İsfendiyar Bey'in Çankırı, Tosya ve Kalecik'i ele geçirmesinden sonra Candaroğulları topraklarına kuvvet sevk etmiş, İsfendiyar Bey bu durum karşısında Sinop'a çekilmiş ve Osmanlı tehlikesine son vermek için Anadolu beyleri ile iletişime geçerek yardım etmelerini istemiştir. Anadolu beylerinin yardımıyla 1421 yılında barış sağlanmıştır.³⁷⁴

³⁶⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 156-157; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 541; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 213.

³⁷⁰ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 157; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 97; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 187. Kazım Dilcimen, Hızır Bey'in babasının yanına değil Bafra'ya döndüğünü söylemektedir bkz. Kazım Dilcimen, *Samsun Tarihinde Önemli Olaylar*, Samsun Halkevi Yayınları, Samsun, 1947, s. 35.

³⁷¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 132.

³⁷² İncalcık, "Murad II", *DİA*, s. 164-165.

³⁷³ İncalcık, "Murad II", *İA*, s. 599; aynı müellif: "Murad II", *DİA*, s. 165; Yücel, "Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439", s. 170-171; Varlık, "a.g.m.", s. 557; Yakupoğlu, "*İsfendiyar Bey ve Zamanı*", s. 82-83; Günel, "a.g.m.", s. 513.

³⁷⁴ İncalcık, "Murad II", *İA*, s. 599; aynı müellif: "Murad II", *DİA*, s. 165; Yücel, "Candar-oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439", s. 170-171; Varlık, "a.g.m.", s. 557; Yakupoğlu, "*İsfendiyar Bey ve Zamanı*", s. 82-83.

2.8.15. İsfendiyar Bey'in (Küçük) Mustafa Çelebi'ye Yardım Etmesi ve Osmanlılarla Borlu Savaşı

I. Mehmed'in oğlu Mustafa Çelebi (ö. 1423) babasının ölümünden sonra Osmanlı tahtına geçmek için abisi II. Murad'a karşı mücadele başlatmıştı.³⁷⁵ Bunun üzerine İsfendiyar Bey, II. Murad'a karşı harekete geçmiş³⁷⁶ ve Taraklıborlu'ya (Safranbolu) kadar ilerledi. II. Murad kardeşi Mustafa Çelebi ile olan mücadelesini bitirdikten sonra İsfendiyar Bey üzerine harekete geçti. Yenişehir'e geldiği sırada İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey ona katıldı.³⁷⁷ II. Murad, Bolu'ya geldiği sırada yanında Kasım Bey'in olduğunu öğrenen İsfendiyar Bey'in kuvvetlerinden bir kısmı Osmanlı tarafına geçmiştir.³⁷⁸

İsfendiyar Bey ile II. Murad'ın kuvvetleri Borlu'da karşı karşıya gelmişlerdir.³⁷⁹ İki taraf arasındaki mücadeleyi İsfendiyar Bey kaybetmiş ve savaş meydanını terk ederken Osmanlı ordusunda yer alan Kapıcıbaşı Yahşi Bey tarafından aldığı darbe ile de yaralanmış³⁸⁰ ve bir kulağının işitme yetisini kaybetmiştir.³⁸¹

İsfendiyar Bey, Osmanlılara karşı savaşı kaybedip canını zor kurtardıktan sonra yaralı bir şekilde Sinop'a geri çekilmek zorunda kalmıştır.³⁸² Muhtemelen doğrudan Sinop'a gitme sebebi II. Murad'ın Candaroğulları topraklarına saldırmaya devam edeceğini düşünmesiydi. Nitekim II. Murad, İsfendiyar Bey'i Borlu'da yenmesinden sonra Candaroğulları topraklarına girerek başkent Kastamonu'yu ele geçirdiği gibi Candaroğulları Devleti'nin en büyük gelir kaynaklarından biri olan Bakır Küre'sini de

³⁷⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 390-393; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 275-277.

³⁷⁶ İncelik, "Murad", *DİA*, s. 165.

³⁷⁷ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 173-174; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 219; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 139; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 575.

³⁷⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 139; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 575. Nişancı Mehmed Paşa, İsfendiyar Bey'in kuvvetlerinden bir kısım askerin savaş sırasında Kasım Bey tarafına geçtiğini söylemektedir bkz. Nişancı Mehmed Paşa, *a.g.e.*, s. 133.

³⁷⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 139; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 575-577; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 206; Hadidi, *a.g.e.*, s. 167. Uzunçarşılı savaşın Bolu ile Gerede arasında veya Safranbolu dışında gerçekleşmiş olabileceğini söylemektedir bkz. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 132.

³⁸⁰ Matrakçı Nasuh ve Mehmed Neşri İsfendiyar Bey'in bozdoğan darbesi yediğini kaydetmişlerdir bkz. Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 219; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 577. Hoca Sadettin Efendi, İsfendiyar Bey'in kılıç ile darbe yediğini söylemektedir bkz. Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 139.

³⁸¹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 139; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 577; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 219.

³⁸² Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 139; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 577; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 343; Matrakçı Nasuh Efendi, *a.g.e.*, s. 219; Nişancı Mehmed Paşa, *a.g.e.*, s. 132-133.

ele geçirmiş ve bölgedeki bakır madeni Osmanlılar tarafından işletilmeye başlanmıştır.³⁸³

İsfendiyar Bey, II. Murad'ın bu seferi sırasında Sinop ve çevresi dışında neredeyse bütün topraklarını kaybetmişti. Ayrıca Sultan II. Murad'ın ısrarlı bir şekilde sefere devam etmesi devletin geleceğini tehlikeli bir hale getirmişti. Bunun üzerine İsfendiyar Bey, II. Murad ile barış yapmak için oğlu Murad Bey ile bir mektup yollamıştır.³⁸⁴ Bu mektubun içeriği Âşık Paşazade'de şöyle geçmektedir:

*Oğul Murad Han! Baban, deden bana hep ihsanda bulunmuşlardır. Şimdi sen hatır bilir mürüvvet sahibi bir padişahsın. Benim bu edepsizliğime bakma. Kerem ve lütfeyle, bana iyilik yap. Sana kızımı verdiğim gibi, her yıl orduna gelip hizmetler edeyim, her ne gerekse yerine getireyim.*³⁸⁵

İsfendiyar Bey, II. Murad ile barış görüşmelerinin olumsuz sonuçlanabilme ihtimaline karşı Osmanlı devlet adamlarına elçi ile birlikte çeşitli hediyeler göndererek kendisiyle II. Murad'ın arasında barışın sağlanması konusunda yardım etmelerini istemiştir.³⁸⁶ Osmanlı devlet adamları, II. Murad'ı İsfendiyar Bey ile barış yapılması konusunda ikna etmişlerdir.³⁸⁷ Böylece II. Murad, İsfendiyar Bey'in barış teklifini kabul etmiş ve iki taraf arasında anlaşma meydana gelmiştir (1423 sonu, 1424 başları).³⁸⁸

Candaroğulları ile Osmanlılar arasında yapılan barış anlaşmasına göre; İki devlet arasındaki sınır Ilgaz dağları olmuştur.³⁸⁹ II. Murad tarafından ele geçirilen Kastamonu ve Bakır Küresi İsfendiyar Bey'e geri verilecek³⁹⁰ fakat Bakır Küresi gelirlerinin bir

³⁸³ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 140; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 577. Müneccimbaşı'da Borlu'daki savaştan sonra İsfendiyar Bey hemen Osmanlılardan aman dilemiş ve kızını da Sultan Murad'a vererek barış yapmak istemiştir. II. Murad bu isteği kabul etmiş ve İsfendiyar Bey'e Sinop ve civarın dışında yer bırakılmadığı geçmektedir bkz. Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s. 206.

³⁸⁴ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 140; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 577; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 219.

³⁸⁵ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174. Aynı mektubun içeriği değişik ifadelerle Matrakçı Nasuh ve Mehmed Neşri'de geçmektedir bkz. Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 219; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 577.

³⁸⁶ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 140. Âşık Paşazade, İsfendiyar Bey'in Osmanlı devlet adamlarına kızıl filori göndererek rüşvet teklif ettiğini söylemektedir bkz. Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174.

³⁸⁷ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 174.

³⁸⁸ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 96; Yakupoğlu, *“İsfendiyar Bey ve Zamanı”*, s. 85; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 289.

³⁸⁹ Yakupoğlu, *“İsfendiyar Bey ve Zamanı”*, s. 85-86.

³⁹⁰ Yaman, *a.g.e.*, s. 132; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 96; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 132; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 278; Varlık, *“a.g.m.”*, s. 557; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 289-290.

kısmı II. Murad'ın olacaktır.³⁹¹ Candaroğulları, Osmanlıların istediği zaman seferlere yardımcı kuvvet gönderecektir.³⁹² Böylece Candaroğulları Osmanlı Devletine bağlı hale gelmiştir.³⁹³

İsfendiyar Bey, II. Murad ile anlaşma sağlamak için torununu onunla evlendirme vaadinde bulunmuştu. II. Murad, Rumeli'de iç meseleleri hallettikten sonra Bursa'ya gelerek İsfendiyar Bey'in torunuyla evlenmek için düğün hazırlıklarına başlamıştır (1425).³⁹⁴ Gelinin Candaroğulları topraklarından Bursa'ya getirilmesi için kalabalık bir heyet gönderilmiştir. Bu heyette Çaşnigirbaşı Elvan Bey, hadım Şerafeddin Paşa ile Reyhan Paşa ve kadınlardan Hacı Halil Paşa'nın eşi Dadu (Dadı) Hatun, Halil Paşa'nın annesi Meriç (Meric) Böle (Bola-Bala), ve II. Murad'ın ana diye hitap ettiği Germiyanoglu Yakup Bey'in hanımı Paşa Kirece (Kireçe) de yer almaktaydı.³⁹⁵

Kastamonu'ya gelen Osmanlı heyeti, Candaroğulları tarafından iyi bir şekilde misafir edilmiş ve İsfendiyar Bey'in torunu Hatice Hatun heyetteki Dadu ile Kirece hatuna emanet edilmiştir. İsfendiyar Bey, kıymetli eşyalar ve mücevherlerden meydana gelen çeyizi güvendiği adamları aracılığıyla heyet ile göndermiştir.³⁹⁶ Heyetin gelini Bursa'ya getirmesiyle birlikte düğün yapılmıştır (1425).³⁹⁷

II. Murad, İsfendiyar Bey'in torunuyla evlenmesinden sonra kardeşi Selçuk Hatun'u İsfendiyar Bey'in oğlu İbrahim Bey ile diğer kız kardeşi Sultan Hatun'u da İsfendiyar Bey'in diğer oğlu Kasım Bey ile evlendirmiştir.³⁹⁸

³⁹¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 132; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 278. Gelirin ne kadar olduğu bilinmemekle birlikte büyük bir kısmının Osmanlılara verileceğini söyleyenler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 96; Varlık, "a.g.m.", s. 577. Bakır gelirinin tamamının Osmanlılara terk edildiğini söyleyenler için bkz. Danişmend, *a.g.e.*, C. I, s. 190; Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. I, (Haz: Mümin Çevik – Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 456.

³⁹² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 132-133; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 278; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 96; Varlık, "a.g.m.", s. 577.

³⁹³ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 96; Varlık, "a.g.m.", s. 577; Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, s. 290.

³⁹⁴ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 176; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 142; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 220; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 579; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 207; Hadidi, *a.g.e.*, s. 170.

³⁹⁵ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 176; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 142; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 220; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, 579-581.

³⁹⁶ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 143.

³⁹⁷ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. II, s. 142; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. I, s. 207.

³⁹⁸ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 96.

İsfendiyar Bey, II. Murad ile yaptığı anlaşma gereği II. Murad'ın 1437-1438 (H. 841) yılındaki Macaristan seferine Candaroğlu kuvvetlerini göndermiştir.³⁹⁹

2.8.16. İsfendiyar Bey Döneminde Memlûklüler İle İlişkiler

İsfendiyar Bey döneminde Candaroğulları ile Memlûklüler arasında bir dönem gerginlik yaşanmasına rağmen genel olarak dostane bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Timurlu hükümdarı Şâhruh'un (1405-1447) 1416 yılındaki mektubuna, I. Mehmed Çelebi tarafından verilen cevapta; birçok Anadolu beyinin Mısır hükümdarları ile ilişki içinde oldukları ve hatta ittifak meydana getirdikleri geçmektedir. Mektupta adı geçen beylerden biri de İsfendiyar Bey'dir.⁴⁰⁰ İsfendiyar Bey, 1429 yılında çeşitli hediyeler ile Memlûk Sultanına elçisini göndermiş, Memlûk Sultanı kendisine gelen elçi vasıtasıyla İsfendiyar Bey'e çeşitli hediyeler göndermiştir.⁴⁰¹

Candaroğulları ile Memlûklüler arasındaki ilişkiler iyi bir şekilde devam ederken, Memlûk Sultanı olmak için birbiriyle mücadele eden iki emirden birinin Candaroğulları topraklarına gelmesiyle birlikte iki taraf arasında gerginlik meydana gelmiştir. 1421 yılında Memlûk Sultanı Tatar'ın Kahire'de vefat etmesiyle birlikte atabey Barsbay ile naib Canbek el-Sufi'nin (Canibeg) arasında taht mücadelesi başlamıştı. Barsbay'ın mücadeleyi kazanarak Memlûk sultanı olmasıyla birlikte Canbek tutuklanarak İskenderiye'de hapsedilmişti. Canibeg 1423 yılında bir şekilde hapisten kaçmayı başararak önce Suriye'ye daha sonra ise Anadolu'ya gelmişti.⁴⁰² Canbek Anadolu'da farklı bölgelerde bir müddet ikamet ettikten sonra Candaroğulları topraklarına gelerek 1434-1435 (H. 838) tarihinde İsfendiyar Bey'e sığınmıştı.⁴⁰³ İsfendiyar Bey'in Memlûk Sultanı Barsbay'a karşı Canibeg'i himaye etmesinin ne gibi bir karşılığı olduğu bilinmemektedir.

³⁹⁹ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 87.

⁴⁰⁰ Namıq Musalı, Cevdet Yakupoğlu, "Candaroğlu İsfendiyâr Bey'in Timurlu Hükümdarı Mîrzâ Şâhruh'a Gönderdiği Farsça Mektup (1430)", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. III, S. 2, (2020), s. 406.

⁴⁰¹ Kazım Yaşar Kopraman, "Memlûk Kaynaklarına Göre XV. Yüzyılda Kastamonu ve Çevresi", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu: Tebliğler*, (Kastamonu, 19-21 Ekim 1988), 1989, s. 19-20; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 98.

⁴⁰² Kürşat Solak, "Memlûk Devleti ve Kuzey Anadolu", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, S. 3, (2012), s. 117.

⁴⁰³ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 98; Yakupoğlu, "İsfendiyar Bey ve Zamanı", s. 92.

2.8.17. İsfendiyar Bey'in Vefatı

İsfendiyar Bey, 26 Şubat 1440 (H. 22 Ramazan 843) yılında Sinop'ta vefat etmiştir. Kabri Sinop'ta yer alan İsfendiyaroğulları (Candaroğulları) türbesindedir.⁴⁰⁴

İsfendiyar Bey elli beş yıl hükümdarlık yaptığı Candaroğulları Devleti'nde siyasi ve askerî faaliyetleri sonucunda büyük bir ün kazanmıştı. Nitekim devletin adı İsfendiyaroğulları diye anıldığı gibi bugün Kastamonu ve civarında yer alan Küre Dağları İsfendiyar Bey'e ithafen İsfendiyar Dağları olarak bilinmektedir.

İsfendiyar Bey döneminde Candaroğulları Devleti ekonomi alanında oldukça gelişmişti. Karadeniz'in önemli iki güçlü devleti Venedik ve Cenevizliler ile ticaret yapılmaktaydı. Kastamonu'dan elde edilen ve en önemli ihraç ürünleri olan sof ile bakır cevheri bu devletlere satılmaktaydı.⁴⁰⁵

İsfendiyar Bey döneminde Candaroğulları Devleti'nde ilmi ve kültürel alanda önemli büyük gelişmeler kaydedilmiştir. İsfendiyar Bey adına Mü'min b. Mukbil-i Sinobî göz hastalıklarına dair tıp kitabı *Miftahu'n-nur ve Haza'inü's-sürur*⁴⁰⁶ isimli eseri ve *Aynü'l-hayât fi tefsir-i kelimat Haliki'l-beriyat bi-irad-ı ahseni'l-i'tirazat* isimli yazarı bilinmeyen bir Türkçe tefsir kitabı kaleme alınmıştır.⁴⁰⁷ Ferîdüddin Attâr'ın (ö. 1221) evliya menkıbelerine dair yazmış olduğu *Tezkiretü'l-evliyâ* eseri yazarı bilinmeyen biri tarafından İsfendiyar Bey adına Türkçeye tercüme edilmiştir.⁴⁰⁸ İsfendiyar Bey çocuklarının eğitime önem vermiş ve İbrahim Bey için *Cevahiru'l-Esdaf (Asdaf)* isimli eseri yazarı bilinmeyen Türkçe tefsir kitabını yazdırtmıştır.⁴⁰⁹ Hızır

⁴⁰⁴ İsfendiyar Bey'in mezar kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 38-39; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 163-164; Mehmet Behçet, "Sinop Kitabeleri", *TTEM (Yeni Seri)*, C. I, S. 2, (1929), s. 40-41; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 311-312; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 169; Esemeli, "a.g.t.", s. 120-121; Özkarcı, "a.g.m.", s. 440-442.

⁴⁰⁵ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 98; Günel, "a.g.m.", s. 514.

⁴⁰⁶ Mehmet Fuat Köprülü, "Anadoluda Türk Dil ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış II (XV. Asır)", *Yeni Türk Mecmuası*, C. I, S. 5, (1933), s. 377; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 143.

⁴⁰⁷ Ahmed Ateş, "Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. II, S. 3-4, (1948), s. 174; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 28-29.

⁴⁰⁸ Yakupoğlu, "İsfendiyar Bey ve Zamanı", s. 226; Reşat Öngören, "Tezkiretü'l-Evliyâ", *DİA*, C. XLI, İstanbul, 2012, s. 75. Eser hakkında bilgi ve içerik için bkz. Serhat Küçük, "XVI. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)", (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora), İstanbul, 2011.

⁴⁰⁹ Eser hakkında bilgi için bkz. not 287.

Bey için Arapça *Miracnâme* eserini Kâtip Fahreddin Farsça'ya tercüme etmiş ⁴¹⁰ ve Kasım Bey adına yazarı bilinmeyen *Hulâsatü't-tıb* isimli tıp kitabı Türkçe kaleme alınmıştır.⁴¹¹

İsfendiyar Bey, Candaroğulları topraklarında birçok yeni mimari yapılar meydana getirdiği gibi çeşitli mimari yapıları tamir ettirmiştir. Kastamonu'da *İsfendiyar Bey Camii*⁴¹², zaviye⁴¹³, hamam⁴¹⁴ ve Devrekani'de Kasaplar köyünde mescit yaptırmıştır.⁴¹⁵ Sinop, Boyabat'ta ise medrese inşa ettirmiştir.⁴¹⁶ Kastamonu'da yer alan 1403 (H. 806) yılında Frenkşah (Küçük Atabey) mescidini⁴¹⁷, Sinop'ta bulunan Alaaddin Camii'yi 1429-1340 (H. 833) yılında⁴¹⁸ ve 1434-1435 (H. 838) yılında İç Kale'yi tamir ettirmiştir.⁴¹⁹ Kastamonu'da ve Sinop'ta sikkeler bastırmıştır.⁴²⁰

İsfendiyar Bey'in Said Baht Hatun (ö. H. 864) adında bir kızı ve İbrahim (ö. H. 847), Kasım (ö. 1464), Hızır ve Murad isminde ise dört oğlu vardı.⁴²¹

2.9. Tâceddin İbrahim Bey (1440-1443)

İsfendiyar Bey'in vefat etmesinden sonra Candaroğulları Devleti'nin başına oğlu İbrahim Bey geçmiştir (1440).⁴²² İbrahim Bey, oğlu İsmail Bey'e ait 1457 ile 1461 tarihli

⁴¹⁰ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 143.

⁴¹¹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 30; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 143-144.

⁴¹² Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 196-197; Z. Kenan Bilici, "*Kastamonu'da Türk Devri Mimarisi ve Şehir Dokusunun Gelişimi (18.Yüzyıl Sonuna Kadar)*", (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1991, s. 179-180; Nezahat Serin, "*Selçuklu ve Beylikler Dönemi Kastamonu Camileri*", (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2018, s. 92-97.

⁴¹³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 133; Yakupoğlu, "*İsfendiyar Bey ve Zamanı*", s. 216; Yılmaz, "*a.g.t.*", s. 60-61.

⁴¹⁴ Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 364; Bilici, "*a.g.t.*", s. 139-141; Yılmaz, "*a.g.t.*", s. 67-68; Ercan Aksoy, "*Kastamonu Hamamları*", (Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2011, s. 46-52.

⁴¹⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 133.

⁴¹⁶ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 133; Günel, "*a.g.m.*", s. 514.

⁴¹⁷ Kitabe için bkz. Yakupoğlu, "*İsfendiyar Bey ve Zamanı*", s. 194; Gedik, "*a.g.t.*", s. 70-71.

⁴¹⁸ Kitabe için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 16; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 166; Esemeli, "*a.g.t.*", s. 80; Gedik, "*a.g.t.*", s. 79.

⁴¹⁹ Kitabe için bkz. dipnot 289.

⁴²⁰ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 148-149; Arvas, "*a.g.t.*", s. 137-156.

⁴²¹ Günel, "*a.g.m.*", s. 514.

⁴²² Ahmed Tevhid, "*Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyaroğulları veyahud Kızıl Ahmedliler*" s. 391; Ali, "*Candaroğlu Hükümeti*", s. 19; Halil Edhem, *a.g.e.*, s. 305; İsmâil Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Selçûkiyye*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1309, s. 119. Münecimbaşı, İbrahim Bey'in babasının vasiyeti üzerine hükümdar olduğunu söylemektedir bkz. Münecimbaşı, *Sahâifü'l-Âhbar*, C. III, s. 31.

vakfiyelere⁴²³ göre *Tâceddin* (Dinin tacı), *Cevahirü'l Asdaf* adlı esere göre *Sahibü's-seyf ve'l-kalem* (Kılıç ve Kalem Sahibi) ve *Çelebi* unvanlarını kullanmıştır.⁴²⁴

Tâceddin İbrahim Bey'in nerede ve ne zaman doğduğunu bilinmemektedir. Eğitimi hakkında doğrudan bir bilgi sahibi olmamakla birlikte babası İsfendiyar Bey'in onun eğitimi için özen gösterdiği söylenebilir. Nitekim İsfendiyar Bey, oğlu İbrahim Bey'in dini alandaki eğitimi için *Cevahirü'l Asdaf* (*Esdef*) adlı Kuran tefsiri kitabını Türkçeye tercüme ettirmişti.⁴²⁵

Tâceddin İbrahim Bey'in kızı Hatice Hatun, II. Murad evlenmişti (1425). Bu evlilikten kısa bir süre sonra Tâceddin İbrahim Bey, II. Murad'ın kız kardeşi Selçuk Hatun ile evlenmiştir.⁴²⁶

Tâceddin İbrahim Bey'in dönemine dair tarihi kayıtlarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Muhtemelen babası İsfendiyar Bey'in kurmuş olduğu barış ortamını devam ettirmeye çalışmış olmalıdır.⁴²⁷

2.9.1. Tâceddin İbrahim Bey'in Vefatı

Tâceddin İbrahim Bey üç yıllık hükümdarlığının ardından 1443 yılında vefat etmiş ve Sinop'ta bulunan İsfendiyaroğulları türbesine defnedilmiştir.⁴²⁸ Kastamonu'da Aktekke (İbrahim Bey) Camii⁴²⁹ ve Sinop'ta Yalı (Varoş) adında hamam inşa ettirmiştir.⁴³⁰ Kastamonu'da sikke bastırmıştır.⁴³¹

⁴²³ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 99; Yılmaz, "a.g.t.", s. 18, not: 44.

⁴²⁴ Ahundova, "a.g.t.", s. 26.

⁴²⁵ Eserin sahibi İsfendiyar Bey'in emri üzerine oğlu İbrahim Bey için yazdığını belirtmektedir bkz. Ahundova, "a.g.t.", s. 26.

⁴²⁶ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 95-96; Günel, "a.g.m.", s. 513; Çınar, "a.g.m.", s. 23-24.

⁴²⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 99.

⁴²⁸ İbrahim Bey'in mezar kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 36; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 165; Esemeli, "a.g.t.", s. 118; Özkarcı, "a.g.m.", s. 437-438.

⁴²⁹ Yaman, *a.g.e.*, s. 149; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 197-198; Bilici, "a.g.t.", s. 178.

⁴³⁰ Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 379; Esemeli, "a.g.t.", s. 138-139.

⁴³¹ Sikkeler için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 150; Arvas, "a.g.t.", s. 157.

Tâceddin İbrahim Bey'in Hatice Hatun, Hafsa Hatun (ö. H. 846)⁴³² ile Paşa Melek Hatun (ö. H. 840)⁴³³ adında üç kızı ve Yusuf (ö. H. 845)⁴³⁴, İsmail (ö. 1479), Orhan (ö. H. 833)⁴³⁵ ve Kızıl Ahmed isminde dört oğlu vardı.

2.10. Kemâleddin İsmail Bey (1443-1461)

Tâceddin İbrahim Bey'in vefat etmesinden sonra Candaroğulları Devleti'nin başına oğlu İsmail Bey geçmiştir (1443).⁴³⁶ İsmail Bey, 1457 (H. 861) tarihli Kastamonu'da yer alan külliyesine ait vakfiyeye göre⁴³⁷ *Kemâleddin*, Sinop Müzesinde yer alan 1451 (H. 855) tarihine ait bir inşa veya tamir kitabesine göre⁴³⁸ *Fatihü'l-Diyar*, Sinop'ta 1449 (H. 853) yılında yaptırdığı çeşmenin inşa kitabesine⁴³⁹ ve oğlu Yahya Bey'in Sinop'ta İsfendiyoğulları türbesinde yer alan 1460 (H. 864) tarihli mezar kitabesine⁴⁴⁰ göre *Sultan*, Kastamonu'da (Araç) 1448-1449 (H. 852) yılında yaptırmış olduğu hanın inşa kitabesine⁴⁴¹ ve Eflani'de (Küre-i Hadid) yer alan İsmail Bey Camii'nin H. 855 tarihli inşa kitabesine⁴⁴² göre *es-Sultanü'l-Muazzam (Ulu, Büyük Sultan)* unvanlarını kullanmıştır.

Kemâleddin İsmail Bey'in 1419 yılında doğduğuna dair kayıtlar mevcuttur.⁴⁴³ Bu konudaki tarihlendirme Şeyh Bedreddin'in torunu Hafız Halil tarafından dedesinin hayatı üzerine kaleme aldığı *Menakıb-ı Şeyh Bedreddin* isimli esere göre verilmektedir. Adı geçen eserde Şeyh Bedreddin'in Candaroğulları topraklarına geldiğinde dönemin

⁴³² Hafsa Hatun'un kabri Kastamonu'da Hatunlar türbesinde yer almaktadır. Mezar kitabesi için bkz. Behçet, *Anadolu Türk Asar ve Mahkukatı Tettebbuatına Esas*, s. 76; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 273-275.

⁴³³ Paşa Melek Hatun'un kabri Kastamonu'da Hatunlar türbesinde yer almaktadır. Mezar kitabesi için bkz. Behçet, *Anadolu Türk Asar ve Mahkukatı Tettebbuatına Esas*, s. 73; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 276; Yakupoğlu, *"İsfendiyar Bey ve Zamanı"*, s. 209.

⁴³⁴ Yusuf Bey'in kabri Kastamonu'da Hatunlar türbesinde yer almaktadır. Mezar kitabesi için bkz. Behçet, *Anadolu Türk Asar ve Mahkukatı Tettebbuatına Esas*, s. 74; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 277-278.

⁴³⁵ Orhan Bey'in kabri Kastamonu'da Hatunlar türbesinde yer almaktadır. Mezar kitabesi için bkz. Behçet, *Anadolu Türk Asar ve Mahkukatı Tettebbuatına Esas*, s. 73; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 278.

⁴³⁶ Münecimbaşı, *Sahâifü'l-Âhbar*, C. III, s. 31.

⁴³⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 100.

⁴³⁸ Mehmet Behçet, "Sinop Kitabeleri", *TTEM (Yeni Seri)*, C. I, S. 4, (1930), s. 49; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 190; Gedik, *"a.g.t."*, s. 88-89.

⁴³⁹ Hüseyin Hilmi, *a.g.e.*, s. 62; Ülkütaşır, *a.g.m.*, s. 185-186; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 389; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, C. I, s. 174; Gedik, *a.g.t.* s. 112.

⁴⁴⁰ Hüseyin Hilmi, *a.g.e.*, s. 39; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 168; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 314; Esemeli, *"a.g.t."*, s. 121.

⁴⁴¹ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 173; Yılmaz, *"a.g.t."*, s. 65; Gedik, *"a.g.t."*, s. 86.

⁴⁴² Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 226; Yılmaz, *"a.g.t."*, s. 43-44; Gedik, *"a.g.t."*, s. 90; Erdal Eser, "Küre-i Hadid Köyü'nde Candaroğlu İsmail Bey Camii", *Vakıflar Dergisi*, S. 26, (1997), s. 237-238.

⁴⁴³ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, s. 135; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 84; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 100, not 302a.

hükümdarı İsfendiyar Bey'in bir oğlunun dünyaya geldiği ve yeni doğan bebeğe Şeyh Bedreddin'in İsmail ismini verdiği geçmektedir. Esere göre bu olay H. 822 Cemaziye'l-evvel (1419) yılında gerçekleşmiştir.⁴⁴⁴ Fakat biz Şeyh Bedreddin'in 1416 yılında Candaroğulları topraklarına geldiğini ve burada çok uzun kalmayarak aynı yıl içerisinde terk ettiğini söylemiştik.⁴⁴⁵ Bu bilgi ışığında Kemâleddin İsmail Bey'in 1416 yılında doğduğu söylenebilir.

Kemâleddin İsmail Bey'in eğitimi hakkında doğrudan bir bilgi bulunmamakla birlikte kendisinin iyi bir eğitim aldığı söylenebilir. Çünkü dedesi İsfendiyar Bey'in oğullarının eğitimi için özen gösterdiğini ve oğullarının çeşitli konulardaki eğitimleri için Türkçeye kitaplar tercüme ettirmişti. Muhtemelen İsfendiyar Bey bu özeni sadece oğullarına göstermemiş, torunlarına da aynı şekilde iyi eğitim almaları için uygun ortamı ve olanakları sağlamış olmalıdır. Ayrıca Kemâleddin İsmail Bey'in babası Tâceddin İbrahim Bey de iyi eğitim almış biri olarak oğlu İsmail Bey'in eğitime önem vermiş olmalıdır. Kemâleddin İsmail Bey özellikle dini alanda iyi bir eğitim aldığını bu alanda kitap yazmasından anlaşılmaktadır. *Hulviyyât-ı Şâhî* kitabında İslam dinine dair birçok konuda kendine özgü yorumları bulunmaktadır.

Kemâleddin İsmail Bey, Osmanlı hanedanlığına damat olan altıncı Candaroğlu hanedan üyesidir. Şehzade iken 1440 yılında II. Murad'ın kızı Hatice Sultan ile evlenmiştir.⁴⁴⁶

2.10.1. Kemâleddin İsmail Bey Döneminde Kardeşi Kızıl Ahmed Bey'in İsyanı

Kemâleddin İsmail Bey, hükümdar olmasından kısa bir süre sonra taht iddiasında bulunan kardeşi Kızıl Ahmed Bey ile meşgul olmak zorunda kalmıştır.⁴⁴⁷ Kızıl Ahmed Bey mücadelesine destek vermesi için Osmanlı İmparatorluğuna başvurmuş, Osmanlılar destek vermemiş fakat himayesine alarak Bolu sancağına yönetici olarak tayin etmişlerdir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁴ Hafız Halil, *Şeyh Bedreddin Menakıbnamesi*, (Çev: Mehmet Kanar), Tekin Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 164-165. Ayrıca eserde İsmail Bey yanlış bir şekilde İsfendiyar Bey'in oğlu olarak geçmektedir.

⁴⁴⁵ Bu konu hakkında detaylı bilgi için İsfendiyar Bey dönemine bkz. s. 74-76.

⁴⁴⁶ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 84; Çınar, "a.g.m.", s. 25.

⁴⁴⁷ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 100.

⁴⁴⁸ İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter*, (Haz: Şerafettin Turan), TTK, Ankara, 1957, s. 185-186; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't Tevârih*, C. III, (Çev: İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları,

2.10.2. Kemâleddin İsmail Bey Döneminde Osmanlılar İle İlişkiler

Kemâleddin İsmail Bey döneminde Candaroğulları Devleti ile Osmanlılar arasındaki ilişkiler hükümdarlığının ilk dönemlerinde dostane bir şekilde devam etmiştir. Kemâleddin İsmail Bey iki taraf arasında kurulan barış ortamının devam ettirmeye yönelik birçok faaliyette bulunmuştur. Fakat II. Mehmed'in Candaroğulları Devleti'ne tehdit oluşturmaya başlamasıyla politika değişikliğine gitmek zorunda kalmıştır.

II. Murad döneminde Edirne'de bulunan Cyriacus (Ciriaco) Pizziccolli (ö. 1453-1455)⁴⁴⁹, arkadaşına 22 Mayıs 1444 tarihinde yazmış olduğu mektupta; kendisinin elçilerle birlikte II. Murad'ın huzuruna çıktığı sırada Candaroğulları Devleti'nin hükümdarı Kemâleddin İsmail Bey'in elçilerini, II. Murad'a değerli hediyeleri sunarken gördüğünü yazmıştır.⁴⁵⁰

Osmanlı İmparatorluğu tahtına II. Murad'ın yerine II. Mehmed'in geçmesiyle birlikte Osmanlılar ile Candaroğulları arasında kurulan barış ortamı bir süre daha devam etmiştir. Kemâleddin İsmail Bey, II. Mehmed'in İstanbul kuşatmasına katılmıştır.⁴⁵¹ II. Mehmed'in emri ile 27 Mayıs 1453 gününde son kez yapılacak hücum öncesinde elçi olarak Bizans İmparatorunun yanına giderek şehri teslim etmesini istemiştir. Bizans İmparatorunun teklifi kabul etmemesi üzerine Osmanlı karargâhına geri dönmüştür.⁴⁵²

İstanbul, 1979, s. 42; Müneccimbaşı Ahmet Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. II, (Çev: İsmail Erünsal), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 323.

⁴⁴⁹ İtalyan tüccar, gezgin ve antikacı.

⁴⁵⁰ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 101.

⁴⁵¹ Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1451-1538)*, C. II, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 34; Halil İncılık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, C. I, TTK, Ankara, 1954, s. 123; Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 103; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 84.

⁴⁵² Halil İncılık, "Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası", (Çev: Orhan Bilgin), *Dünya Kenti İstanbul*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1996, s. 28; Chedomil Mijatovich, *1453 İstanbul'un Fethi*, (Çev: Müberra Güney), Nokta Yayınları, İstanbul, 2011, s. 197-200; Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, (Çev: Dost Körpe), Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 92; Steven Runciman, *Konstantiniye Düştü*, (Çev: Derin Türkömer), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972, s. 196; Feridun Emecen, "İstanbul'un Fethi", *DİA*, C. XXIII, İstanbul, 2001, s. 216; Erhan Afyoncu, Coşkun Yılmaz, "Fetih Rûznâmesi", *Düşten Fethi İstanbul*, (Ed: Coşkun Yılmaz), İstanbul, 2015, s. 83. Bizans İmparatoruna elçi olarak İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'in gittiğini söyleyenler için bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 483; Feridun Dirimtekin, *İstanbul'un Fethi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 177-178; M. Tayyib Gökbilgin, "İstanbul'un Fethi", *İA*, C. V/2, İstanbul, s. 1196-1197; Ekrem Hakkı Ayverdi, "Fatih Sultan Mehmed", *Ekrem Hakkı Ayverdi: Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1985, s. 326; Cezar, *a.g.e.*, C. I, s. 441.

Kemâleddin İsmail Bey, II. Mehmed'in oğulları şehzade Bayezid ve şehzade Mustafa için Edirne'de düzenlenen sünnet düğününe çeşitli kıymetli hediyeler ile katılmıştır (1457).⁴⁵³

Candarogulları Devleti İsfendiyar Bey'in hükümdarlığının son dönemlerinde Osmanlı İmparatorluğuna bağlı bir siyasi yapı olmuştu. Ayrıca İsfendiyar Bey Osmanlılar ile Candarogulları arasındaki barış ortamının devam etmesi için gayret sarf etmişti. İsfendiyar Bey'in vefatının ardından yerine geçmiş olan Tâceddin İbrahim Bey babasının meydana getirdiği bu barış ortamını devam ettirmeyi uygun görmüştür. Kemâleddin İsmail Bey de Candarogulları Devleti'nde hükümdar olmasıyla birlikte dedesi ve babası gibi Osmanlılar ile olan barışı koruma ve devam ettirmeyi uygun bulmuştur. Fakat bir süre sonra bu politikadan vazgeçmiştir. Muhtemelen Osmanlıların Candarogulları Devleti'ni tamamen ele geçirmek için harekete geçeceğini düşünmekteydi. Bu nedenle Osmanlı politikasında değişikliğe gitmiş ve işgal tehlikesini bertaraf etmek için girişimlerde bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun giderek güçlenmesi ve nüfuz alanının günbegün artarak genişlemesi sonucunda Anadolu coğrafyasında yer alan birçok siyasi yapı Osmanlılara karşı ittifak meydana getirmek etmek için görüşmelere başlamıştı. Bu ittifak görüşmelerinde bulunanlardan biri de Anadolu'da Kastamonu, Sinop ve çevresinde hükümdarlık yapan Kemâleddin İsmail Bey'di.

II. Mehmed'in faaliyetlerinden rahatsız olan Trabzon Rum Devleti (1204-1461) ve Akkoyunlular (1340-1514) Osmanlı İmparatorluğuna karşı ittifak meydana getirmek için görüşmelere başlamıştı. İki devlet Osmanlılara karşı aralarındaki ilk girişim Trabzon Rum İmparatoru Kalo İoannes tarafından gelmiş ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a elçi göndererek görüşmelere başlamışlardı (1457). Elçilik faaliyetlerinin sonucunda iki devlet Osmanlılara karşı 1458 yılında birlikte hareket etme kararı alarak ittifak meydana getirmişlerdi.⁴⁵⁴ Müttefikler daha sonra Osmanlı tehlikesine karşı

⁴⁵³ Hadidi, *a.g.e.*, s. 242.

⁴⁵⁴ İlhan Şahin, "Osmanlı-Akkoyunlu Nüfuz Mücadelesinde Trabzon", *Trabzon Tarihi İlmi Toplantısı Bildiriler (6-8 Kasım 1998)*, Trabzon, 1999, s. 155; Walther Hinz, "Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd", (Çev: Tefik Bıyıklıoğlu), *Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu: Siyasal, Sosyal ve Kültürel Tarihine İlişkin Makaleler Antolojisi*, (Haz: Necip Aygün Akkoyunlu, Adil Şen), Ankara, 2003, s. 99-100; Yaşar Yücel, "Fatih'in Trabzon'u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri", *Belleten*, C. XLIX, S. 194, (1985), s. 292-294.

güçlerini artırmak için Batı dünyasında ve Anadolu'daki siyasi yapıları kendi taraflarında yer almaları için görüşmelere başlamışlardı.

Trabzon Rum İmparatoru David, Osmanlı tehlikesine karşı yardım bulmak için 1459 yılında Burgondia Dükası'na gönderdiği mektupta müttefiklerinin isimlerini ve kuvvetlerini yazmıştı. Bahsi geçen mektupta, II. Mehmed'e karşı yapılacak mücadelede yer alacak kişilerin arasında Kemâleddin İsmail Bey de yer almaktadır.⁴⁵⁵ Kemâleddin İsmail Bey'in ittifaka nasıl dâhil olduğu bilinmemekle birlikte bu dönemde Papa'nın elçisi olarak görev alan Lodovico'nun Kemâleddin İsmail Bey ile görüşmesinin etkili olduğu söylenebilir.⁴⁵⁶

Kemâleddin İsmail Bey'in ittifaka hangi tarihte dâhil olduğu belli değildir. Trabzon Rum İmparatoru ile Akkoyunlular arasında gerçekleşen ittifakın 1458 yılında meydana geldiği⁴⁵⁷ ve mektubun 1459 yılında gönderildiği⁴⁵⁸ göz önüne alınırsa İsmail Bey'in ittifaka 1458 ile 1459 yılı arasında girmiş olduğu söylenebilir.

2.10.3. Osmanlı İmparatorluğunun Amasra'yı Ele Geçirmesi ve Kemâleddin İsmail Bey'in Bu Durum Karşısındaki Hareketi

II. Mehmed, İstanbul'u ele geçirmesinden sonra siyasi ve ekonomik olarak çok önemli mevkide yer alan Karadeniz'in güney kısımlarını ele geçirmek istiyordu. Karadeniz'in güney kıyısında İstanbul ve Sinop arasında yer alan Amasra, Cenevizlilerin hâkimiyetinde olan önemli bir ticaret şehriydi. Osmanlı İmparatorluğuna her yıl vergisini öder fakat gemileri ile etrafa saldırılarda bulunarak sürekli rahatsız ederdi. II. Mehmed, Amasra şehrindeki Cenevizlilerin varlığını bitirmek için sefer düzenleme kararı aldı.⁴⁵⁹

Kemâleddin İsmail Bey, Osmanlı tehlikesine karşı ittifak arayışı ile meşgul olduğu sırada II. Mehmed'in kuvvetlerini alarak sefere çıktığı haberini aldı. Bu seferin nereye yapılacağına bilinmemesi sebebiyle tedirgin olmuştu. Osmanlı ordusunun Bolu tarafına doğru gelmesi üzerine seferin kendi ülkesine düzenleneceğini düşünerek telaş

⁴⁵⁵ Mektubun içeriği için bkz. Yücel, "Fatih'in Trabzon'u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri", Ekler: V ve VI.

⁴⁵⁶ Walther Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, (Çev: Tevfik Bıyıklıoğlu), TTK, Ankara, 1992, s. 30.

⁴⁵⁷ Şahin, "a.g.m.", s. 155.

⁴⁵⁸ Yücel, "Fatih'in Trabzon'u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri", s. 294.

⁴⁵⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 47-48.

içerisinde savunma yapmak için başkent Kastamonu'dan Sinop'a çekilmiştir. Sinop'ta Osmanlı kuvvetlerine karşı savunma hazırlıkları yaparken seferin Cenevizlilerin elinde bulunan Amasra'ya yapıldığını öğrenmesiyle birlikte rahat bir nefes almış ve çeşitli kıymetli hediyelerle II. Mehmed'e olan bağlılığını bildirmiştir (1460).⁴⁶⁰

2.10.4. Kemâleddin İsmail Bey'in Tahtan İndirilmesi

Kemâleddin İsmail Bey, II. Mehmed'in Amasra'yı ele geçirmesinden sonra Osmanlı topraklarına geri dönmesi üzerine kısa süreli de olsa rahat nefes alabilmişti. Fakat bu durum uzun sürmemiş, II. Mehmed Candaroğulları topraklarına sefer düzenleme kararı almıştı.

Bu seferin sebebi Âşık Paşazade ve Matrakçı Nasuh'a göre II. Mehmed'in Candaroğulları Devleti'nin varlığından rahatsız olması, bu durumun oluşturduğu huzursuzluğa son vermek istemesidir.⁴⁶¹ Hoca Sadettin Efendi ve Solakzade Mehmed Hemdemi'ye göre Kemâleddin İsmail Bey'in Osmanlı İmparatorluğuna olan bağlılığına ihanet ederek Osmanlılara karşı Karamanoğulları ile gizlice anlaşmasıdır.⁴⁶² Müneccimbaşı'na göre Kızıl Ahmed Bey sebep olmuştur. Kızıl Ahmed Bey, Osmanlı İmparatorluğunun topraklarında yaşamaya başlamasıyla birlikte Veziriazam Mahmud Paşa ile yakın dostluk kurmuştu. Mahmud Paşa'yı sürekli olarak kardeşi Kemâleddin İsmail Bey'in elindeki toprakların alınması konusunda tahrik etmekteydi. Mahmud Paşa bu tahriklerin etkisinde kalarak, II. Mehmed'e bu konuda teşviklerde bulunmaktaydı. Nihayetinde II. Mehmed, bu teşvikler üzerine Candaroğulları Devleti üzerine sefer düzenlemeye karar vermişti.⁴⁶³ Behiştî Ahmed Sinan Çelebi'ye göre seferin nedeni II. Mehmed'in, Trabzon'u ele geçirebilmek için öncelikle Kastamonu ve Sinop'un fethedilmesi gerektiğini düşünmesiydi.⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 232-233; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 39-40; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 739; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 176-178; Hadidi, *a.g.e.*, 251-253.

⁴⁶¹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 235; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 263.

⁴⁶² Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 41-42; Süleyman Lokmacı, "Solak-Zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi", (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2015, s. 310.

⁴⁶³ Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 323.

⁴⁶⁴ Kaytaç, "a.g.t.", s. 237.

Görüldüğü üzere Osmanlı kaynaklarında bu konu üzerine farklı nedenler sunulmaktadır. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa II. Mehmed'in Candaroğulları'na yaptığı seferin nedenleri olarak şunlar gösterilebilir:

1-Tarihi kayıtlarda yer almıyorsa da Kemâleddin İsmail Bey'in Osmanlı İmparatorluğuna karşı oluşturulan ittifaka girmesinin II. Mehmed Bey tarafından öğrenilmesi.

2-Kızıl Ahmed Bey'in, kardeşi Kemâleddin İsmail Bey'in yerine Candaroğulları Devleti'ne hükümdar olmak istemesi ve Mahmud Paşa aracılığıyla II. Mehmed'i bu konuda teşvik edip kışkırtması.

3-II. Mehmed'in Amasra'yı alarak başlattığı Karadeniz'deki Osmanlı hâkimiyetinin tesisi düşüncesi.

4-II. Mehmed'in Uzun Hasan'a karşı girişeceği mücadelede arkasında güvenemediği bir siyasi yapıyı bırakmamak istemesi.

5-Candaroğulları hanedanının geçmişte Osmanlı aleyhine oluşturulan yapıların neredeyse hepsinde doğrudan veya dolaylı olarak yer alması.

6-Candaroğulları topraklarının siyasi ve ekonomik olarak önemli mevkide yer alması.

II. Mehmed, Candaroğulları Devleti üzerine sefer kararı alması üzerine hazırlıklara başlamıştı. Sefer için hem kara kuvvetleri hem de deniz kuvvetleri hazırlanmaktaydı. II. Mehmed, Candaroğulları Devleti'ni ele geçirmek için Sinop şehrinin çok önemli bir mevkide yer aldığını biliyordu. Sinop kalesinin özelliği itibarıyla yalnız karadan ele geçirilmesi zordu. Bu sebeple II. Mehmed sadece kara kuvvetleri ile bu işin olamayacağı düşünerek deniz kuvvetlerini de sefere dâhil etmiştir.

II. Mehmed, Candaroğulları Devleti üzerine düzenleyeceği sefer için deniz kuvvetlerinin hazırlık işini yapması için Mahmud Paşa'yı görevlendirmiştir. Mahmud Paşa, Sinop üzerine gönderilmesi için başkent İstanbul'da 100 parça gemiyi

hazırlatmıştır.⁴⁶⁵ Kara kuvvetleri ise 60.000 süvari ve 80.000 piyadeden meydana getirilmiştir.⁴⁶⁶

Osmanlı İmparatorluğunda sefer hazırlıkları devam ettiği sırada II. Mehmed, Kemâleddin İsmail Bey'e mektup yollamıştır.⁴⁶⁷ Mektubun içeriği Âşık Paşazade'de şöyle geçmektedir:

*Trabzon'a gemiler gönderiyoruz. Kerem ve lütfedesiniz de padişahın hatırı, dostluk ve sevginizi göstermek için onların ihtiyaçlarını karşılayasınız. Kaptana harcamak için akçe vermişizdir. Eğer yetismeyecek olursa lütfedip, bakır ocağından padişah için belirlenen akçeden ne harcanması gerekiyorsa veresiniz. Azab askerleri edepsizlik edecek olurlarsa diğerlerine kötü örnek olmasın diye, haklarından gelesiniz. Ne şekilde cezalandırmak gerekirse öyle yapınız. Benim gönlüm sizlerden hoşnuttur.*⁴⁶⁸

Bu mektup incelendiğinde II. Mehmed'in mektubu Candaroğulları üzerine yapacağı seferi gizli tutmak amacıyla gönderdiği anlaşılmaktadır. II. Mehmed görünürde Trabzon üzerine sefere çıkmakta ve bu sefer için Kemâleddin İsmail Bey'in yardım etmesi konusunda çağrıda bulunmaktadır. II. Mehmed böyle bir strateji ile Candaroğulları Devleti üzerine yapacağı sefer konusunda Kemâleddin İsmail Bey'i kuşkulandırmamak ve gafil avlamak istemiştir. II. Mehmed'in bu stratejisi başarılı olmuş ve Kemâleddin İsmail Bey hiçbir şeyden habersiz bir şekilde II. Mehmed'in Trabzon seferi için kendisinden istediklerini yerine getirmeye başlamıştır.

Osmanlı ordusunun hazırlığının tamamlanmasıyla birlikte donanma Sinop'a, kara kuvvetleri ise bizzat II. Mehmed'in önderliğinde Candaroğulları topraklarına doğru harekete geçmiştir. II. Mehmed ordusuyla Bursa'da bulunurken Kemâleddin İsmail

⁴⁶⁵ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 235; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 42; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 741.

⁴⁶⁶ Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmet Han-ı Sani*, (Çev: Karolidi), İstanbul, 1328, s. 147.

⁴⁶⁷ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 235; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 741; Hadidi, *a.g.e.*, s. 253. Matrakçı Nasuh ve Hoca Sadettin Efendi'de mektubun sefere hareket edildiği sırada yollandığını geçmektedir bkz. Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 263; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 42.

⁴⁶⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 235. Aynı mektubun içeriği değişik ifadelerle Hadidi, Tursun Bey, Hoca Sadettin Efendi, İdris-i Bitlisi ve Behiştî'de geçmektedir bkz. Hadidi, *a.g.e.*, s. 253; Tursun Bey, *Târih-i Ebul Feth (Fatih'in Tarihi)*, (Haz: Ahmet Tezbaşar), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977, s. 84; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 42-43; İdris-i Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, (Çev: Muhammed İbrahim Yıldırım), TTK, Ankara, 2019, s. 151; Kaytaz, "*a.g.t.*", s. 237.

Bey'e ikinci bir mektup daha yazarak oğlu Hasan Bey'i Candaroğulları kuvvetleri ile birlikte Ankara'ya göndermesini istemiştir.⁴⁶⁹

Kemâleddin İsmail Bey, II. Mehmed tarafından gönderilen mektup üzerine Ankara'da bulunan Osmanlı karargâhına oğlu Hasan Bey'i Candaroğulları kuvvetleriyle birlikte yollamıştır. Osmanlı ordugâhına katılan Hasan Bey, II. Mehmed'in emri ile hemen tutuklanarak hapsedilmiştir.⁴⁷⁰ Bu hamle ile birlikte II. Mehmed'in gizli amacı ortaya çıkmış oluyordu. Kemâleddin İsmail Bey, II. Mehmed'in hilesi sonucunda oğlu rehin olduğu gibi ordusunun bir kısmından mahrum olmuştu.

Ankara'daki Osmanlı ordugâhında yer alan kuvvetlerin içinde Bolu sancak beyi Candaroğlu Kızıl Ahmed de yer alıyordu. Kemâleddin İsmail Bey'in oğlu Hasan Bey'in hapsedilmesinden sonra Kızıl Ahmed Bey, II. Mehmed tarafından Candaroğulları'nın başına geçmesi için Kastamonu'ya gönderildi.⁴⁷¹

Kemâleddin İsmail Bey, oğlu Hasan Bey'in tutuklanması⁴⁷² ve kardeşi Kızıl Ahmed Bey'in Osmanlı kuvvetleriyle birlikte kendi üzerine doğru geldiği haberlerini alması üzerine Kastamonu'da tutunamayacağını düşünerek Sinop'a çekilmek zorunda kalmıştır.⁴⁷³ Kemâleddin İsmail Bey, kardeşi Kızıl Ahmed Bey ve Osmanlı İmparatorluğu ile mücadele etmeksizin boyun eğmek istememiştir. Bu dönemde Sinop kalesinde 400 top, 2000 topçu ve 10.000 muhafız vardı. Ayrıca Sinop limanında Candaroğulları Devletine ait o dönemin en büyük üçüncü gemisi olan 900 tonluk büyük bir gemi yer almaktaydı.⁴⁷⁴

Kızıl Ahmed Bey, Kemâleddin İsmail Bey'in terk ettiği başkent Kastamonu'yu ele geçirmiştir. Bunun üzerine II. Mehmed Ankara'dan hareket ederek Kastamonu'ya gelmiş ve Kızıl Ahmed Bey ile Mahmud Paşa'yı başladıkları işi bitirmeleri için Sinop'a

⁴⁶⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 235; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 741. Hoca Sadettin Efendi ve Müneccimbaşı Şeyh Ahmet Dede'de II. Mehmed bizzat İsmail Bey'i Ankara'ya gelmesi için çağırıştır bkz. Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 43; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 323.

⁴⁷⁰ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 236; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, s. 743; Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 84; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, s. 151; Hadidi, *a.g.e.*, s. 254.

⁴⁷¹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 236; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 44; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, s. 152; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, s. 745.

⁴⁷² Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 84.

⁴⁷³ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 236; s. 264; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Hadidi, *a.g.e.*, s. 255; Rûhî, *a.g.e.*, s. 455.

⁴⁷⁴ Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. II, (Haz: Mümin Çevik – Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 52; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK, Ankara, 1994, s. 50, not: 2.

göndermiştir.⁴⁷⁵ Kızıl Ahmed Bey ve Mahmud Paşa karadan Sinop şehrini kuşatma altına alırken diğer taraftan Sinop'ta yer alan Osmanlı donanması denizden kuşatmaya dâhil olmuştur.⁴⁷⁶ Böylece Kemâleddin İsmail Bey, Sinop şehrinde karadan ve denizden olmak üzere iki taraftan abluka altına alınmış oluyordu.

Kemâleddin İsmail Bey, Sinop şehrinde denizden ve karadan kuşatma altında oldukça zor şartlar altında savunmaya karar vermişken, Veziriazam Mahmud Paşa saldırıya geçmeden önce iki taraf arasında kan dökülmemesi için girişimde bulunmuştur. Tursun Bey, İbn Kemal, İdris-i Bitlisî ve Gelibolulu Mustafa Âli Efendi'ye göre Mahmud Paşa, Kemâleddin İsmail Bey'e mektup göndermiştir.⁴⁷⁷ Mektubun içeriği Tursun Bey'de şöyle geçmektedir:

*Bizden size nasihattir. Sizi, denizden ve karadan, zaferler öncüsü ordumuzla muhasara ettik. Kurtulmanız imkân dâhilinde değildir. Durum budur ki ırzınız ve ehl-i ıyaliniz ırzınızı saklıyasız. Ve ahali-i memleket ki hakikatte ehl-i Allah'tır. Onları kendi reylerinde serbest bırakasınız. İzzet ve ihtimamınızla çıkasınız. Kaleyi ve ili teslim edesiniz. Mukabilinde ihsan-ı padişahiden, memleketiniz bedeli memleket tahin olup saye-i devlette asude ve hoşhal olasız.*⁴⁷⁸

Bu mektup, Kemâleddin İsmail Bey'e nasihatler verilmesi ve teslim olması konusunda tavsiyeler içermektedir. Ayrıca kendisinin teslim olduğu takdirde Osmanlı topraklarında istediği yerin yönetimi verileceği vaadinde bulunulmuştur.

Âşık Paşazade, Mehmed Neşrî, Matrakçı Nasuh ve Hoca Sadettin Efendi'de yukarıda bahsettiğimiz mektuplaşma geçmemekle birlikte İsmail Bey ile Mahmud Paşa'nın Sinop kalesinin burcunda sözlü görüşme yaptığı geçmektedir.⁴⁷⁹ Bu yapılan sözlü görüşmede Mahmud Paşa ile Kemâleddin İsmail Bey arasında geçen konuşma Âşık Paşazade'de şöyle yer almaktadır: Mahmud Paşa, Kemâleddin İsmail Bey'e Candaroğulları topraklarında yaşayan halkın Kızıl Ahmed Bey'e biat ettiğini ve Sinop

⁴⁷⁵ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 44.

⁴⁷⁶ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 187.

⁴⁷⁷ Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 85; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, s. 152; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 187; Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *a.g.e.*, C. I, s. 594.

⁴⁷⁸ Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 85.

⁴⁷⁹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 236; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 44; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 745.

kalesinde direnmesinin anlamı olmadığını söylemiştir. Kemâleddin İsmail Bey ise buna cevaben kendisinin ve oğullarının II. Mehmed tarafından öldürülmesinden korktuğunu söylemiştir. Mahmud Paşa daha sonra Kemâleddin İsmail Bey'in korkmasına gerek olmadığını böyle bir şeyin olmayacağı konusunda güvence vererek istediği kadar mal ile hazineyi vereceklerini ve kendisinin seçtiği yeri tımar olarak verebilecekleri konusunda vaatlerde bulunmuştur.⁴⁸⁰

Sonuç olarak yazılı veya sözlü görüşmenin sonrasında Kemâleddin İsmail Bey, Mahmud Paşa'nın verdiği nasihatler ve vaatleri kabul ederek teslim olmaya karar vermiştir. Zira Kemâleddin İsmail Bey'in bu teklifi kabul etmekten başka çaresi kalmamıştı. Direnmeye devam etmesi, kendisinin ve çocuklarının canına mal olabilirdi.

II. Mehmed, Kemâleddin İsmail Bey'in teslim olması yönündeki kararını öğrendikten sonra kuvvetleri ile birlikte Sinop kalesine geldi. Kemâleddin İsmail Bey ise Sinop kalesinden dışarı çıkarak II. Mehmed'in otağına gitmiştir.⁴⁸¹ Osmanlı devlet adamları izzet ve ikramlarla Kemâleddin İsmail Bey'i iyi bir şekilde ağırladıktan sonra II. Mehmed'in huzuruna çıkarmışlardır.⁴⁸² II. Mehmed, İsmail Bey'in otağına geldiği sırada ayağa kalkarak onu karşılamış,⁴⁸³ elini öpmek isteyen Kemâleddin İsmail Bey'e sen benim büyük kardeşimsin diyerek izin vermemiş, onu kucaklayarak samimiyetini⁴⁸⁴ ve daha sonra oturmasına izin vererek saygısını göstermiştir.⁴⁸⁵ Yine II. Mehmed, Kemâleddin İsmail Bey'e ithafen çeşitli izzet ve ikramlarda bulunduğu gibi güzel kelimeler ile onun gönlünü almıştır.⁴⁸⁶

⁴⁸⁰ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 236-237. Bahsi geçen görüşmenin içeriği değişik ifadelerle Matrakçı Nasuh ve Mehmed Neşrî'de geçmektedir bkz. Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 745. Ayrıca Hoca Sadettin Efendi'de, Mahmud Paşa'nın Kemâleddin İsmail Bey ve ailesine dokunulmayacağına dair II. Mehmed tarafından onaylanmış berat aldığı geçmektedir bkz. Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 44-45.

⁴⁸¹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s.237; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Hadidi, *a.g.e.*, s. 256; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 745.

⁴⁸² Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 85; İbn Kemal, *a.g.e.*, 189-190; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, s. 153; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 45.

⁴⁸³ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 190; İdris-i Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, s. 153.

⁴⁸⁴ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 45-46; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 745-747. Rûhî, Kemâleddin İsmail Bey'in II. Mehmed'in elini öptüğünü söylemektedir bkz. Rûhî, *a.g.e.*, s. 455.

⁴⁸⁵ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 190; İdris-i Bitlisi, *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, s. 153.

⁴⁸⁶ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 46.

Sinop kalesi yakınında yer alan Osmanlı otağında misafir olan Kemâleddin İsmail Bey'e II. Mehmed tarafından Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar tımarları verildi.⁴⁸⁷ Böylelikle Kemâleddin İsmail Bey'in Candaroğulları Devleti'ndeki hükümdarlığı resmi olarak sona ermiştir. Kemâleddin İsmail Bey'in, II. Mehmed tarafından hapsedilen oğlu Hasan Bey ise amcası Kızıl Ahmed Bey'in yerine Bolu sancağına tayin edilmiştir.⁴⁸⁸

Yukarıda bahsedilen Kemâleddin İsmail Bey'in Osmanlılar tarafından tahtan indirilmesi konusunda 1459⁴⁸⁹, 1460 (H. 864)⁴⁹⁰ ve 1461 (H. 865)⁴⁹¹ gibi farklı tarihler verilmiştir. Kemâleddin İsmail Bey'e ait 1461 yılının mayıs ayına dair vakfiyede hükümdar olarak geçmesinden dolayı 1461 yılının mayıs ayının sonrasında gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹²

2.10.5. Kemâleddin İsmail Bey'in Hükümdarlıktan İndirilmesinden Sonraki Hayatı

Kemâleddin İsmail Bey, II. Mehmed'in izni ile birlikte kendisine tımar olarak verilen Yenişehir, İnegöl ve Yarhisar'a gitmek için Devrekânî'ye gelerek hazırlıklarını tamamlaması üzerine ailesi ve adamları ile birlikte yola çıkmıştı.⁴⁹³ Yenişehir üzerine hareket ettiği sırada Karamanoğlu İbrahim Bey, Sultan II. Mehmed'in Koyulhisar üzerine gitmesinden yararlanarak Kemâleddin İsmail Bey'e tekrar hükümdar olması için

⁴⁸⁷ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 190; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 46. Âşık Paşazade, Matrakçı Nasuh ve Münecimbaşı bahsi geçen yerlerin İsmail Bey'in isteği ile verildiğini söylemektedirler bkz. Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 238; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264-265; Münecimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 324. Oruç Bey İsmail Bey'e Filibe'nin tımar olarak verildiğini söylemektedir bkz. Oruç Beğ, *a.g.e.*, s. 118. Kritovulos İsmail Bey'e Üsküp'ün tımar olarak verildiğini söylemektedir bkz. Kritovulos, *a.g.e.*, s. 148.

⁴⁸⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 237; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 190; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 264; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 46; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 747; Hadidi, *a.g.e.*, s. 257.

⁴⁸⁹ Halil Edhem, *a.g.e.*, s. 306.

⁴⁹⁰ Tevhid, "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyoğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", s. 392; Mehmet Behçet, *a.g.e.*, 30.

⁴⁹¹ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 242; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 266; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 477; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 201; Oruç Beğ, *a.g.e.*, 118; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 242; Betül Ademler, "Düstûrnâme-i Enveri (Dil Özellikleri-Metin)", (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2007, s. 180-181; Mikhael Doukas, *Tarih Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, (Çev: Bilge Umar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 302-304; Danişmend, *a.g.e.*, 291-292; Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamani*, s. 175-176; Cezar, *a.g.e.*, C. I, 509; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 50; Halil İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, C. XXVIII, Ankara, 2003, s. 403.

⁴⁹² Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 113 not 366.

⁴⁹³ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 46.

yardım edeceği konusunda haber göndermiştir. Matrakçı Nasuh'da Karamanoğlu İbrahim Bey'in teklifi şöyle geçmektedir:

*Hây Tanrı kulu! Yenişehir'e varmadan girü Kastamonı vilâyetine var.
Osmânlunun şimdi gâyet fırsatıdır. Ben sana mu'âvin olayın, sen dahi
Kastamonı vilâyetinden halk çıkar. Oğlun Hasan Beğ'e dahil âdem
gönderelüm. Ol dahi andan hareket etsün, Osmanlıyı aradan
götürelüm.*⁴⁹⁴

Kemâleddin İsmail Bey, Karamanoğlu İbrahim Bey'in teklifini reddetmiştir. Matrakçı Nasuh'da Kemâleddin İsmail Bey'in reddedişi şöyle geçmektedir: *"Müslimanlığa lâıyk değildir. Buna münâfıklık dirler ki ol şimdi gazâyâ gideyorur. Biz anı yoldan alıkomak revâ değildir."*⁴⁹⁵

Kemâleddin İsmail Bey, Karamanoğlu İbrahim Bey'in teklifini kabul etmeyerek yoluna devam etmiş ve 1461 yılında Yenişehir'e varmıştır. Fakat buradaki hayatı uzun sürmemiş aynı yılın içerisinde kardeşi Kızıl Ahmed Bey'in Osmanlılara isyan ederek Uzun Hasan'ın yanına gitmesinin üzerine Filibe'ye gönderilmiştir.⁴⁹⁶ Osmanlı kroniklerinde Kemâleddin İsmail Bey'in Filibe'ye gönderilmesinin sebebi kardeşi Kızıl Ahmed Bey gibi kaçmasından çekinilmesi olarak gösterilmektedir.⁴⁹⁷

II. Mehmed, Kemâleddin İsmail Bey'e Filibe yakınında yer alan Markova (Markovo) köyünü yurtluk olarak vermişti. Kemâleddin İsmail Bey buradaki mülkünü çevredeki arazileri satın alarak genişletmiştir.⁴⁹⁸ Hayatının geri kalan zamanı olan on sekiz yılını burada sakin bir şekilde geçirmiş ve çeşitli hayır işleri yapmıştır. Markova'da

⁴⁹⁴ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 265.

⁴⁹⁵ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 265.

⁴⁹⁶ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 242; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 266; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 201; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, s. 755; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 56.

⁴⁹⁷ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 242; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 266; Mehmed Neşrî, *a.g.e.*, C. II, s. 755; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 56; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 201.

⁴⁹⁸ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, C. IV, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2000, s. 33; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)*, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952, s. 328; Hasan Telli, *"Osmanlı Döneminde Bazı Filibe Vakıfları"*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002, s. 104; Nurullah Karta, *"XVII. Yüzyılda Filibe Kazası"*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2005, s. 105-106.

camii yaptırarak giderlerinin karşılanması için vakıf tesis etmiştir.⁴⁹⁹ Ayrıca iki mescit, bir türbe, bir hamam ve su kanalı yaptırmıştır.⁵⁰⁰

2.10.6. Kemâleddin İsmail Bey'in Vefatı

Kemâleddin İsmail Bey, 1479 yılında Filibe'deki tımarında vefat etmiştir.⁵⁰¹ Kabrinin kendisinin bizzat Filibe'de yaptırmış olduğu fakat bugün var olmayan camide⁵⁰² veya türbede⁵⁰³ yer aldığı düşünülmektedir.

Kemâleddin İsmail Bey döneminde Candaroğulları Devleti ilim, kültür ve sanat alanında en gelişmiş dönemini yaşamıştır. Büyük bir âlim olan Kemâleddin İsmail Bey, fıkıha dair *Hulviyyât-ı Şâhî* adlı bir eser kaleme almıştır.⁵⁰⁴ Hükümdarlığı döneminde birçok âlimi Candaroğulları topraklarında himaye ederek, çalışmalarına destek vermiştir. Tefsir ve kelâm âlimi Niksarlı Muhyiddin Mehmed (ö. 1495) için Kastamonu'da medrese (İsmail Bey Medresesi) inşa ettirmiş ve medresede yer alan kütüphaneye tefsir, hadis, şer'i ve aklî ilimleri içeren 300 kitap vakfetmiştir.⁵⁰⁵ Hayreddin Halil bin Kâsım'ı (ö. 1474) Muzaffereddin Medresesi'ne günlük 80 dirhem maaş ile müderris yapmıştır.⁵⁰⁶ Devrin önemli Matematik âlimlerinden biri olan Fethullah eş-Şirvanî'yi (ö. 1486) himaye ederek başkent Kastamonu'da bulunan medreseye müderris yapmıştır.⁵⁰⁷ Tabip Ahîcan Çelebi'yi (ö. 1524)⁵⁰⁸, Şair Hâmidî'yi⁵⁰⁹ ve Seyyid Ali el-Acemî'yi⁵¹⁰ hizmetine alarak himaye etmiştir. Kemâleddin İsmail

⁴⁹⁹ Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 328; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarîsi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1953, s. 74; Karta, "*a.g.t.*", s. 105-106.

⁵⁰⁰ Machiel Kiel, "Filibe", *DİA*, C. XIII, İstanbul, 1996, s. 80; İsmail Selimoğlu, Sadi Bayram, *İnsanlığın Yüz Karası: Bulgar Mezâlimi ve Bulgaristan'daki Vakıf Eserleri, Camilerimiz, Vakıflar Genel Müdürlüğü*, Ankara, 1989, s. 24.

⁵⁰¹ Yaşar Yücel, "Candar-Oğulları Beyliği (1439-1461)", *Belleten*, C. XXXIV, S. 135, (1970), s. 390; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 88; Varlık, "*a.g.m.*", s. 559; Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. I, Ötüken, İstanbul, 2011, s. 62; Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, s. 176; Danişmend, *a.g.e.*, C. I, s. 291.

⁵⁰² Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, s. 176.

⁵⁰³ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 84; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 156.

⁵⁰⁴ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 115-116.

⁵⁰⁵ Taşköprülüzâde, *a.g.e.*, s. 440. Niksarlı Muhyiddin Mehmed hakkında bilgi için bkz. Hasan Gökbulut, "Niksârî", *DİA*, C. XXXIII, İstanbul, 2007, s. 122.

⁵⁰⁶ Taşköprülüzâde, *a.g.e.*, s. 206-208.

⁵⁰⁷ Taşköprülüzâde, *a.g.e.*, s. 186; Fethullah eş-Şirvanî hakkında bilgi için bkz. Cemil Akpınar, "Fethullah eş-Şirvanî", *DİA*, C. XII, İstanbul, 1995, s. 463-466.

⁵⁰⁸ Taşköprülüzâde, *a.g.e.*, s. 674. Ahîcan Çelebi hakkında bilgi için bkz. Ali Haydar Bayat, "Ahî Çelebi, Mehmed", *DİA*, C. I, İstanbul, 1988, s. 528-529.

⁵⁰⁹ Taşköprülüzâde, *a.g.e.*, s. 178. Hâmidî hakkında bilgi için bkz. İsmail Ünver, "Hâmidî", *DİA*, C. XV, İstanbul, 1997, s. 461-462.

⁵¹⁰ Taşköprülüzâde, *a.g.e.*, s. 178.

Bey'in emri ile Yunus b. Halîle tasavvufa dair Mi'yarü'l-ahyâr ve'l-eşrâr isimli Türkçe eseri⁵¹¹ ve Ömer b. Ahmed Risâle-i Münciye isimli ayrıntılı tecvid Türkçe kaleme almıştır.⁵¹²

Kemâleddin İsmail Bey Candaroğulları topraklarında birçok önemli mimari yapı meydana getirmiştir. Kastamonu'da cami, imaret, medrese, sıbyan mektebi, han, hamam ve türbeden oluşan büyük bir külliye inşa ettirmiştir.⁵¹³ Yine başkent Kastamonu'da Kurşunlu Han (İsmail Bey Hanı)⁵¹⁴, Araç'ta Oyalı köyünde han,⁵¹⁵ Araç'ta Küre-i Hadid köyünde cami,⁵¹⁶ Devrekani'de mescit, cami, aynı yere bağlı Çayırıcık köyünde bir hamam, Bakır Küresi'nde hamam, Gökçeğaç nahiyesinde han (kervansaray) ve Göl nahiyesine bağlı Kemah Köyü'nde cami, Kavalca köyünde cami ile çeşme yaptırmıştır.⁵¹⁷ Sinop'ta Demirli Mescit mahallesinde çeşme⁵¹⁸, Boyabat'ta imaret ve mescit inşa ettirmiştir.⁵¹⁹ Kemâleddin İsmail Bey, Kastamonu'da sikke bastırmıştır.⁵²⁰

Kemâleddin İsmail Bey'in Hasan, Yahya (ö. H. 864)⁵²¹, İshak (ö. 1461) ve Abdülcélil Bey isimlerinde dört oğlu vardı.⁵²²

⁵¹¹ Abdulkerim Abdulkadiroğlu, "Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyatt-i Sultanî Adlı Eseri Üzerine Notlar", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu: Tebliğler*, (Kastamonu, 19-21 Ekim 1988), 1989, s. 45; Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, s. 149.

⁵¹² Fuat, "a.g.m.", s. 377; Abdulkadiroğlu, "a.g.m.", s. 45; Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, s. 149.

⁵¹³ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "İsmâil Bey Külliyesi" *DİA*, C. XXIII, İstanbul, 2001, s. 87-90; Bilici, "a.g.t.", s. 13-28; Neriman Şahin, Ertuğrul Morçöl, "Kastamonu İsmail Bey Külliyesi Rölövesi", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, S. 6, (1987), s. 31-33.

⁵¹⁴ Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 349-350; Ali Baş, "Beylikler Dönemi Hanları", (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 1989, s. 144-146; Bilici, "a.g.t.", s. 116-119.

⁵¹⁵ Bahsi geçen hanın inşa kitabesi için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 173; Yılmaz, "a.g.t.", s. 65; Gedik, "a.g.t.", s. 86.

⁵¹⁶ Caminin H. 855 yılındaki inşa kitabesi için bkz. Gökoğlu, *a.g.e.*, 226-227; Eser, "Küre-i Hadid Köyü'nde Candaroğlu İsmail Bey Camii", s. 237-238; Gedik, "a.g.t.", s. 90; Yılmaz, "a.g.t.", 43-44.

⁵¹⁷ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri I*, s. 139.

⁵¹⁸ Çeşmeye ait H. 853 yılındaki inşa kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 61-62; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 389; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 185-186; Eşemenli, "a.g.t.", s. 182; Gedik, "a.g.t.", s. 112.

⁵¹⁹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri I*, s. 138-139.

⁵²⁰ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 150-151; Arvas, "a.g.t.", s. 158-162.

⁵²¹ Yahya Bey'in kabri Sinop'ta bulunan İsfendiyaroğulları türbesinde yer almaktadır. Mezar kitabesi için bkz. Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, s. 39; Gökoğlu, *a.g.e.*, s. 313-314; Ülkütaşır, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 168-169; Eşemenli, "a.g.t.", s. 121-122; Özkarcı, "a.g.m.", s. 442-444.

⁵²² Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri I*, s. 147; Yücel, "Candaroğulları", *DİA*, s. 146. Yılmaz Öztuna, İsmail Bey'in Murad ve Hüseyin adında iki oğlu daha olduğunu kaydetmiştir bkz. Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 84.

2.11. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey (1461-1461)

Osmanlı İmparatorluğu tarafından Candaroğulları Devleti tahtından indirilen Kemâleddin İsmail Bey'in yerine kardeşi Kızıl Ahmed Bey geçirilmiştir (1461). Kızıl Ahmed Bey *Cemâleddin* unvanını kullanmıştır.⁵²³

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in ne zaman ve nerede doğduğuna dair tarihi kayıtlarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

II. Mehmed'in yardımıyla tahta geçmesi sebebiyle Osmanlı İmparatorluğuna doğrudan bağlı hükümdar olarak yılda 50.000 duka vergi ödemeyi kabul etmiştir.⁵²⁴ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in hükümdarlığı değerlendirildiğinde bu durumun sadece görünürde kaldığı gerçekte ise adeta Osmanlı İmparatorluğu adına bölgeyi yöneten vali konumunda olduğu anlaşılmaktadır. II. Mehmed, ele geçirdiği Candaroğulları Devleti'nin topraklarını doğrudan ilhak etmeyerek, Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'i Candaroğulları Devleti'nde görünüşte hükümdar yapmıştır. II. Mehmed'in bu stratejiye başvurmasının sebebi Trabzon seferi sırasında arkasında sorunlu bölge bırakmamaktır.

2.11.1. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey Döneminde Candaroğulları Devleti'nin Yıkılması (1461)

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Candaroğulları Devleti'nde hükümdar olmasından sonraki bilinen ilk faaliyeti II. Mehmed ile birlikte Trabzon seferine katılmasıdır.⁵²⁵ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in ne kadar kuvvetle sefere katıldığı ve ne şekilde görev aldığı konusunda bilgi yoktur.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, Trabzon seferinin başarılı olmasından sonra Osmanlı kuvvetleri ile birlikte geri döndüğü sırada Sonsa/Sonusa⁵²⁶ mevkinde beklenmedik bir anda Candaroğulları topraklarındaki hükümdarlığına son verilmiş ve Anadolu'dan uzaklaştırılarak Rumeli'de yer alan Mora sancağına tayin edilmiştir.⁵²⁷

⁵²³ Abdülkadir Özcan, "Kızıl Ahmed Bey", *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 542.

⁵²⁴ Hammer, *a.g.e.*, C. II, s. 53.

⁵²⁵ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 46; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 190.

⁵²⁶ Bugünkü adı Uluköy olup, Amasya ilinin Taşova ilçesine bağlı köylerden biridir.

⁵²⁷ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 55; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 326; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 753-755.

Böylece 1292 yılında Şemseddin Yaman Candar tarafından kurulan Candaroğulları Devleti'ne, II. Mehmed tarafından 1461 yılında son verilmiştir.

2.11.2. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Candaroğulları Devletini Tekrar Kurmak İçin Faaliyetleri

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, II. Mehmed tarafından hükümdarlığına son verilmesi ve Osmanlı hizmetine alınarak Mora sancağına yönetici olarak tayin edilmesini öğrenmesi üzerine yeni görevini görünüşte sevinç içinde kabul etmiştir.⁵²⁸ Gerçekte ise hükümdarlığının ve devletin elinden alınmasını kabul etmemiştir. Çünkü Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey Osmanlılar ile mücadele ederek tekrar devletini ele geçirmek istemekteydi. Bunun gerçekleşebilmesi için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu topraklarını terk etmeyi, daha sonra ise mücadelesine yardım edecek güçlü siyasi yapı veya yapılar bulmayı düşünmekteydi.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, planının ilk aşamasını gerçekleştirmek için II. Mehmed ile görüşme yaparak kendisine verilen Mora sancağına gitmeden önce Bolu'ya giderek hazırlık yapmak için izin istemiştir. Bolu'da görünürde ailesini ve mal varlığını Mora sancağına gitmek üzere hazırlıyormuş gibi gözükrken gerçekte ise Osmanlı İmparatorluğunu terk etmek için hazırlanıyordu. Yapılan hazırlıkların bitmesi üzerine ailesi ile birlikte ansızın gizli bir şekilde Osmanlı topraklarını terk etmiştir.⁵²⁹ Böylece Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Candaroğulları Devleti'ni tekrar kurmak amacıyla uzun yıllar sürecek olan mücadelesi başlamıştır.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, ilk olarak Karamanoğlu İbrahim Bey'in yanına gitmiş ve burada iyi bir şekilde karşılanmıştır.⁵³⁰ Karamanoğlu İbrahim Bey, Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in kendi yanında kalmasını istemişse de Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey kabul etmemiştir.⁵³¹ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in himaye isteğini kabul etmemesinin sebebi Osmanlı İmparatorluğunun oluşturduğu korku ve tehlikeydi.⁵³² Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, Karamanoğlu İbrahim Bey'in yardımı ile

⁵²⁸ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 55.

⁵²⁹ Aşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 241; Hadidi, *a.g.e.*, s. 260; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 755; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 55; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 326.

⁵³⁰ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 55.

⁵³¹ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 200; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 266; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 755.

⁵³² Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 755.

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına gitmiştir.⁵³³ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Karamanoğulları topraklarına gelmesi ve buradan Uzun Hasan'ın yanına gitmesinin tarihi 1461 (H. 865) yılıdır.⁵³⁴

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, Karamanoğulları topraklarından ayrılarak Akkoyunlu sarayına geldiğinde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan (1452-1478) tarafından iyi bir şekilde karşılanmış ve Van Gölü yakınlarında dirlik verilmiştir.⁵³⁵ Ayrıca Uzun Hasan, Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'i *musahib-i has* yaparak kendisine yakınlık göstermiştir.⁵³⁶ Uzun Hasan'ın Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'i himaye etmesi ve yakınlık göstermesinin sebebi Osmanlı Sultanı II. Mehmed ile Anadolu topraklarında hâkimiyet için rekabet halinde olmasıdır.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, Akkoyunlular topraklarında Uzun Hasan'ın himayesinde Osmanlı İmparatorluğu tehlikesinden uzak bir şekilde yaşamaya başlamıştı. 1461-1464 yılları arasındaki hayatına dair tarihi kayıtlarda bir bilgi yer almamaktadır. 1464 yılında Uzun Hasan ile II. Mehmed arasında başlayan mücadelede ve yine ilerleyen zamanlarda meydana gelen birçok mücadelelerde yer almıştır.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Uzun Hasan ile birlikte katıldığı ilk sefer Karamanoğulları toprakları üzerine olmuştur.⁵³⁷ Seferin ardından Uzun Hasan, Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'i Karamanoğlu İshak Bey'in yanında bırakmıştır.⁵³⁸ Buradaki görevi Karamanoğulları topraklarını yeni ele geçirmiş Karamanoğlu İshak Bey'e yardımcı olmaktır.⁵³⁹

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, Karamanoğlu İshak Bey'in yanında ikamet ederken Karamanoğlu Pir Ahmed'in Osmanlıların yardımı ile Karamanoğulları

⁵³³ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 55-56; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 200; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C.II, s. 326.

⁵³⁴ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 241-242; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 201; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 266; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, s. 755.

⁵³⁵ Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 118; Özcan, "a.g.m.", s. 542.

⁵³⁶ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 200.

⁵³⁷ Adnan Sadık Erzi, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *Belleten*, C. XVIII, S. 70, (1954), s. 217; Yücel, "Candar-oğulları Beyliği (1439-1461)", s. 394; Özcan, "a.g.m.", s. 542.

⁵³⁸ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 254-259; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 79; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 271; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, s. 771; Hadidi, *a.g.e.*, s. 272.

⁵³⁹ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 79.

topraklarını ele geçirmesi üzerine Uzun Hasan'ın yanına Akkoyunlu topraklarına dönmüştür (1466).⁵⁴⁰

Uzun Hasan 1468-1469 (H. 873) yılında Bitlis şehrini ele geçirmek için 5 bin süvariden oluşan bir birlik yollamıştı. Bu ordunun yönetimi için görevlendirilen beylerin arasında Candaroğlu Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey de yer almaktaydı. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey ve diğer beyler kuvvetleri ile birlikte Bitlis'e giderek şehri kuşatma altına almışlardır. Bunun üzerine Bitlis şehrinin yöneticisi olan İbrahim Bey annesi ve adamlarını Uzun Hasan'ın yanına göndererek af dilemiştir. Uzun Hasan'ın affetmesi üzerine kuşatma kaldırılmış ve Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey Akkoyunlu topraklarına geri dönmüştür.⁵⁴¹

Uzun Hasan, Orta Anadolu'da önemli bir mevkide yer alan Karamanoğulları topraklarının Osmanlı İmparatorluğunun eline geçmesini istemiyordu. Bu sebeple yanına sığınmış Karamanoğulları beylerine önemli kuvvetler vererek Karamanoğulları toprakları üzerine göndermiştir.⁵⁴² Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in bulunduğu Akkoyunlu kuvvetleri Karamanoğulları topraklarına⁵⁴³ doğru hareket ederken 1472 yılında Osmanlı İmparatorluğuna ait Tokat'a ani bir saldırı yaparak şehri yağmalayıp, yakmışlardır.⁵⁴⁴ Akkoyunlu kuvvetleri daha sonra asıl hedefi olan Karamanoğulları topraklarına hareket etmiş, II. Mehmed'in oğlu şehzade Mustafa'nın kuvvetleriyle Beyşehir gölünün yakınındaki Kireli'de karşı karşıya gelmiştir.⁵⁴⁵ 1472 yılında meydana gelen bu savaşı Şehzade Mustafa'nın kazanması üzerine Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, Osmanlı kuvvetlerinden kaçarak Uzun Hasan'ın yanına dönmüştür.⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ Yücel, "Candar-oğulları Beyliği (1439-1461)", s. 396; Özcan, "a.g.m.", s. 542.

⁵⁴¹ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev: Mürsel Öztürk), TTK, Ankara, 2014, s. 353-354.

⁵⁴² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 93.

⁵⁴³ Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 134-135; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 277; Robert Anhegger, "Fatih Devrinde Yazılmış Farsça Manzum Bir Eser: Mu'âli'nin Hünkârnamesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. I, S. 1, (1949), s. 150.

⁵⁴⁴ Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, s. 269; Bekir Sıtkı Baykal, "Uzun Hasan'ın Osmanlılara Karşı Kati Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması", *Belleten*, C. XXI, S. 82, (1957), s. 272; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 93-94; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı (Fatih-Yavuz-Kanuni)*, TTK, Ankara, 1991, s. 68-69.

⁵⁴⁵ Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 137-138; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 342; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 111-112. İbn Kemal iki taraf arasındaki savaşın Eflatun Pınar'ı civarında gerçekleştiğini kaydetmiştir bkz. İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 328.

⁵⁴⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 94; Cezar, *a.g.e.*, s. 551-552; Özcan, "a.g.m.", s. 542; Faruk Sümer, "Uzun Hasan", *DİA*, C. XLII, İstanbul, 2012, s. 263.

II. Mehmed, Uzun Hasan'ın Anadolu topraklarındaki müdahaleleri ve saldırılarına karşı bir son vermek amacıyla 1473 yılında harekete geçmiştir. Uzun Hasan II. Mehmed'in üzerine doğru geldiğini öğrenmesi üzerine kuvvetlerini alarak karşı harekete geçmiştir.⁵⁴⁷ Uzun Hasan'ın ordusunda Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey de yer almaktaydı.⁵⁴⁸ İki tarafın kuvvetleri 1473 tarihinde Otlukbeli'nde karşı karşıya gelmiş, Akkoyunlu ordusu mağlup olmuş ve Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey esir edilmiştir.⁵⁴⁹ Bu esaretten nasıl ve ne zaman kurtulduğuna dair herhangi bir bilgi yer almamakla birlikte Van Gölü civarında kendisine daha önceden tahsis edilen topraklarına geri dönmüştür.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in 1473 yılındaki Otlukbeli savaşından, 1478 yılındaki Uzun Hasan'ın ölümüne kadar geçen beş yıllık hayatına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Uzun Hasan'ın 1478 yılında vefat etmesinden sonra oğulları Halil Bey ile Yakub Bey arasında taht mücadelesi başlamıştı.⁵⁵⁰ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, bu mücadelede Yakub Bey'in yanında Halil Bey'e karşı Hoy'da meydana gelen savaşta yer almıştır (1478).⁵⁵¹ Yakub Bey savaşı kazanarak Akkoyunlu Devleti'nde hükümdar olmuştur.⁵⁵²

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in 1478 yılında Yakub Bey'in hükümdar olmasına yardım etmesinden sonraki Akkoyunlu topraklarındaki yaşamına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.11.3. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Mücadeleden Vazgeçmesi ve Osmanlı İmparatorluğunun Hizmetine Girmesi

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, II. Mehmed'in vefat etmesi üzerine tahta geçen II. Bayezid'in hükümdarlığı döneminde Osmanlı topraklarına geri dönmüş⁵⁵³ ve Bolu

⁵⁴⁷ Erhan Afyoncu, "Otlukbeli Savaşı", *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 4-6.

⁵⁴⁸ Reşid Rahmeti Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, C. VI, (1936-1939), s. 304; Anhegger, "a.g.m.", s. 153.

⁵⁴⁹ Arat, "a.g.m.", s. 304; Anhegger, "a.g.m.", s. 153; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, s. C. II, s. 85.

⁵⁵⁰ Mükrimin Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, C. I, İstanbul, 1978, s. 260; Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *DİA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 272-273; İlhan Erdem, Mustafa Uyar, "Akkoyunlular: Akkoyunluların Tarih Sahnesine Çıkışı", *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 878; John E. Woods, *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular*, (Çev: Sibel Özbudun), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993, s. 231-232.

⁵⁵¹ Huncî, *Târih-i Âlem'ârâ-yı Emînî: Persia in A.D. 1478-1490* (Yay: J. E. Woods, Çev: V. Minorsky), London, 1992, s. 153; naklen: Özcan, "a.g.m.", s. 542.

⁵⁵² Erdem, Uyar, "a.g.m.", s. 878.

⁵⁵³ Âşık Paşazade, *a.g.e.*, s. 242; İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 200-201; Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s. 266; Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 56; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 326; Mehmed Neşri, *a.g.e.*, C. II, 755.

sancak beyi olarak görev almıştır.⁵⁵⁴ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, 1488 yılında Hadım (Atık) Ali Paşa'nın emrindeki kuvvetlerle beraber Memlûk seferine katılmış, savaş sonrasında başarılarından dolayı İstanbul'a çağrılan komutanların arasında yer almıştır. İstanbul'a gelen komutanlar Osmanlı Sultanı II. Bayezid'in huzuruna çıkmışlardır.⁵⁵⁵ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey, 1500 yılındaki Modon seferine de katılmıştır.⁵⁵⁶

2.11.4. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Vefatı

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in nerede vefat ettiği bilinmemektedir. Bu hususta Abdülkadir Özcan, Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in Filibe'de öldüğünü İbn Kemal'in eserini kaynak göstererek söylemişse de İbn Kemal'deki kayıt Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in kardeşi Kemâleddin İsmail Bey'e aittir.⁵⁵⁷ Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in isteği ile 1508 yılında kaleme alınan *Gülşen-i Tevhid* isimli eserden dolayı 1508 yılı veya bu tarihten sonra vefat etmiş olabileceği söylenebilir. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'e ait olduğu düşünülen basıldığı yeri ve tarihi bilinmeyen bir adet sikke mevcuttur.⁵⁵⁸

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in, Mirza Mehmed (ö. 1517) ve Musa (ö. 1544) adında iki oğlu vardı.⁵⁵⁹ Mirza Mehmed Osmanlı hanedanlığına damat olan sonuncu Candaroğlu hanedan üyesi olmuştur. II. Bayezid'in kızı Fatma Hatun ile evlenmiş, onun vefatından sonra ise II. Bayezid'in oğlu şehzade Abdullah'ın kızı Şahnisa Sultan ile evlenmiştir.⁵⁶⁰ Mirza Mehmed Osmanlı İmparatorluğu hizmetinde görev alarak, I. Selim'in Mercidabık ve Mısır seferlerine katılmıştır. 1517 yılında Gürcülerle yapılan savaş sırasında şehit olmuştur. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in diğer oğlu Musa Bey ise 1516 yılında İçel sancakbeyi olmuş, daha sonra Erzurum Beylerbeyi görevine getirilmiştir. 1544 yılında Erzurum Beylerbeyi görevinde bulunurken Gürcistan'da şehit olmuştur.⁵⁶¹

⁵⁵⁴ İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 200-201.

⁵⁵⁵ Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, C. III, s. 261.

⁵⁵⁶ Müneccimbaşı, *a.g.e.*, C. II, s. 387-389.

⁵⁵⁷ Özcan, "a.g.m.", s. 543. Karşılaştırma için bkz. İbn Kemal, *a.g.e.*, s. 201.

⁵⁵⁸ Sikke için bkz. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 152; Arvas, "a.g.t.,"

⁵⁵⁹ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, s. 85.

⁵⁶⁰ Çınar, "a.g.m.", s. 26.

⁵⁶¹ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, s. 85.

SONUÇ

Kuzeybatı Anadolu bölgesinde Kayı, Bayad, Kara-evli, Dodurga, Avşar, Beğdili, Bayındır, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymür, Alayunt, Yüreğir, İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık boyları yaşamaktadır. Candaroğulları'nın bu boylardan birine mensup olduğu kesin olmakla birlikte Kayı ve Alayunt boylarından olduğu tarihçiler tarafından iddia edilmektedir.

Candaroğulları Beyliği'ni Şemseddin Yaman Candar (1292-1309?) Eflani ve çevresinde 1292 yılında kurmuştur. Bu dönemde Candaroğulları Devleti'nin sınırları Eflani ve çevresini aşmamıştır. Şemseddin Yaman Candar devletinin kuruluşunda etki sahibi olan Moğollara (İlhanlılara) ölümüne kadar bağlı kalmıştır.

Şücâeddin Süleyman Bey (1309?-1341?) Kastamonu, Safranbolu ve Sinop'ı alarak Karadeniz sahillerine ulaşmış, Candaroğulları Beyliği'ni 1335 yılından sonra İlhanlılara bağılılıktan kurtararak kara ve denizde faaliyet gösteren bağımsız bir devlet haline getirmiştir.

Gıyâseddin İbrahim Bey (1341?-1345?) Karadeniz'de Candaroğulları çıkarlarını korumak için Ceneviz ve Venedik ile mücadele etmiştir. Âdil Bey (1345?-1362?) ise ilk kez Cenevizlilere ve Venediklilere Sinop'ta konsolosluk açmalarına izin verilmiştir.

Celâleddin Bayezid Bey (1362?-1385) dönemde Candaroğulları ile Osmanlı Devleti arasında ilk ilişkiler dostane bir şekilde başlamış, fakat oğlu Süleyman'ın isyanı nedeniyle ilişkiler bozulmuştur. Süleyman Bey Osmanlıların desteğini alarak Kastamonu'yu ele geçirmiş, Candaroğulları Devleti Kastamonu ve Sinop merkezli olmak üzere ikiye ayrılmıştır (1384). II. Süleyman Bey (1384-1392) döneminde ikiye ayrılmış olan Candaroğulları Devleti'nin Kastamonu şubesi Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir.

İsfendiyar Bey (1385-1440) döneminde Candaroğulları Devleti'nin Sinop şubesi Osmanlılara bağılı hale gelmiştir. 1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı'nda Osmanlıların bozguna uğraması üzerine Timur, Candaroğulları'nın eski toprakları olan Kastamonu, Tosya, Çankırı ve Kalecik'i İsfendiyar Bey'e vermiştir. I. Mehmed'in Osmanlı sultanı olmasıyla birlikte Candaroğulları tekrar Osmanlı İmparatorluğuna bağılı

bir devlet olmuştur. Daha sonra Çankırı, Tosya ve Kalecik Osmanlı desteğiyle isyan eden Kasım Bey'in yönetimine geçmiştir.

Tâceddin İbrahim Bey (1440-1443) döneminde İsfendiyar Bey'in Candaroğulları Devleti'nde kurmuş olduğu düzen ve barış ortamı devam ettirilmiştir.

Kemâleddin İsmail Bey (1443-1461) Osmanlılara karşı önlemler almaya çalıştığı sırada 1461 yılında II. Mehmed, Kemâleddin İsmail Bey'i Candaroğulları Devleti tahtından indirerek yerine Osmanlı himayesinde olan Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'i geçirmiştir.

Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in (1461-1461) döneminde II. Mehmed 1461 yılında Candaroğulları Devleti'ne son vermiştir. Cemâleddin Kızıl Ahmed Bey'in oğulları ve torunları Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli bölgelerinde çeşitli mevkilerde görevler almışlardır.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim, “Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyatt-i Sultanî Adlı Eseri Üzerine Notlar”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu: Tebliğler*, (Kastamonu, 19-21 Ekim 1988), 1989, s. 43-54.
- ADALIOĞLU, Hasan Hüseyin, “*Muhyiddin Cemali'nin Tevarih-i Al-i Osman'ı*”, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990.
- ADEMLER, Betül, “*Düstûrnâme-i Enveri (Dil Özellikleri-Metin)*”, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2007.
- AFYONCU, Erhan, “Otlukbeli Savaşı”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 4-6.
- AFYONCU, Erhan, YILMAZ, Coşkun, “Fetih Rûznâmesi”, *Düşten Fethe İstanbul*, (Ed: Coşkun Yılmaz), İstanbul, 2015, s. 77-85.
- AHMED BİN MAHMÛD, *Selçuk-Nâme*, C. II, (Haz: Erdoğan Merçil), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977.
- AHMED HASÎB EFENDÎ, *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân (Manzum Osmanlı Tarihi 1299-1481)*, C. I, (Haz: Göker İnan), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2021.
- AHMEDÎ, *İskendernâme*, (Haz: Yaşar Akdoğan - Nalan Kutsal), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.
- AHMET EFLÂKÎ, *Âriflerin Menkıbeleri I*, (Çev: Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973.
- AHUNDOVA, Sevinç, “*Eski Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi Cevahirü'l Asdaf Üzerine Dil İncelemesi*”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2012.
- AKA, İsmail, “Timur”, *DİA*, C. XLI, İstanbul, 2012, s. 173-177.
- AKA, İsmail, *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara, 2000.
- AKPINAR, Cemil, “Fethullah eş-Şirvânî”, *DİA*, C. XII, İstanbul, 1995, s. 463-466.
- AKSOY, Ercan, “*Kastamonu Hamamları*”, (Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2011.
- ALÎ, “Candaroğlu Hükümeti”, *TOEM*, C. XIV, S. 1, (1924), s. 1-24.

- ALPTEKİN, Coşkun, “Türkiye Selçukluları”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. VIII, İstanbul, 1922, s. 209-382.
- ANHEGGER, Robert, “Fatih Devrinde Yazılmış Farsça Manzum Bir Eser: Mu’âli’nin Hünkârnamesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. I, S. 1, (1949), s. 145-166.
- ANNA KOMNENA, *Alexiad Malazgirt Sonrası*, (Çev: Bilge Umar), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
- ANONİM OSMANLI KRONİĞİ (1299-1512), (Haz: Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.
- ARAT, Reşid Rahmeti, “Fatih Sultan Mehmed’in Yarlığı”, *Türkiyat Mecmuası*, C. VI, (1936-1939), s. 285-322.
- ARIK, Feda Şamil, “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Siyaseten Katl (1075-1243)”, *Belleten*, C. LXIII, S. 236, (1999), s. 43-93.
- ARVAS, Ehlinaz, “*Candaroğulları Beyliği Sikkeleri*”, (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak, 2020.
- ÂŞIK PAŞAZADE, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, (Haz: Kemal Yavuz – M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı, İstanbul, 2003.
- ATAGARRİYEV, Yegen, “Orta Çağ’da Ön Asya’nın Türkleşmesi”, *Yeni Türkiye*, C. VIII, S. 43, (2002), s. 198-203.
- ATEŞ, Ahmed, “Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. II, S. 3-4, (1948), s. 171-191.
- ATSIZ, Nihal, “Fatih Sultan Mehmed’e Sunulmuş Tarihi Bir Takvim”, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, S. 3, (1957), s. 17-23.
- ATSIZ, Nihal, “Hicri 858 Yılına Ait Takvim”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. IV, (1975), s. 223-283.
- AYDIN, Filiz, “Sinop, Alâiye (Süleyman Pervane) Medresesi”, *Vakıflar Dergisi*, S. 10, (2006), s. 251-272.
- AYKUT, Nezihi, “İsa Çelebi”, *DİA*, C. EK-1, Ankara, 2020, s. 645-647.
- AYKUT, Ş. Nezihi, “Fetret Devri-IV: İsa Çelebi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 44, (2006), s. 25-36.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, “Fatih Sultan Mehmed”, *Ekrem Hakkı Ayverdi: Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1985, s. 309-360.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri*, C. IV, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2000.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Mimarîsi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1953.

- AZİZ B. ERDEŞİR-İ ESTERÂBÂDÎ, *Bezm-u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, (Çev: Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- BABINGER, Franz, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, (Çev: Dost Körpe), Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- BABINGER, Franz, KÖPRÜLÜ, Fuat, *Anadolu'da İslamiyet*, (Çev: Ragıp Hulusi), İnsan Yayınları, İstanbul, 1996.
- BABINGER, Franz, *Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin*, (Çev: İlhami Yazgan), La Kitap Yayınları, Ankara, 2014.
- BAŞ, Ali, “*Beylikler Dönemi Hanları*”, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 1989.
- BAŞAR, Fahameddin, “Mûsa Çelebi”, *DİA*, C. XXXI, Ankara, 2020, s. 216-217.
- BAYAT, Ali Haydar, “Ahî Çelebi, Mehmed”, *DİA*, C. I, İstanbul, 1988, s. 528-529.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı, “Uzun Hasan’ın Osmanlılara Karşı Kati Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması”, *Belleten*, C. XXI, S. 82, (1957), s. 261-296.
- BEDİRHAN, Yaşar, “Anadolu Ticaretinin Gelişmesi Bağlamında Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. V, S. 6, (2012), s. 39-50.
- BİLİCİ, Z. Kenan, “*Kastamonu’da Türk Devri Mimarisi ve Şehir Dokusunun Gelişimi (18.Yüzyıl Sonuna Kadar)*”, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1991.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, (Çev: Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.
- CEYHAN, Adem, “*15. Yüzyıl’da Yapılmış Olan Cevahiru’l-Esdaf Adlı Kur’an Tercümesi ve Tefsir Açısından Değerlendirilmesi*”, (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2019.
- CEZAR, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*, C. I, TTK, Ankara, 2010.
- ÇAM, Fatma Bağdatlı, “Antik Dönemde Bartın/Parthenia”, *Bartın Üniversitesi Çeşmi-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E- Dergisi*, C. I, S. 1, (2014), s. 3-17.
- ÇAY, Abdülhaluk, *II. Kılıç Arslan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- ÇINAR, Hüseyin, “Osmanlı ve Candaroğulları Hanedanları Arasında Evlilik İlişkileri” *Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler*, (3-8 Ekim 2011), Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 14-27.

- ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa, “İsmâil Bey Külliyesi” *DİA*, C. XXIII, İstanbul, 2001, s. 87-90.
- DANIŞMAN, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul, 1966.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971.
- DİLCİMEN, Kazım, *Samsun Tarihinde Önemli Olaylar*, Samsun Halkevi Yayınları, Samsun, 1947.
- DİNDAR, Bilal, “Bedreddin Simâvî”, *DİA*, C. V, İstanbul, 1992, s. 331-334.
- DİRİMTEKİN, Feridun, *İstanbul’un Fethi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1976.
- DOUKAS, *Tarih Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, (Çev: Bilge Umar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- DÖKÜ, Feyzullah Eray, “*Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları*”, (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Antalya, 2008.
- EBÛ ABDULLAH MUHAMMED İBN BATTÛTA TANCÎ, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, C. I, (Çev: A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- EBU BEKR-İ TİHRANÎ, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev: Mürsel Öztürk), TTK, Ankara, 2014.
- EBU’L HASAN İSMAİL B. İBRAHİM, *Hulviyyât-ı Şâhî*.
- EMECEN, Feridun M., *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.
- EMECEN, Feridun, “İstanbul’un Fethi”, *DİA*, C. XXIII, İstanbul, 2001, s. 212-220.
- EMECEN, Feridun, “Safranbolu”, *DİA*, C. XXXV, İstanbul, 2008, s. 481-483.
- EMECEN, Feridun, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi, İstanbul, 2010.
- ERDEM, İlhan, UYAR, Mustafa, “Akkoyunlular: Akkoyunluların Tarih Sahnesine Çıkışı”, *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 873-881.
- ERZİ, Adnan Sadık, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”, *Belleten*, C. XVIII, S. 70, (1954), s. 179-221.
- ESEMENLİ, Deniz, “*Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990.
- ESER, Erdal, “Boyabat Kalesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XXX, S. 2, (2006), s. 187-211.

- ESER, Erdal, “Kûre-i Hadid Köyü’nde Candaroğlu İsmail Bey Camii”, *Vakıflar Dergisi*, S. 26, (1997), s. 237-248.
- EYİCE, Semavi, *Küçük Amasra Tarihi ve Eski Eserleri Kılavuzu*, TTK, Ankara, 1965.
- FLEET, Kate, “Türk Ekonomisi 1071-1453”, *Türkiye Tarihi 1071-1453*, (Çev: Ali Özdamar), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 283-316.
- FREELY, John, *At Üstünde Fırtına: Anadolu Selçukluları*, (Çev: Neşenur Domaniç), Doğan Kitap, İstanbul, 2012.
- GEDİK, Ahmet “*Candaroğulları Beyliği Mimarîsi’nde Celî Yazı*”, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2005.
- GEDİK, Ahmet, “Candaroğlu Celâleddin Bayezid Dönemine Ait İki Kitâbeye İlişkin Tashihi Gereken Bazı Hususlar”, *İstem*, C. V, S. 9, (2007), s. 211-220.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLİ EFENDİ, *Kitâbü’t-Târih-i Künhü’l-Ahbâr*, C. I, (Haz: Ahmet Uğur - Mustafa Çuhadar - Ahmet Gül - İbrahim Hakkı Çuhadar), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1997.
- GÖDE, Kemal, “Anadolu’da Cengizli ve İlhanlı Hakimiyeti Dönemine Genel Bir Bakış (1239-1327)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, (1995), s. 165-190.
- GÖDE, Kemal, “Türkiye Selçuklu Devleti’nin Kuruluş ve Yükseliş Dönemlerine Genel Bir Bakış (1075-1243)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, 1996, s. 99-117.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “İstanbul’un Fethi”, *İA*, C. V/2, İstanbul, s. 1185-1199.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)*, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952.
- GÖKBULUT, Hasan, “Niksârî”, *DİA*, C. XXXIII, İstanbul, 2007, s. 122.
- GÖKOĞLU, Ahmet, *Paphlagonia (Paflagonya) Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi (Kastamonu, Sinop, Çankırı Safranbolu, Bartın, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı)*, C. I, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1952.
- GÖKSU, Erkan, “Kösedağ Savaşı (1243)”, *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (2009), s. 1-14.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Simavna Kadısoğlu Şeyh Bedreddin*, Eti Yayınevi, İstanbul, 1966.
- GREGORY ABÛ’L-FARAC, *Abû’l-Farac Tarihi*, C. II, (Çev: Ömer Rıza Doğrul), TTK, Ankara, 1987.
- GÜDER, Nurcan Öznal, “*Kastamonulu Şazi Maktel-i Hüseyin*”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997.

- GÜLDAL, Fatih, “*Fetihten Osmanlılara Kadar Sinop Şehri Tarihi*”, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003.
- GÜLOĞLU, Nazife Vildan, “Cevahirü’l-Asdaf ve Tefsir Tekniği”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, C. IV, S. 3, (2020), s. 144-164.
- GÜNAL, Zerrin, “İsfendiyar Bey”, *DİA*, C. XXII, İstanbul, 2000, s. 512-514.
- GÜZELÇİÇEK, Salih, “*Kalkaşendi’nin Subhu’l-Aşâ’sında Anadolu Şehirleri*”, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2019.
- HADİDİ, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, (Haz: Necdet Öztürk), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1991.
- HAFİZ HALİL, *Şeyh Bedreddin Menakıbnamesi*, (Çev: Mehmet Kanar), Tekin Yayınevi, İstanbul, 2015.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Ankara Savaşı”, *DİA*, C. III, İstanbul, 1991, s. 210-211.
- HALİL EDHEM, *Düvel-i İslamiye*, Milli Matbaa, İstanbul, 1927.
- HAMMER, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. I, (Haz: Mümin Çevik – Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1994.
- HAMMER, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. II, (Haz: Mümin Çevik – Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1994.
- HEYD, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev: Enver Ziya Karal), TTK, Ankara, 2000.
- HİNZ, Walther, “Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd”, (Çev: Tefik Bıyıklıoğlu), *Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu: Siyasal, Sosyal ve Kültürel Tarihine İlişkin Makaleler Antolojisi*, (Haz: Necip Aygün Akkoyunlu - Adil Şen), Ankara, 2003, s. 97-116.
- HİNZ, Walther, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, (Çev: Tefik Bıyıklıoğlu), TTK, Ankara, 1992.
- HOCA SADETTİN EFENDİ, *Tacü’t Tevarih*, C. I, (Çev: İsmet Parmaksızoglu), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1979.
- HOCA SADETTİN EFENDİ, *Tacü’t-Tevarih*, C. II, (Çev: İsmet Parmaksızoglu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979.
- HOCA SADETTİN EFENDİ, *Tacü’t-Tevarih*, C. III, (Çev: İsmet Parmaksızoglu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979.
- HUNCÎ, *Târih-i Âlem’ârâ-yı Emînî: Persia in A.D. 1478-1490* (Yay: J. E. Woods, Çev: V. Minorsky), London, 1992.
- HÜSEYİN HİLMİ, *Sinop Kitabeleri*, Sinop Matbaası, 1339-1341.
- HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, *Amasya Tarihi*, C. II, (Haz: Mesut Aydın - Güler Aydın), Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2004.

- HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, *Amasya Tarihi*, C. III, (Haz: Mesut Aydın - Güler Aydın), Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2004.
- İŞİK, Adem, “*Pers, Helenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinde Paphlagonia ve Pontus Bölgesi Kültürleri*”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış, Doktora Tezi), İstanbul, 2004.
- İBN BİBİ, *El-Evamirü 'l-Ala 'iye Fi 'l-Umuri 'l-Ala 'iye (Selçuk Name)*, C. I, (Çev: Mürsel Öztürk), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- İBN KEMAL, *Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter*, (Haz: Şerafettin Turan), TTK, Ankara, 1957.
- İBNÜ'L-ESİR, *El-Kâmil Fi't-Tarih*, C. XII, (Çev: A. Ağırakça - A. Özeydin), Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Heşt Behişt VII. Ketibe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, (Çev: Muhammed İbrahim Yıldırım), TTK, Ankara, 2019.
- İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Heşt Bihîşt*, C. I, (Haz: Mehmet Karataş - Selim Kaya – Yaşar Baş), BETAV, Ankara, 2008.
- İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Heşt Bihîşt*, C. II, (Haz: Mehmet Karataş - Selim Kaya - Yaşar Baş), BETAV, Ankara, 2008.
- İNALCIK, Halil, “Fatih, Fetih ve İstanbul’un Yeniden İnşası”, (Çev: Orhan Bilgin), *Dünya Kenti İstanbul*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1996, s. 22-37.
- İNALCIK, Halil, “Mehmed I”, *DİA*, C. XXVIII, Ankara, 2003, s. 391-394.
- İNALCIK, Halil, “Mehmed II”, *DİA*, C. XXVIII, Ankara, 2003, s. 395-407.
- İNALCIK, Halil, “Murad II”, *İA*, C. VIII, İstanbul, 1979, s. 598-615.
- İNALCIK, Halil, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, C. I, TTK, Ankara, 1954.
- İNALCIK, Halil, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2010.
- İNALCIK, Halil, “Bayezid I”, *DİA*, C. V, İstanbul, 1992, s. 231-234.
- İNBAŞI, Mehmet, “Şemsi Paşa Vakfiyesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. XI, S. 27, (2005), s. 257-270.
- İSMÂİL GALİB, *Takvîm-i Meskûkât-ı Selçûkiyye*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1309.
- KRAMERS, J. H., “Muin-üd-din”, *İA*, C. VIII, İstanbul, 1979, s. 556-557.
- MORDTMANN, J. H., “İsfendiyâr-Oğulları”, *İA*, C. V/2, s. 1072-1074.
- JOHANN WILHELM ZİNKEİSEN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011.

- JOHANN WILHELM ZİNKEİSEN, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011.
- JORGA, Nicolea, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, (Çev: Nilüfer Epçeli), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005.
- KAFALI, Mustafa, “Timur”, *İA*, C. XII-1, İstanbul, 1979, s. 336-346.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- KAMİL, Ekrem, “Hicrî Onuncu Miladî On Altıncı Asırda Yurdumuzu Dolaşan Arap Seyyahlardan Gazzi-Mekki Seyahatnamesi”, *Tarih Semineri Dergisi*, S. 1-2, (1937), s. 5-90.
- KANAT, Cüneyt, “*Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri İle İlgili Kayıtlar*”, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı), İzmir, 1991.
- KARAMAN, Ramazan, “Dini ve Sosyal Bir Olarak Şeyh Bedrettin Hareketi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 114, (1998), s. 93-104.
- KARASALIHOĞLU, Murat, “*Paphlagonia Bölgesi Zeus Kültleri*”, (Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Eskişehir, 2021.
- KARTA, Nurullah, “*XVI. Yüzyılda Filibe Kazası*”, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2005.
- KÂTİP ÇELEBİ, *Keşfü'z-Zunûn*, C. II, (Çev: Rüştü Balcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.
- KAYA, Selim, “Süleyman Şah II”, *DİA*, C. XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 105-108.
- KAYA, Selim, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK, Ankara, 2006.
- KAYTAZ, Fatma, “*Behişti Tarihi (791-907/1389-1502)(Giriş, Metin, Dizin)*”, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011.
- KEÇİŞ, Murat, “II. Manuel Palaiologos'un Mektuplarında Sultan Yıldırım Bayezid ve Osmanlılar”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. VI, S. 3, (2013), s. 301-320.
- KEÇİŞ, Murat, “*Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler 1204-1404*”, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009.
- KERÎMÜDDİN MAHMUD-İ AKSARAYÎ, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (Çev: Mürsel Öztürk), TTK, Ankara, 2000.
- KESİK, Muharrem, “Emir (Melik) Gazi (1104-1134)”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C. III, S. 2, (2014), s. 157-181.

- KESİK, Muharrem, “Melik Muhammed (1134-1142)”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 12, (2020), s. 11-33.
- KESİK, Muharrem, “Melik Şahinşah’ın Saltanat Mücadelesi (1155-1176)”, *TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IV, S. 12, (2014), s. 89-100.
- KESİK, Muharrem, “Mesud II”, *DİA*, C. XXIX, Ankara, 2004, s. 342-344.
- KESİK, Muharrem, “Muinüddin Süleyman Pervane”, *DİA*, C. XXXI, Ankara, 2020, s. 91-93.
- KESİK, Muharrem, “Pervaneoğulları”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 245-246.
- KIEL, Machiel, “Filibe”, *DİA*, C. XIII, İstanbul, 1996, s. 79-82.
- KINALIZADE HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü’ş-şura*, (Haz: Aysun Sungurhan), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017.
- KOCA, Salim, “Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 703-755.
- KOCA, Salim, “Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek: Babailer Ayaklanması”, *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 11, (2012), s. 11-38.
- KOCA, Salim, “Gelişme Dönemi: Sultan I. Mesud”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Sosyal ve Siyasal Hayat)*, C. I, (Ed: Ahmet Yaşar Ocak), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 55-69.
- KOCA, Salim, “Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus’un Aldığı ve Kullandığı Hâkimiyet Sembolleri”, *Belleten*, C. LIX, S. 224, Ankara, (1995), s. 55-74.
- KOCA, Salim, Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu’nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 37, (2015), s. 35-84.
- KONAK, Işıl, “Kastamonu Adil Bey Türbesi Restorasyon Geçmişi ve Mevcut Korunma Durumu Hakkında Bir Değerlendirme”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 4, (2019), s. 127-142.
- KOPRAMAN, Kazım Yaşar, “Memlûk Kaynaklarına Göre XV. Yüzyılda Kastamonu ve Çevresi”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu: Tebliğler*, (Kastamonu, 19-21 Ekim 1988), 1989, s. 17-33.
- KOZAN, Ali, “İdeolojik Okumalardan Bilimsel Zemîne: Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin İsyânı”, *İstem*, C. VII, S. 13, (2009), s. 181-198.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, “Anadoluda Türk Dil ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış II (XV. Asır)”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. I, S. 5, (1933), s. 375-394.
- KRİTOVULOS, *Tarih-i Sultan Mehmet Han-ı Sani*, (Çev: Karolidi), İstanbul, 1328.

- KÜÇÜK, Serhat, “*XVI. Yüzyıla Ait Bir Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*”, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora), İstanbul, 2011.
- LOKMACI, Süleyman, “*Solak-Zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi*”, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2015.
- MANSUROĞLU, Mecdud, “Cândâr”, *İA*, C. III, İstanbul, 1977, s. 24-25.
- MANZ, Beatrice Forbes, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*, (Çev: Zuhal Bilgin), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006.
- MATRAKÇI NASUH, *Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, (Haz: Göker İnan), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.
- MEHMED NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ (Neşri Tarihi)*, C. I, (Yay: Faik Reşit Unat - Mehmed A. Köymen), TTK, Ankara, 1995.
- MEHMED NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ, (Neşri Tarihi)*, C. II, (Yay: Faik Reşit Unat - Mehmed A. Köymen), TTK, Ankara, 1957.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî*, C. II, (Haz: Nuri Akbayan, Çev: Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- MEHMET BEHÇET, “Sinop Kitabeleri”, *TTEM (Yeni Seri)*, C. I, S. 2, (1929), s. 35-45.
- MEHMET BEHÇET, “Sinop Kitabeleri”, *TTEM (Yeni Seri)*, C. I, S. 4, (1930), s. 43-49.
- MEHMET BEHÇET, *Kastamonu Asâr-ı Kadîmesi*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1341.
- MEMİŞ, Ekrem, *Eskiçağ Türkiye Tarihi (En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2013.
- MERÇİL, Erdoğan, “Anadolu Beylikleri”, *DİA*, C. III, İstanbul, 1991, s. 138-139.
- MERÇİL, Erdoğan, “Türkiye Selçukluları”, *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 503-528.
- MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK, Ankara, 1993.
- METİN, Tülay, “Türkiye Selçuklu Devleti'nin Karadeniz'deki Siyasi ve Askeri Faaliyetleri”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. III, S. 2, (2008), s. 13-26.
- MIJATOVICH, Chedomil, *1453 İstanbul'un Fethi*, (Çev: Müberra Güney), Nokta Yayınları, İstanbul, 2011.
- MOLLAOĞLU, Ferhan Kırıldökme, “Düzmece Olarak Anılan Mustafa Çelebi ve Bizans (1415-1416/17)”, *A.Ü.D.T.C.F.D*, C. XLIX, S. 2, (2009), s. 173-185.
- MUSALI, Namık, YAKUPOĞLU, Cevdet, “Candaroğlu İsfendiyâr Bey'in Timurlu Hükümdarı Mîrzâ Şâhruh'a Gönderdiği Farsça Mektup (1430)”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. III, S. 2, (2020), s. 402-415.

- MÜNECCİMBAŞI AHMED B. LÜTFULLAH, *Câmiu'd-Düvel*, C. II, (Yay: Ali Öngül), Akademi Kitabevi, İzmir, 2001.
- MÜNECCİMBAŞI AHMED B. LÜTFULLAH, *Sahâifü'l-Âhbar*, Matbaa-i Âmire, C. III, (Çev: Nedim Efendi), İstanbul, 1285.
- MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. I, (Çev: İsmail Erünsal), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980.
- MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE, *Müneccimbaşı Tarihi*, C. II, (Çev: İsmail Erünsal), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980.
- NİKETAS KHONİATES, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (Çev: Fikret Işıltan), TTK Ankara, 1995.
- NİŞANCI MEHMED PAŞA, *Hadisât (Nişancı Mehmed Paşa Tarihi ve Osmanlı Tarihi Zeyli)*, (Çev: Enver Yaşarbaş), Kamer Neşriyat, İstanbul, 1983.
- NİZAMÜDDİN ŞÂMÎ, *Zafernâme*, (Çev: Necati Lugal), TTK, Ankara, 1987.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
- ODABAŞI, Zehra, “Pervane Oğulları”, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, (Ed: Haşim Şahin), Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, s. 377-388.
- ORAL, M. Zeki, “Durağan ve Bafra’da İki Türbe”, *Belleten*, C. XX, S. 79, (1956), s. 385-410.
- ORUÇ BEĞ, *Oruç Beğ Tarihi*, (Haz: Hüseyin Nihal Atsız), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1973.
- ÖDEN, Zerrin Günal, “Anadolu Beyliklerinde Veliht Tayini”, *Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul, 1995, s. 261-271.
- ÖDEN, Zerrin Günal, “Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler”, *Belleten*, C. LXI, S. 231, (1997), s. 287-300.
- ÖNGÖREN, Reşat, “Tezkiretü'l-Evliyâ”, *DİA*, C. XLI, İstanbul, 2012, s.74-75.
- ÖNGÜL, Ali, *Selçuklular Tarihi Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, C. II, Çamlıca, İstanbul, 2014.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Dânişmendliler”, *DİA*, C. VIII, İstanbul, 1993, s. 469-474.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Hamdullah el-Müstevfi”, *DİA*, C. XV, İstanbul, 1997, s. 454-455.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Kadı Burhâneddin Devleti”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul, 2001, s. 76-77.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Kılıcarslan II”, *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 398-402.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Kızıl Ahmed Bey”, *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 542-543.

- ÖZÇELİK, Kenan, “Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?”, *Çeşitli Yönleriyle Kербela*, C. II, (Ed: Alim Yıldız), Sivas, 2010, s. 7-15.
- ÖZÇELİK, Kenan, “Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)”, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.
- ÖZKARCI, Mehmet, “Sinop’ta Candaroğulları Beyliği Dönemi Sandukaları”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı*, Kayseri, 2001, s. 435-461.
- ÖZTOPRAK, Fahrettin, “Bir Tarihi Süreç İçinde Şeyh Bedreddin”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 77, (1992), s. 50-116.
- ÖZTOPRAK, Fahrettin, *İlk Kaynaklara Göre Şeyh Bedreddin*, Kamer Yayınları, İstanbul, 1994.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, C. II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. I, Ötüken, İstanbul, 2011.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Türkiye Tarihi*, C. II, Hayat Yayınları, İstanbul, 1964.
- PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ, *Peçevi Tarihi*, C. II, (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.
- ROUX, JEAN PAUL, *Aksak Timur*, (Çev: Ali Rıza Yalt), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994.
- RÛHÎ, *Rûhî Târîhî*, (Yay: Yaşar Yücel - Halil Erdoğan Cengiz), TTK Belgeler, C. XIV, S. 18, Ankara, 1992.
- RUNCİMAN, Steven, *Konstantiniye Düştü*, (Çev: Derin Türkömer), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972.
- RUY GONZALES DE CLAVİJO, *Anadolu Orta Asya ve Timur*, (Çev: Ömer Rıza Doğrul - Kâmil Doruk), Ses Yayınları, İstanbul, 1993.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Çeşm-i Cihan Amasra*, Latin Matbaası, İstanbul, 1966.
- SCHWERTHEİM, Elmar, *Antik Çağda Anadolu*, (Çev: Nuran Batu) Kitap Yayınevi, 2009.
- SELİMOĞLU, İsmail, BAYRAM, Sadi, *İnsanlığın Yüz Karası: Bulgar Mezâlimi ve Bulgaristan’daki Vakıf Eserleri*, Camilerimiz, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1989.
- SERİN, Nezahat, “Selçuklu ve Beylikler Dönemi Kastamonu Camileri”, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2018.

- SEVERCAN, Şefaettin, “Şeyh Bedreddin Olayı”, *Türkler*, C. IX, Ankara, 2002, s. 259-275.
- SEVİM, Ali, “Keyhüsrev II”, *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 348-350.
- SEVİM, Ali, “Malazgirt Muharebesi”, *DİA*, C. XXVII, Ankara, 2003, s. 481-483.
- SEVİM, Ali, MERÇİL, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilat ve Kültür)*, TTK, Ankara, 1995.
- SEVİM, Ali, YÜCEL, Yaşar, *Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK, Ankara, 1989.
- SOLAK, Kürşat, “Memlûk Devleti ve Kuzey Anadolu”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, S. 3, (2012), s. 109-121.
- SOLMAZ, Gürsoy, “Timur ve Seferleri”, *Türkler*, C. VIII, Ankara, 2002, s. 540-553.
- SPULER, Bertold, *İran Moğolları*, (Çev: Cemal Köprülü), TTK, Ankara, 1957.
- STRABON, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, (Çev: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- SÜMER, Faruk, “Akkoyunlular”, *DİA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 270-274.
- SÜMER, Faruk, “Anadolu’da Moğollar,” *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. I, (1969), s. 1-147.
- SÜMER, Faruk, “Keykâvus I”, *DİA*, C. XXV, Ankara, 2022, s. 351-353.
- SÜMER, Faruk, “Mesud I”, *DİA*, C. XXIX, Ankara, 2004, s. 339-342.
- SÜMER, Faruk, “Uzun Hasan”, *DİA*, C. XLII, İstanbul, 2012, s. 261-264.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972.
- SÜRYANİ PATRİK MİHAİL, *Süryani Patrik Mihail’in Vakainamesi (1042-1195)*, C II, (Çev: Hrant D. Andresyan), İstanbul, 1944.
- SÜSLÜ, Zahir, “Şemsî Ahmed Paşa’nın İtikâd Manzumesi”, *TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IX, S. 25, (2019), s. 31-49.
- ŞADİ MEDDAH, *Maktel-i Hüseyin*, (Haz: Erdoğan Erbay - Selahattin Tozlu), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2015.
- ŞAHİN, İlhan, “Osmanlı-Akkoyunlu Nüfuz Mücadelesinde Trabzon”, *Trabzon Tarihi İlmi Toplantısı Bildiriler (6-8 Kasım 1998)*, Trabzon, 1999, s. 153-157.
- ŞAHİN, Neriman, MORÇÖL, Ertuğrul, “Kastamonu İsmail Bey Külliyesi Rölövesi”, *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, S. 6, (1987), s. 31-58.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Güven Matbaası, Ankara, 1972.

- ŞİHABEDDİN B. FAZLULLAH EL-ÖMERÎ, *Mesâlikü'l Ebsâr*, (Çev: D. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul, 2014.
- TANERÎ, Aydın, "Candar", *DİA*, C. VII, İstanbul, 1993, s. 145-146.
- TANERÎ, Aydın, "Hüsâmeddin Çoban", *DİA*, C. XVIII, İstanbul, 1998, s. 513.
- TAŞKÖPRÜLÜZÂDE AHMED EFENDÎ, *Eş-Şakâ'ik'un-Nu'mâniyye Fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye (Osmanlı Âlimleri)*, (Haz: Muhammet Hekimoğlu), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2019.
- TELLÎ, Hasan, "*Osmanlı Döneminde Bazı Filibe Vakıfları*", (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.
- TEVHİD, Ahmed, "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyaroğulları veyahud Kızıl Ahmedliler", *TOEM*, C. I, S. 6, (1911), s. 383-392.
- TEVHİD, Ahmed, "Rum Selçûkî Devleti'nin İnkırâziyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk: Sinop'ta Pervâne-zâdeler", *TOEM*, C. I, S. 4, (1910), s. 253-257.
- TEVHİD, Ahmed, "Rum Selçukî Devletinin İnkırâziyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk: Sinop'ta Gazi Çelebi", *TOEM*, C. I, S. 5, (1910/1911), s. 317-321.
- TOGAN, A. Zeki Velidi, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, C. I, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.
- TOGAN, Ahmet Zeki Velidi, "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C. I, (1931), s. 1-42.
- TOGAN, Zeki Velidi, "Hamdullah Müstevfi", *İA*, C. V/1, İstanbul, 1987, s. 186-188.
- TOKUŞ, Ömer, "Moğol Hâkimiyetinde Anadolu ve Anadolu'da Moğol Noyanlarının İsyânları", *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. CXVII, S. 230, (2017), s. 177-208.
- TOPALOĞLU, Ahmet, "Cevahirü'l-Asdaf Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Zajaczkowski'nin Eseri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (1986), s. 161-183.
- TUNÇ, Zekiye, ÖZBEK, Arzu, "Sinop'ta Selçuklu Mirası", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 48, (2020), s. 285-312.
- TURAN, Osman, "Keyhüsrev II", *İA*, C. VI, İstanbul, 1977, s. 620-629.
- TURAN, Osman, "Keykavus I", *İA*, C. VI, İstanbul, 1977, s. 631-642.
- TURAN, Osman, "Kılıç Arslan II", *İA*, C. VI, İstanbul, 1977, s. 688-703.
- TURAN, Osman, "Süleyman Şah II", *İA*, C. XI, İstanbul, 1979, s. 219-231.
- TURAN, Osman, *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*, (Haz: Altan Çetin - Bilal Koç), TTK, Ankara, 2014.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969.

- TURAN, Osman, Selçuklular ve İslamiyet, *Nakışlar Yayınevi*, İstanbul, 1980.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971.
- TURAN, Şerafettin, *Türkiye-İtalya İlişkileri (Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine)*, C. I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- TURSUN BEY, *Târih-i Ebul Feth (Fatih'in Tarihi)*, (Haz: Ahmet Tezbaşar), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977.
- ULYEVA, Shohistahon, "Emir Timur'un Ankara Savaşı Organizasyonu", *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım-Timur) (9-12 Ekim 2012 Bildiri Kitabı)*, (Ed: Mustafa Alkan), TTK, Ankara, 2014, s. 209-216.
- UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993.
- URFALI MATEOS, *Urfalı Mateos Vekâyi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, (Çev: Hrant D. Andreasyan), TTK, Ankara, 2000.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Emîr Çoban Soldoz ve Demirtaş I", *Belleten*, C. XXXI, S. 124, (1967), s. 601-646.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti", *Belleten*, C. XXXII, S. 126, (1968), s. 161-189.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara, 2003.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK, Ankara, 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, TTK, Ankara, 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK, Ankara, 1994.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, "Anadolu Selçuklu Vezirlerinden Muinüddin Süleyman Pervane", *Türk Kültürü*, C. IX, S. 103, (1971), s. 610-613.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, "Anadolu Selçukluları Tarafından Sinop'un Muhasara ve Zaptı", *Türk Kültürü*, S. 106, (1971), s. 814-819.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, "Sinop'ta Candar Oğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, S. 5, (1949), s. 152-191.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, "Sinop'ta Pervane Oğullarına Aid Bir Kitabe", *Türk Kültürü*, C. X, S. 111, s. 15-18.
- ÜNVER, İsmail, "Hâmidî", *DİA*, C. XV, İstanbul, 1997, s. 461-462.
- VARLIK, M. Çetin, "Çoban Oğulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. X, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993, s. 91-96.
- VASILIEV, A. A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, C. I, (Çev: Arif Müfid Mansel), Maarif Matbaası, Ankara, 1943.

- WOODS, John E., *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular*, (Çev: Sibel Özbudun), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, “İsfendiyyar Bey ve Zamanı”, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, “Kastamonu’da Türk İskânının Gerçekleşmesinde Zaviyelerin Rolüne Bir Örnek: Seydiler’de Şeyh Emre Zaviyesi”, *Kastamonu Üniversitesi II. Uluslararası Şeyh Şa’ban-ı Velî Sempozyumu*, (4-6 Mayıs 2014), 2014, s. 331-358.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, “Kastamonu-Taşköprü’de Çobanoğlu Muzaffereddin Yavlak Arslan Medresesi ve Camii”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXVI, S. 61, (2017), s. 41-74.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, “Kuzeybatı Anadolu’nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (XII-XV. Yüzyıllar)”, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmış Doktora Tezi), Ankara, 2007.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, “Selçuklu Uc Beyliği: Çobanoğulları”, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, (Ed: Haşim Şahin), Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, s. 389-407.
- YAKUPOĞLU, Cevdet, Namiq Musalı, “Çobanoğulları Uc Beyliği Dönemine Ait Gideros Fetihnâmesi (683/1284): Çeviri ve Değerlendirme”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXVII, S. 63, (2018), s. 77-133.
- YALTKAYA, M. Şerefeddin, “Bedreddin Simâvî”, *İA*, C. II, İstanbul, 1979, s. 444-446.
- YAMAN, Talat Mümtaz, *Kastamonu Tarihi (XV inci asrın sonlarına kadar)*, Ahmed İhsan Matbaası, 1935.
- YAYLALI, Yasemin, “Emîrî Divanı”, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2013.
- YAZICI, Tahsin, “Ârif Çelebi”, *DİA*, C. III, İstanbul, 1991, s. 363-364.
- YILMAZ, Seval, “Candaroğulları Beyliği Vakıfları”, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, “Akkoyunlular”, *İA*, C. I, İstanbul, 1978, s. 251-270.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, “Anadolu Selçuklu Tarihine Ait Bazı Kaynaklar”, *III. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğler*, (15-20 Kasım 1943), TTK, Ankara, 1948, s. 95-103.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, “Danışmendliler”, *İA*, C. III, İstanbul, 1977, s. 468-479.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, “Bayezid I”, *İA*, C. II, İstanbul, 1979, s. 369-392.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1944.

- YİNANÇ, Refet, *Dulkadir Beyliği*, TTK, Ankara, 1989.
- YUVALI, Abdülkadir, “Geyhatu Han”, *DİA*, C. XIV, İstanbul, 1996, s. 44-45.
- YUVALI, Abdülkadir, “İlhanlılar”, *DİA*, C. XXII, İstanbul, 2000, s. 102-105.
- YÜCEL, M. Yaşar, “Candar-Oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 2-3, (1964), s. 157-174.
- YÜCEL, M. Yaşar, “Çoban Oğulları Beyliği”, *A.Ü.D.T.C.F.D.*, C. XXIII, S. 1-2, (1965), s. 61-73.
- YÜCEL, M. Yaşar, “Kastamonu’nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1361-1392)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 1, (1963), s. 133-144.
- YÜCEL, Yaşar, “Candar-Oğulları Beyliği (1439-1461)”, *Belleten*, C. XXXIV, S. 135, (1970), s. 373-407.
- YÜCEL, Yaşar, “Candaroğulları Beyliği”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Sosyal ve Siyasal Hayat)*, C. I, (Ed: Ahmet Yaşar Ocak), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 165-173.
- YÜCEL, Yaşar, “Candaroğulları”, *DİA*, C. VII, İstanbul, 1993, s. 146-149.
- YÜCEL, Yaşar, “Çobanoğulları”, *DİA*, C. VIII, İstanbul, 1993, s. 354-355.
- YÜCEL, Yaşar, “Fatih’in Trabzon’u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri”, *Belleten*, C. XLIX, S. 194, (1985), s. 287-311.
- YÜCEL, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I: Çoban-Oğulları Beyliği - Candar-Oğulları Beyliği - Mesalikü'l-Ebsar’a Göre Anadolu Beylikleri*, TTK, Ankara, 1991.
- YÜCEL, Yaşar, SEVİM, Ali, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı (Fatih-Yavuz-Kanuni)*, TTK, Ankara, 1991.
- YÜCEL, Yaşar, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri*, TTK, Ankara, 1980.
- ZACHARİADOU, Elizabeth A., “Sinoplu Gazi Çelebi”, (Çev: M. Akif Erdoğan), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XVI, (2001), s. 221-224.

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretimi İstanbul/Kartal Cevizli İlköğretim Okulu'nda, Liseyi İstanbul/Cevizli Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde tamamlamıştır. 2016-2020 yılları arasında Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü okumuş ve 2019-2020 yılları arasında Karabük Üniversitesi'nden Pedagojik Formasyon Eğitimini almıştır.

Eylül 2020 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitime başlamıştır.

